

TOPLUMSAL PERSPEKTİFTEN SAHİPSİZ KÖPEKLER:

TOPLUMSAL ALGI, GÜVENLİK
VE HAYVAN HAKLARI

HANDAN KOÇOĞLU

EDİTÖR

PROF. DR. NİLÜFER PEMBEÇİOĞLU
PROF. DR. AHMET AYHAN KOYUNCU

EĞİTİM
yayınevi

TOPLUMSAL PERSPEKTİFTEN SAHİPSİZ KÖPEKLER: TOPLUMSAL ALGI, GÜVENLİK VE HAYVAN HAKLARI

Handan Koçoğlu

Editör: Prof. Dr. Nilüfer Pembecioğlu, Prof. Dr. Ahmet Ayhan Koyuncu

Yayınevi Grubu Genel Başkanı: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 76780

E-ISBN: 978-625-8793-62-8

Haziran 2026

Kütüphane Kimlik Kartı

TOPLUMSAL PERSPEKTİFTEN SAHİPSİZ KÖPEKLER: TOPLUMSAL ALGI, GÜVENLİK VE HAYVAN HAKLARI

Handan Koçoğlu

Editör: Prof. Dr. Nilüfer Pembecioğlu, Prof. Dr. Ahmet Ayhan Koyuncu

E-ISBN: 978-625-8793-62-8

VIII+131 s., 160x240 mm

Kaynakça var, dizin yok.

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Yayınevi Türkiye Ofis:

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

İstanbul: Salon Yayınları, Atakent mah., Yasemen sok., No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Santral: +90 332 351 92 85

Editör hatları: +90 533 151 50 42, +90 507 151 50 43

bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.

P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America

americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr

Whatsapp hattı: +90 553 950 50 37

bilgi@kitapmatik.com.tr

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye

Whatsapp hattı: +90 501 651 92 85

bilgi@egitimkitabevi.com

EĞİTİM YAYINEVİ
GRUBU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VI
TEŞEKKÜR	VIII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	IX

GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SAHİPSİZ KÖPEKLER VE İNSAN HAYVAN İLİŞKİSİ.....	3
1.1. İnsan- Doğa İlişkisi	3
1.2. Sahipsiz Hayvanların Tarihçesi.....	4
1.3. Geleneksel Dönemde Sahipsiz Hayvanlar	6
1.4. Hayvan Hakları Düşüncesinin Temelleri	8
1.5. Hayvan Haklarının Etik Boyutu.....	10
1.5.1. Hak Kavramı.....	10
1.5.2. Ahlaki Haklar	11
1.5.3. Ahlaki Statü	12
1.5.4. Ahlak ve Hukuk.....	13
1.5.5. Hayvan Hakları.....	13
1.5.6. Hayvan Endüstrisi	14
1.5.7. Hayvan Refahı.....	15
1.6. Hayvan Haklarının Hukuki Boyutu.....	17
1.6.1. Türkiye’de Hayvan Hakları	17
1.6.2. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu	17
1.6.3. Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği	20
1.6.4. 7527 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu	21
1.6.5. Dünyada Hayvan Hakları	22
1.7. Sahipsiz Hayvan.....	23
1.7.1. Sahipsiz Köpeklerin Türkiye Serüveni.....	28
1.7.2. Hayvanları Yeniden Değerlendirmek	32
1.7.3. Kent	36
1.7.4. Kent Sosyolojisi	38
1.7.5. Kentin Sahipsiz Köpek Sorunları.....	40
1.8. Güvenlik.....	41
1.9. Kent Güvenliği	42

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA	48
2.1. Araştırmanın Metodolojisi	48
2.2. Araştırmanın Konusu	48
2.3. Araştırmanın Amaç ve Önemi	48
2.4. Araştırmanın Problemi	50
2.5. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	50
2.6. Araştırmanın Yöntemi	50
2.7. Veri Toplama Yöntemi	52
2.8. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme	53
2.9. Veri Analiz Yöntemi	53
2.10. Literatür Değerlendirme	54
2.10.1. UYGULANAN ANKET HAKKINDA BİLGİLER	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME	56
3.1. Araştırmanın Bulguları ve Analizi	56
3.2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulguların Analizi	56
3.3. Araştırmanın Bulguları ve Analizi	58
3.4. Sahipsiz Köpeklere Duyulan Endişeye Dair Bulguların Analizi	63
3.5. Toplumsal Problem Olarak Algılanan Sahipsiz Köpeklerin Çözümüne Dair Bulguların Analizi	79
4. SONUÇ	117
KAYNAKÇA	121

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ethem Kadri Pektaş
Prof. Dr. Nilüfer Pembecioğlu

ÖNSÖZ

Sokakta bir köpekle karşılaşmak pek çok kişi için sıradan bir deneyimdir. Kimi fark etmeden geçer, kimi durur ve bakar, kimi ise yönünü değiştirerek uzaklaşır. Aynı sahihsiz köpek, bu üç insana birbirinden farklı şeyler anlatır.

İnsanla köpeğin hikâyesi binlerce yıldır iç içe ilerler. Bu topraklarda da öyle olmuştur. Mahalleyi bekleyen, artanla doyurulan, varlığı gündelik hayatın doğal bir parçası sayılan köpekler, uzun süre kent yaşamının olağan bir unsuru olarak görülmüştür.

Bugün ise aynı sokaklar yoğun bir tartışmanın merkezindedir. Bir yanda olası saldırılardan endişe duyan, çocuğu ve yaşlısı için kaygılanan insanlar var; diğer yanda hayvanların yaşam hakkını savunan ve kötü muameleye itiraz eden bir kesim. Her iki taraf da ciddiye alınması gereken kaygılar taşıyor. Mesele tam da bu nedenle zordur.

Bu araştırma, sahihsiz köpekler konusunun hayvan refahından çok daha geniş bir alana uzandığı düşüncesinden doğmuştur. Toplumsal algı, kent güvenliği, hayvan hakları, etik sorumluluk ve birlikte yaşama kültürü; bunların hepsi bu tartışmanın içindedir. Bir hayvan kamusal alanda ne ölçüde var olabilir? Güvenlik kaygısı ile bir canlının yaşam hakkı arasındaki denge nasıl kurulur? Toplumun bu konudaki tutumu yaşından, mesleğinden, saldırıya uğrayıp uğramadığından ne kadar etkilenir? Bu soruların sağlıklı cevaplar bulabilmesi için öfkeden değil veriden, slogandan değil anlamadan beslenmesi gerekiyor.

Çalışma iki katmandan oluşuyor. Birinci bölüm insan-hayvan ilişkisinin tarihsel seyrini, hayvan haklarının etik ve hukuki temellerini, 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'ndan 7527 sayılı düzenlemeye uzanan yasal çerçeveyi ve kent güvenliği kavramını ele alıyor.

İkinci katmanda ise saha var. Afyonkarahisar'da 509 katılımcıyla yürütülen anket çalışması, halkın sahihsiz köpekleri gerçekten sorun olarak görüp görmediğini, hangi durumlarda endişe duyduğunu ve çözüm beklentilerinin ne yönde şekillendiğini ortaya koyuyor.

Bulgular çarpıcı. Kaygı ile sorumluluk duygusu çoğu zaman aynı kişide bir arada yaşıyor.

Sahipsiz köpekler meselesi, bir toplumun birlikte yaşama iradesinin sınandığı alanlardan biridir. O sokak köpeği sadece bir hayvan değil; kenti nasıl düşündüğümüzü, kamusal alanı kiminle ve hangi koşullarda paylaşmaya razı olduğumuzu ve canlılara karşı sorumluluğumuzu ne kadar ciddiye aldığımızı da yansıtıyor.

Kalıcı çözümler ancak güvenlik kaygısı ile hayvanların korunma ihtiyacı birlikte düşünüldüğünde mümkündür.

Bu bakımdan Handan Koçoğlu'nun kitabı, güncel bir tartışmayı daha derin bir düşünme alanına taşımaktadır.

Sahipsiz köpekler meselesi, bir toplumun merhametini, güvenlik anlayışını ve birlikte yaşama iradesini aynı anda sınav alanlarından biridir.

Bu tezin, konuya dair daha dikkatli, daha adil ve daha sorumlu bir tartışmaya katkı sunmasını içtenlikle dilerim.

Prof. Dr. Veysel BOZKURT

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın temelini oluşturan araştırma sürecindeki danışmanlığı için değerli hocam Prof. Dr. Ahmet Ayhan KOYUNCU'ya teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın geliştirilmesine görüş, öneri ve değerlendirmeleriyle katkı sağlayan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Veysel BOZKURT'ta, Prof. Dr. Nilüfer PEMBECİOĞLU'na ve Prof. Dr. Ethem Kadri PEKTAŞ'a değerli katkıları dolayısıyla teşekkür ederim.

Bu çalışma, bir lisansüstü araştırmanın gözden geçirilmiş, geliştirilmiş ve kitap formatına uyarlanmış hali olarak hazırlanmıştır.

Handan KOÇOĞLU

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

%: Yüzde

&: ve

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BBC: Britanya Yayın Kuruluşu

BM: Birleşmiş Milletler

f: Frekans

HHEB: Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi

İHEB: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

N: Evren büyüklüğü

p: Anlamlılık (önemlilik) testine ilişkin olasılık değeri

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

Vb.: Ve benzeri

GİRİŞ

Tarih boyunca insan-hayvan etkileşimi farklı şekillerde gelişmiş ve her dönemde toplumda karşılaşılan sahihsiz köpeklerle ilgili çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Nitekim köpekler, insan yaşamına sağladıkları temizlik, sağlık ve korunma gibi işlevleriyle gerek insanların tüketmediği yiyecekleri tüketerek çöp sorununu azaltmış gerekse mahallelerde bekçi rolü üstlenerek güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunmuşlardır. Bu yönüyle köpekler, uzun yıllar boyunca insan yaşamının ayrılmaz bir parçası olmuş ve toplumsal hayat içerisinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Ancak zaman içerisinde insan-hayvan ilişkisinin niteliği değişmiş, kentleşme, nüfus artışı ve yaşam biçimlerindeki dönüşümlerle birlikte sahihsiz köpekler toplum içinde tartışılan bir konu hâline gelmiştir.

Günümüzde gerek sosyal medya gerek haber kaynakları gibi birçok mecra da sahihsiz köpekler farklı yönleriyle gündeme gelmektedir. Bir tarafta köpeklere zarar veren insanlar, diğer tarafta insanlara zarar veren köpekler yer almaktadır. Hayvanların yaşam alanlarının insanlar gibi doğal kabul edilmesi gerektiğini ve hayvanlara da çeşitli haklar tanınabileceğini savunan görüşler bulunduğu gibi, sahihsiz köpeklerin kamusal alanlarda tehlike oluşturabileceğini ve hem insanlara hem de diğer canlılara zarar verebileceğini düşünen görüşler de bulunmaktadır. Bu nedenle sahihsiz köpekler meselesi yalnızca hayvanlarla ilgili bir konu olmaktan çıkmakta; güvenlik, yaşam hakkı, kent yaşamı, çevre ve birlikte yaşama kültürü çerçevesinde değerlendirilen toplumsal bir mesele niteliği kazanmaktadır.

Sahihsiz köpekler etrafında şekillenen bu tartışmalar, konuya ilişkin farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bir kesim sahihsiz köpeklerin kent yaşamının doğal bir parçası olduğunu düşünürken, diğer kesim bu durumun çeşitli sorunlar doğurduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla konu yalnızca hayvanların varlığı üzerinden değil, insanların bu varlığı nasıl anlamlandırdığı ve değerlendirdiği üzerinden de ele alınmaktadır. Bu bağlamda sahihsiz köpeklerin toplum tarafından nasıl algılandığını incelemek, meselenin farklı boyutlarını anlamak açısından önem taşımaktadır.

Hayvanlara ilişkin etik tartışmalarda farklı yaklaşımlar dikkat çekmektedir. Yarırcı yaklaşımın önemli temsilcilerinden Peter Singer, hayvanların acı

çekme kapasitesine vurgu yaparak onların çıkarlarının eşit biçimde gözetilmesi gerektiğini savunmaktadır (Singer, 2005). Hak temelli yaklaşımın önde gelen isimlerinden Tom Regan ise hayvanların insan amaçları doğrultusunda kullanılmasına karşı çıkararak onların doğrudan hak sahibi varlıklar olduğunu ileri sürmektedir (Regan, 2022). Gary Francione de benzer şekilde hayvanların mülk statüsünden çıkarılmasını ve kullanım ilişkilerinin sonlandırılmasını savunmaktadır (Francione, 2008). Bu tartışmalar, günümüzde sahipsiz köpekler meselesinin değerlendirilmesinde önemli bir kuramsal zemin oluşturmaktadır.

Günümüzde sahipsiz köpekler yalnızca etik ve hukuki tartışmaların değil, aynı zamanda kent yaşamının da önemli unsurlarından biri hâline gelmiştir. Özellikle kentlerin büyümesi, nüfusun artması ve doğal yaşam alanlarının daralması, insanlarla hayvanların karşılaşma sıklığını artırmıştır. Bunun sonucunda sahipsiz köpekler, bir yandan korunması gereken canlılar olarak değerlendirilirken diğer yandan kent yaşamında çeşitli sorunların kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu durum, sahipsiz köpeklerin kent içindeki konumunu daha karmaşık hâle getirmiştir.

Kent yaşamı içerisinde güvenlik, insanların en temel beklentilerinden biridir. İnsanların kendilerini güvende hissetmeleri, yaşam kalitesinin önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle kent güvenliğini etkileyen unsurlar arasında çevre sorunları, plansız kentleşme ve kontrolsüz sahipsiz hayvan popülasyonu gibi çeşitli faktörler yer almaktadır. Sahipsiz köpekler konusu da bu bağlamda değerlendirilmekte ve kent yaşamı üzerindeki etkileri farklı yönleriyle tartışılmaktadır.

Bugün gelinen noktada sahipsiz köpekler meselesi yalnızca hayvanların yaşam hakkı ya da insanların güvenliği çerçevesinde değerlendirilemeyecek kadar çok boyutlu bir konu hâline gelmiştir. Konunun hukuki, ahlaki, toplumsal ve siyasal yönleri bulunmaktadır. Bu nedenle sahipsiz köpekler etrafında şekillenen tartışmaları tek yönlü ele almak yerine, farklı bakış açılarını birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Böylece hem insan-hayvan ilişkilerinin dönüşümünü anlamak hem de günümüzde yaşanan tartışmaların toplumsal arka planını ortaya koymak mümkün olacaktır.

Bu çalışma çerçevesinde sahipsiz köpekler konusu; tarihsel süreç, hayvan hakları, hayvan refahı, kent yaşamı, kent güvenliği ve toplumsal algılar çerçevesinde ele alınacaktır. Böylelikle konuya ilişkin farklı yaklaşımlar bir arada değerlendirilerek sahipsiz köpeklerin günümüz toplumunda nasıl bir anlam kazandığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SAHİPSİZ KÖPEKLER VE İNSAN HAYVAN İLİŞKİSİ

Doğa ve insan arasındaki ilişki oldukça eski ve köklü bir geçmişe sahiptir. Doğa, doğal yapısını büyük ölçüde koruyan ve insan müdahalesinin sınırlı olduğu çevreyi ifade etmektedir (TDK). İnsan kavramı ise Arapça “ins” kökünden türemiş olup kadın ya da erkek her bireyi kapsayan bir anlam taşımaktadır (TDK, İslam Ansiklopedisi). İlk Çağ’dan itibaren insanın doğaya yönelik temel yaklaşımı, onu anlama ve açıklama çabası üzerine kurulmuştur (Gül, 2013: 18). İnsan-doğa ilişkisi çoğunlukla Antik Yunan düşüncesiyle temellendirilse de kökenleri insanlık tarihi kadar eskidir. Ayrıca ilk çağlardan Aydınlanma dönemine kadar insan ve doğanın sürekli bir etkileşim içinde olduğu bilinmektedir (Usta, 2018: 75-78).

1.1. İnsan- Doğa İlişkisi

İnsanlık, İlk Çağ’dan itibaren yaşamını avcılık, balıkçılık ve toplayıcılık faaliyetleriyle sürdürmüştür. Hayvanlar ise yalnızca beslenme amacıyla değil, insanın gündelik yaşamında kurduğu bağlar sayesinde sosyo-kültürel açıdan da önemli bir yere sahip olmuştur. Avcı-toplayıcı yaşam biçiminden yerleşik hayata geçiş süreci, M.Ö. 10.000 yıllarında bazı hayvan türlerinin evcilleştirilmesiyle hız kazanmıştır (Siddiq, 2019: 34-35; Baskıcı, 1998: 73). Bu dönemde köpekler, özellikle koruma ve avcılık faaliyetlerinde insana yardımcı olmaları amacıyla evcilleştirilmiştir.

Yerleşik yaşamla birlikte doğal kaynakların yoğun kullanımı, insan ve doğa arasındaki dengenin bozulmasına yol açmıştır. Bu süreç, insanın kendisini doğadan ayrı görmeye başlamasına neden olmuş; aynı zamanda hayvanların yaşam alanları, beslenme imkânları ve popülasyon dengeleri üzerinde önemli etkiler yaratmıştır (Yakar, 2019: 714). Başlangıçta doğaya uyum sağlamaya çalışan insan, zamanla ona egemen olma düşüncesini benimsemiştir (Uğraş, 2019: 79). Platon ve Aristoteles gibi düşünürlerin insanı doğadan üstün gören yaklaşımları da bu anlayışın örnekleri arasında yer almaktadır (Sulak, 2018: 119).

Rönesans'tan sonra doğa üzerine düşünceler farklı bir boyut kazanmış, özellikle 17. yüzyıldan itibaren doğa kanunları ön plana çıkmıştır (Simmel, 2006: 62-63). İnsan aklının merkeze alınmasıyla birlikte hayvanlar, insan yararına hizmet eden varlıklar olarak değerlendirilmiştir (Hurn, 2012: 44-45). Descartes'ın insan aklını doğaya egemen kılan yaklaşımı da bu düşünceyi desteklemiştir (Sulak, 2018: 119). Aydınlanma dönemiyle birlikte insan merkezli anlayış güç kazanmış ve doğaya hükmetme düşüncesi yaygınlaşmıştır (Çüçen, 2006: 25-26). Ancak nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme ve doğal kaynakların aşırı tüketimi çevresel sorunları beraberinde getirmiştir.

Dinlerin çevreye bakışı da insan-doğa ilişkisini anlamada önem taşımaktadır. Yahudilik ve Hristiyanlıkta bazı yorumlar insanın doğa üzerinde hâkimiyet kurduğunu savunurken, bazı düşünürler bu hâkimiyetin aynı zamanda doğayı koruma ve ona emanet bilinciyle yaklaşma sorumluluğu içerdiğini belirtmektedir (Nasr, 2019: 19-24). 19. yüzyılda sanayileşme ve kentleşmenin etkisiyle doğa, insan müdahalesine açık bir alan hâline gelmiş; organik doğa anlayışından mekanik doğa anlayışına geçiş yaşanmıştır (Sulak, 2018: 118). Sanayi Devrimi'nin etkileri doğal dengenin bozulmasına, çevresel sorunların artmasına ve sahipsiz hayvanların yaşam koşullarının değişmesine neden olmuştur (Gül, 2013: 18-19). Bu gelişmeler, insanın doğayla kurduğu ilişkinin sonuçlarını daha görünür kılmıştır.

Sonuç olarak insan, ilk dönemlerde doğa karşısında güçsüz bir konumda bulunurken zamanla doğayı şekillendiren ve ona egemen olmaya çalışan bir aktöre dönüşmüştür. Ancak bu süreç çevresel sorunları da beraberinde getirmiştir. Günümüzde insan, doğaya verdiği zararın farkına vararak çevreyi korumaya yönelik adımlar atsa da artan nüfus ve ihtiyaçlar doğal denge üzerindeki baskıyı sürdürmektedir. Bu durum, kent yaşamında sahipsiz köpekler gibi insan-doğa ilişkisine dair tartışmaların güncelliğini korumasına neden olmaktadır.

1.2. Sahipsiz Hayvanların Tarihçesi

Sahipsiz hayvanlar, insan gruplarıyla geçmişe dayanan karmaşık bir ilişkiye sahiptir. Nitekim insanlar, süreç boyunca hayvanlarla sürekli etkileşim halinde olmuştur. Bu etkileşim, hayvan kalıntıları, arkeolojik yerleşmelerdeki çevre koşulları ve o dönemin sosyo-kültürel yapısı vb. faktörlerden etkilenmiştir (Siddiq, 2019: 29). Geçmişte insanlar, hayvanların farklı çevresel ve kültürel etkileri, farklı sembolleri olduğuna inanmışlardır. Örneğin, Mısır'da Tanrı'nın yanı sıra balık, köpek, fare, böcek, maymun gibi hayvanlar kutsal sayılmış, kaplumbağa ve güvercin uğursuz sembol olarak görülmüş, papağan ise astrolojide olduğu ve bazı bölgelerde halen etkisini sürdürdüğü bilinmektedir (Siddiq, 2019: 149).

İlk çağlarda avcı-toplayıcı toplumlar, yaşamlarını sürdürmek için geniş bir hayvan ve bitki çeşitliliğine sahip ve kaynaklara güçlü bir bağlılık göstermekteydiler. Geçmişte avcı toplayıcı gruplar; balın ne zaman olacağını, arıların hangi tür bitkilerle besleneceğini, hangi koşullarda bal yapacağını tahmin etmektedirler (Erdem, Siddiq ve Şanlı, 2018: 816- 817). Avcı toplayıcı gruplar yalnızca bitkileri, hayvanları ve nesnelere değil aynı zamanda kendi hislerini kullanmayı da çok iyi öğrenmişlerdir. Mesela; çimlerin en küçük hareketinden orada bir yılan mı kuş yuvası mı olduğunu anlamaktadırlar. Öte taraftan, vücutlarını esnek kullanır ve çabuk bir şekilde yürümeyi ve koşmayı öğrenmişlerdir (Harari, 2015: 61-62). Avcı toplayıcı süreçte insanlar, kışın soğuk havalardan korunmak için hayvanların yünlerini ve postlarını, alet yapımı ve süs eşyası için ise hayvanların kemiklerini kullanmışlardır (Siddiq, 2019: 34-35). Bu yönleri ile insanların tarih öncesi toplumlar ile ilişkilerinin var olan hayvan türleri ile çok yönlü olduğu ifade edilebilir. Bu ilişkiler beslenme, alet yapımı, koruma gibi birçok unsuru içinde barındırmaktadır (Özmen, 2020: 124). Eski avcı toplayıcılar aynı zamanda bulaşıcı hastalıklardan da daha az etkilenmişlerdir. Avcı toplayıcı toplulukların, doğayı küçük gruplar halinde gezmesi onları olası salgın hastalıklara karşı da korumuştur (Harari, 2015: 63-64). Aynı zamanda, kendilerini bu denli iyi bilmeleri ve pratik bir şekilde kullanmaları onları, tehlikelerden uzaklaştırmıştır.

Geçmişten günümüze farklı kültürlerden insan ve hayvan grupları yaşamlarını birlikte sürdürmüştür. İlk insanlar, tahminen Tarım Devrimi'nden önce hayvanları evcilleştirmiştir. Harari, ilk evcilleştirilen hayvanın köpek olduğunu belirtmiştir. Köpekler, 30.000 ile 100.000 yıldan önce evcilleştirildiği tahmin edilmektedir (DeMello 2012'den akt. Ryan 2022: 131). Köpeğin evcilleştirilmesi yaklaşık M.Ö. 15.000 civarında, Son Paleolitik dönemde olduğu düşünülmektedir (Campbell 1995'ten akt. Beydiz: 221). Öte yandan, Çatalhöyük'te yapılan incelemelerde duvar resimlerindeki av sahnelerinin köpeğin o dönemin koşullarında, insanların yardımcı rolünü üstlendiği ve geyik türü hayvanların köpeklerin yardımı sayesinde avlanıldığı bilinmektedir. Eskiden köpekler gerek savaşmak gerek avlanmak gerekse vahşi hayvanlara karşı koruma niteliği taşımıştır. Tarih boyunca köpekler, insanların duygularını ve ihtiyaçlarını karşılamış, insanlar tarafından diğer hayvanlara oranla daha fazla beslenmiş ve ilgi görmüştür; bu durum, onların yaşama şansını artırmıştır (Harari, 2015: 58). Geçmişten günümüze köpekler dini açıdan önem taşımıştır. Zira, Neolitik dönemden itibaren köpek mezarları, tıpkı insan mezarları gibi kendini göstermiştir. Mesela, Natuf kültürüne ait tahmini 12.500 yıl öncesi insan gömülerinde köpek iskeleti bulunmuştur (Tchernov & Valla, 1997'den akt. Siddiq, 2019: 152). Dolayısıyla, köpek sembolünün eski çağlardan itibaren varlığını devam ettirdiği görülür.

1.3. Geleneksel Dönemde Sahipsiz Hayvanlar

Sahipsiz hayvanlar, geçmişten günümüze insanlarla yakın etkileşim içinde yaşamış ve toplumsal yaşamda çeşitli işlevler üstlenmiştir. Özellikle köpekler, temizlik, koruma ve güvenlik gibi alanlarda insan yaşamına katkı sağlamıştır. Osmanlı döneminde köpekler, belediye hizmetlerinin bir parçası olarak görülmüş ve adeta bekçilik görevi üstlenmiştir (Zeybek, 2014: 268). Mahallelerde yabancıları uzaklaştırarak güvenliğin sağlanmasına yardımcı olmuş, aynı zamanda insanların artan yemeklerini tüketerek çöp birikiminin önüne geçmiştir (Menekşe, 2018: 6323-6324).

Osmanlı coğrafyasını ziyaret eden birçok gezgin, halkın sahipsiz hayvanların korunmasına ve beslenmesine önem verdiğini aktarmıştır. Bu kapsamda, “Mancı” olarak adlandırılan ve sahipsiz kedi ile köpeklerin beslenmesinden sorumlu kişilerin varlığından söz edilmektedir. Mancılar, hayvanlar için yiyecek temin etmiş; halk da bu kişilerden yiyecek satın alarak sahipsiz hayvanların beslenmesine katkıda bulunmuştur. Osmanlı toplumunda hayvanlara yönelik bu yaklaşımın, bazı gezginler tarafından Avrupa’daki uygulamalardan daha olumlu değerlendirildiği ifade edilmektedir (Menekşe, 2022: 98).

XVI-XVIII. yüzyıllarda Osmanlı topraklarını ziyaret eden yabancılar, Türk toplumundaki yardımseverliğin yalnızca insanlara değil, hayvanlara da yöneldiğini ifade etmişlerdir (Menekşe, 2022: 91). Bu dönemde mahallelerde bulunan köpeklerin sayısının sınırlı olduğu ve onların toplumsal yaşamın doğal bir parçası olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak zamanla köpeklerin kent yaşamına uyum sağlamalarının yanında bazı sağlık sorunlarına da neden oldukları görülmüştür. Özellikle kuduz vakalarının önemli bir kısmının köpekler aracılığıyla insanlara bulaştığı bilinmektedir. Örneğin, “Zoeros Paşa’nın hazırladığı istatistiklere göre, 1901-1909 yılları arasında Dâülkelp Tedavihanesi’nde tedavi edilen 6808 hastanın 6349’u köpek, 193’ü kedi ve 80’i kurt tarafından ısırılmıştır” (Çavuş, 2017: 47-48).

Öte yandan, sahipsiz köpeklerin olumsuz yaşam koşullarına maruz kalmaları çeşitli hastalıkların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Nitekim uyuz hastalığına yakalanan köpeklerin oldukça kötü fiziksel koşullara sahip oldukları belirtilmektedir (White, 292’den akt. Kutkan, 2017: 912). Ayrıca, köpek nüfusu ve hastalık gibi durumlar kontrol altına alınmazsa, ciddi risklere neden olabilir (Bilgin, Özdoğan, 2021: 89).

Kentleşme ve nüfus artışıyla birlikte sahipsiz köpeklerin sayısında belirgin bir yükseliş yaşanmış, mahallelerde birden fazla köpeğin görülmesi yaygın hâle gelmiştir. Bu durum, geçmişe kıyasla köpeklerin beslenme ve barınma koşullarını daha kırılgan bir noktaya taşımıştır. ABD’li gezginler, Osmanlı şehirlerinde gözlemledikleri insan-hayvan ilişkilerini kentleşme

ve modernleşme süreçleriyle bağlantılı, iş birliğine dayalı bir ilişki olarak değerlendirilmişlerdir. Ancak sahipsiz hayvanlar açısından bu süreç, çoğu zaman zorlu yaşam koşulları ve toplumsal dirençlerle karşılaşılması anlamına gelmiştir (Özmen, 2020: 71).

Kentleşmenin etkisiyle sahipsiz köpekler insan yaşamına uyum sağlamaya çalışmış, ancak bu uyum her zaman başarılı olmamıştır (Timofeeva, 2018: 43). Çünkü kentlerin artan ihtiyaçları hem insanlar hem de hayvanlar üzerinde çeşitli baskılar oluşturmuştur. Türkiye’de kentleşme süreci, kırsal kesimden gelen insanların yeni yaşam koşullarına uyum çabalarının yanı sıra, hayvan kaynaklı bazı sağlık sorunlarının da daha görünür hâle gelmesine neden olmuş ve bu durum toplum üzerinde çeşitli etkiler yaratmıştır (Sunar, 2015: 192).

19. yüzyıldan itibaren insan-hayvan ilişkilerinde önemli değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bu dönüşüm yalnızca Osmanlı’da değil, birçok ülkede de gözlemlenmiştir. Modern kent toplumunun ortaya çıkışıyla birlikte toplumsal temizlik ve halk sağlığı konuları daha fazla önem kazanmış, kentlerde biriken çöpler ve hayvan atıkları modernleşme süreci açısından bir risk unsuru olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Özmen, 2020: 63-64). Geçmişte köpeklerin kent yaşamındaki varlığı, insanların yaşadıkları mekânlara duydukları bağlılıkla yakından ilişkiliydi. Mahalle sakinleri köpekleri beslemekte, onlar için barınma imkânları sağlamakta ve bakımlarının sürdürülebilmesi amacıyla vakıflar kurmaktaydı (Schick, 2010: 24-27). Bu durum, insan-hayvan ilişkisinin aynı zamanda mekânla kurulan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak zamanla kent yaşamının ve mekân anlayışının değişmesi, insanlarla köpekler arasındaki ilişkinin de dönüşmesine neden olmuştur. Özetle, geçmişte aynı yaşam alanını paylaşan ve birbirine çeşitli açılardan fayda sağlayan insan ve köpekler, zamanla bu ortak mekânı kullanma konusunda farklı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (Zeybek, 2014: 269). Günümüzde sahipsiz köpek sayısının artması, her hayvan için uygun yaşam alanı oluşturulmasını daha da güçleştirmektedir.

Günümüzde sahipsiz hayvanlara yönelik yaklaşımlarda önemli değişimler yaşanmakta, bu dönüşüm insan-hayvan ilişkilerine de yansımaktadır (Özmen, 2020: 44). Geçmişte köpeklerin büyük çoğunluğu ev dışında yaşarken, günümüzde birçok köpek insanlarla aynı yaşam alanını paylaşmaktadır. Benzer şekilde, ev hayvanlarının doğum günlerinin kutlanması ya da kayıplarının duygusal bir olay olarak değerlendirilmesi, değişen toplumsal ve kültürel anlayışın göstergeleri arasında yer almaktadır (Özmen, 2020: 44).

Tarihsel süreç boyunca köpeklere yüklenen anlamlar da değişmiştir. Geçmişte daha çok bir mülk veya eşya olarak değerlendirilen hayvanlar, günümüzde duyarlı ve korunması gereken canlılar olarak görülmektedir (Siddiq, 2019: 42-43). Netice itibarıyla, insanların hayvanlarla kurduğu

ilişkilerin ve hayvanlara yönelik kültürel pratiklerin zaman içerisinde önemli bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir.

1.4. Hayvan Hakları Düşüncesinin Temelleri

Hayvan, canlılar dünyasında insan dışında yer alan ve hareket yeteneğine sahip tüm canlıları ifade etmektedir. Türk Dil Kurumu'na göre hayvan; "hareket ve duygu yeteneği bulunan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011). Kavramın kökeni ise Arapça "hayevan" sözcüğüne dayanmakta olup "canlı, diri" anlamına gelmektedir (TDV Ansiklopedisi). Tarihsel süreçte hayvanlara yönelik yaklaşımlar değişim göstermiştir. Batı'da 19. yüzyıla kadar daha çok bir eşya olarak değerlendirilen hayvanlar, günümüzde canlı varlıklar olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, bu yaklaşımın tüm toplumlarda aynı ölçüde benimsenmediği de ifade edilebilir.

Hayvanlar, tarihsel süreç içinde farklı biçimlerde değerlendirilmiştir. Antik Yunan düşünürlerinden Aristoteles, insan ile diğer canlılar arasında belirli farklılıklar bulunduğunu kabul etmekle birlikte, hayvanları insan yaşamına hizmet eden varlıklar olarak ele almıştır. Aristoteles, özellikle *Ruh Üzerine ve Hayvanların Hareketi Üzerine* adlı eserlerinde hayvanların hareketlerinin kaynağını düşünce, algı ve ruh kavramları çerçevesinde incelemiştir. Ona göre insanlar bilinçli bir imgeleme yeteneğine sahipken, hayvanlar daha çok algıya dayalı bir imgeleme ile hareket etmektedir (Aristoteles, 2021: 23-24). Aristoteles ayrıca Politika adlı eserinde insan ve hayvan yaşamını karşılaştırarak iki varlık arasındaki farklılıklara da değinmiştir.

Modern dönemde hayvanlara ilişkin düşünceler farklı filozoflar tarafından çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Locke'a göre insanlar hayvanlar üzerinde bir otorite kurmuş ve bu nedenle hayvanlar çoğu zaman diğer kaynaklar ya da nesnelere benzer bir konumda değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Locke, insan olmayan hayvanların da belirli ölçüde bilgi edinme kapasitesine sahip olduğunu savunmuş; örneğin bir kuşun duyduğu ezgileri öğrenip tekrar edebilmesini buna örnek göstermiştir (Ryan, 2022: 27). Descartes ise hayvanları bilinç ve ruhtan yoksun, mekanik varlıklar olarak görmüş ve onları bir tür otomat şeklinde değerlendirmiştir. Ona göre hayvanların acı çektiği düşünülen davranışları, bilinçli bir deneyimden öte mekanik tepkilerden ibarettir. Bu nedenle insanların hayvanlara karşı ahlaki yükümlülüklerinin bulunmadığını ileri sürmüştür (Francione, 2008: 50). 18. yüzyıl filozoflarından Leibniz ise hayvanların algılama ve çağrışım kurma yeteneklerinin gelişmiş olduğunu savunmuştur. Bir köpeğin daha önce olumsuz bir deneyim yaşadığı sopya daha sonra tepki göstermesini, hayvanların öğrenme ve hatırlama becerilerine örnek olarak değerlendirmiştir (Ryan, 2022: 25). Bununla birlikte Leibniz, insanı ussal ruhu ve akıl yürütme yeteneği nedeniyle hayvanlardan

ayrı bir konumda ele almıştır.

Agamben'e göre de insan ile hayvan arasındaki temel ayrımın dil üzerinden kurulduğunu savunmaktadır. Ona göre dil, tarihsel olarak inşa edilmiş bir olgu olup bütünüyle ne insana ne de hayvana atfedilebilir. Ancak varlığın açığa çıkışını ve anlamlandırılmasını sağlayan düşünsel açıklık insana özgüdür; hayvanlar ise bu niteliğe sahip değildir (Agamben, 2012: 61). Bu yaklaşım, insan ve hayvan arasında belirgin bir ayrım bulunduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Immanuel Kant da hayvanların kendi varlıklarının bilincine sahip olmadıklarını ve insan amaçlarına hizmet eden araçlar olarak değerlendirildiklerini ileri sürmüştür. Bu nedenle insanın hayvanlara karşı doğrudan bir ahlaki yükümlülüğünün bulunmadığını savunmuştur (Infield, 1963: 239'dan akt. Singer, 2005: 309). Görüldüğü üzere, insan ile hayvan arasındaki ayrım birçok düşünür tarafından farklı şekillerde ele alınmış; insan merkezli anlayış çeşitli semavi dinlerde de karşılık bulmuştur.

Hayvanlara yönelik insan merkezli yaklaşım hem felsefi düşüncede hem de semavi dinlerde karşılık bulmuştur. Antik İbranice metinlerde insanın yeryüzündeki canlılar üzerinde egemenlik kurduğu ve doğanın insanın kullanımına sunulduğu ifade edilmektedir (Yaratılış 1, İncil, 2009). Benzer şekilde Hristiyanlık geleneğinde de insanın hayvanlardan üstün bir konumda bulunduğu anlayışı görülmektedir.

İslam düşüncesinde ise insana akıl yönüyle üstünlük atfedilirken, yeryüzündeki tüm canlılara karşı sorumluluk yükleyen bir yaklaşım hâkimdir (Khalid, 2003: 276). Adnan Koşum'un İslam hukuku üzerine değerlendirmelerinde de benzer bir anlayışın yer aldığı görülmektedir (Koşum, 2018). Buna karşılık Bentham, insan merkezli bakış açısını eleştirmiş ve insan-hayvan ilişkisinde belirleyici ölçütün akıl yürütme değil, acı çekebilme kapasitesi olduğunu savunmuştur. Bu nedenle hayvanların yalnızca insanlara hizmet eden varlıklar olarak değerlendirilmesine karşı çıkmış ve insanın hayvanlardan üstün olmadığı görüşünü ileri sürmüştür (Francione, 2008: 55).

Tarihsel süreç içerisinde hayvanlara yönelik yaklaşımlar önemli değişimler geçirmiştir. Hayvanlar, bir dönem eşya veya mülk olarak değerlendirilirken zamanla canlı ve hak sahibi varlıklar olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu dönüşümün ilk hukuki örneklerinden biri Britanya'da ortaya çıkmış ve boğa kızdırma gibi uygulamalara karşı yürütülen mücadelelerle şekillenmiştir. Daha sonra Charles Darwin'in Evrim Kuramı, insanın doğadaki konumuna ilişkin geleneksel anlayışları sorgulayarak insan ile diğer canlılar arasındaki ilişkiye farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. 1970'li yıllardan itibaren hayvan hakları tartışmaları daha görünür hâle gelmiş, özellikle *Hayvan Özgürleşmesi* adlı eser bu alandaki düşünsel dönüşümün önemli kaynaklarından biri olmuştur. Günümüzde ise hayvan meselesi, post-hümanizm tartışmaları içerisinde

değerlendirilmektedir. Post-hümanist yaklaşım, insanların insan olmayan varlıklara saygı göstermesini esas almakta ve doğa ile kültür arasındaki hiyerarşik ayrımı reddetmektedir (Ryan, 2022: 108-109).

Sonuç olarak, tarih boyunca hayvanlara yüklenen anlamlar ve onların toplum içindeki konumları sürekli değişim göstermiştir. Her ne kadar farklı düşünürler ve yaklaşımlar ortak bir görüşte birleşmese de günümüzde hayvan kavramının geçmiş dönemlere kıyasla önemli ölçüde farklılaştığı söylenebilir.

1.5. Hayvan Haklarının Etik Boyutu

1.5.1. Hak Kavramı

Hak, en genel anlamıyla hukuk düzeni tarafından korunan menfaat ve bireylere tanınan yetkiyi ifade etmektedir. Türk Dil Kurumu'na göre hak; adaletin, hukukun veya bir kimseye ayrılan payın karşılığıdır (TDK, 2011). Hak sahibi ise iradesi hukuk tarafından korunan kişidir. Hakların oluşturduğu sistem hukuk olarak adlandırılmakta ve hukuk kavramı, hak sözcüğünün Arapça çoğulu olarak bilinmektedir.

Hukuki ilişkinin temel unsurlarından biri olan hak, bireylere belirli yetkiler tanırken aynı zamanda onların menfaatlerini koruma altına almaktadır. Bu yönüyle hak kavramı, hukuk düzeninin varlığını gerekli kılmakta ve bireylerin eylemlerine hukuki güvence sağlamaktadır (Emini, 2004: 203). Ayrıca hak, çıkarların korunmasının özel bir aracı olarak değerlendirilmekte; bir çıkarın hak kapsamında korunması, onun hukuk tarafından tanınması ve güvence altına alınması anlamına gelmektedir (Francione, 2008: 30).

Hakkın sahibi kişidir. Hukuk dilinde kişi, hakkın öznesi ya da hak sahibi olarak tanımlanmaktadır. Her ne kadar somut bir varlığı ifade etmese de kişi kavramı, hukuk düzeninin tanıdığı haklardan yararlanabilmenin temel şartını oluşturmaktadır. Toplumsal yaşamda bir bireyin hak sahibi olması, diğer bireylerin de benzer haklara sahip olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Bu nedenle her hak, beraberinde başkalarının o hakka saygı gösterme yükümlülüğünü de doğurmaktadır. Aksi durumda toplumsal düzenin korunması güçleşmekte ve çeşitli çatışmalar ortaya çıkabilmektedir (Güngör, 1997: 84).

Hak kavramı, toplumsal ve hukuksal düzenin temel unsurlarından biridir. Hakların korunması ve denetlenmesi, hukuk düzeninin devamlılığı açısından önem taşımaktadır. Bu noktada güvenlik ihtiyacı, yasal düzenlemelerin ortaya çıkmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte hak kavramının kapsamı ve niteliği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Nitekim Kelsen'e göre hak, hukuktan bağımsız bir olgu olmayıp varlığını hukuk kurallarından almakta ve bu kuralların somut bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle hak kavramına ilişkin ortak ve kesin bir tanım üzerinde uzlaşmak her zaman mümkün görünmemektedir (Emini, 2004: 212).

Hukukta kişiler, gerçek kişi ve tüzel kişi olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Gerçek kişi insanı ifade ederken, tüzel kişiler dernek, vakıf ve şirket gibi hukuken kişilik tanınan oluşumlardır. Her iki kişi türü hak ehliyetine sahip olmakla birlikte, hayvanlar ve bitkiler hukuk düzeninde kişi olarak kabul edilmemektedir. Bunun temel nedeni, hukuk kurallarının insanlar tarafından oluşturulmuş olmasıdır. Bununla birlikte hayvanların korunmasına yönelik çeşitli yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler, hayvanların yaşamlarının korunmasını ve kötü muamelenin önlenmesini amaçlamaktadır. Nitekim 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, sahipsiz hayvanların korunmasına ilişkin sorumluluklar yüklemekte ve özellikle belediyelere önemli görevler vermektedir. Ayrıca sivil toplum kuruluşları da bu alanda çeşitli çalışmalar yürütmektedir.

Hayvan hakları tartışmalarının temel konularından biri, hayvanların hak sahibi olup olamayacağı meselesidir. Bu bağlamda, haklarını doğrudan kullanamayan akıl hastaları veya yeni doğan bebekler örnek gösterilerek hayvanlara da hak tanılabileceği ileri sürülmektedir. Buna karşılık bazı görüşler, hak kavramının irade ile ilişkili olduğunu ve hayvanların insanlar gibi hukuki iradenin muhatabı olamayacağını savunmaktadır (Yılmaz, 2006: 215). Bu nedenle hayvanların hak sahibi olup olamayacağı ve insanlarla aynı ölçütte değerlendirilip değerlendirilemeyeceği günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir.

1.5.2. Ahlaki Haklar

Ahlak kavramı, kaliteli bir yaşamın temelini teşkil eden inanç bütünü ya da topluluk içinde bireylerin, uymak zorunda oldukları kural ve davranış biçimidir (TDK, 2022). Bununla birlikte ahlaki hak ise kendi dışındakilerin haklarına zarar vermediği ve toplum tarafından belli kabul görmüş faaliyet veya eylemi gerçekleştirmeye denir.

En temelde ahlak kuralları, kişilerin davranışlarını düzenlemeyi amaç edinir. Bunu yaparken doğru veya yanlış, iyi veya kötü sorularına yanıt bulur. Bu yönüyle modern insanların iyi ve kötü ayrımında sorun yaşadıkları düşünülmez fakat bireylerin içinde iyi bir ahlaki içgüdüleri olmadığı sürece en ahlaki seçimleri yapabilmesi zordur (Heller, 2006: 14). Ahlak kurallarını belirleme de farklı yapılarda ahlaki işleyişin değişeceği belirtilebilir. Ahlak ya doğuştan ya da sonradan aile, çevre, okul vb. kurumlar aracılığıyla edinilen kurallardır.

Hayvan-insan ilişkilerine bakıldığında da ahlaki açıdan nasıl olduğumuz konusu tartışmalıdır. Kimisi eşit olduğumuzu söylerken kimisi eşit olmadığını belirtmektedir. Eşit olduğunu belirten Regan şu şekilde ifade

etmiştir: ‘Ahlaki açıdan, her birimiz eşitiz, çünkü her birimiz eşit derecede biriyiz; bir şey değil, her birimiz bir yaşamın öznesiyiz, öznesiz bir yaşam değil (Regan, 2022: 8). Yine de bilinmelidir ki, bir köpeğe insan saldırın ya da bir insana köpek saldırın ahlaki açıdan hangisi daha önemli olur sorusuna net yanıt verilmez. Çünkü kişinin nasıl bir yanıt vereceği hem doğuştan getirdiği ahlaki içgüdü hem de çevre faktörü etkili olabilir (Ryan, 2022:172).

Sosyologlar da ahlak kavramını farklı açılardan ele almışlardır. Auguste Comte’a göre insan, manevi yönüyle topluma, biyolojik yönüyle ise canlılar dünyasına bağlıdır. Bu iki yön arasındaki ilişki ve çatışma, insanın ahlaki yaşamını şekillendirmektedir. Comte, ahlaklı olmayı büyük ölçüde toplumsal bir varlık olmakla ilişkilendirmiş ve bireyin sosyal yönünü öne çıkardığı ölçüde erdemli davranacağını savunmuştur.

Emile Durkheim ise insanı temelde ahlaki bir varlık olarak değerlendirmiştir. Ona göre birey, toplumsallaştıkça daha ahlaklı hâle gelmektedir. Durkheim, iş bölümünün gelişmesiyle mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçişin ahlaki gelişimi desteklediğini ileri sürmüştür; ahlakı iyilik, ödev ve irade özerkliği gibi kavramlar çerçevesinde ele almıştır (Ülken, 2001: 144).

Sonuç olarak ahlak, sosyologlar tarafından farklı biçimlerde yorumlanmış ve hem teorik hem de pratik yönleriyle incelenmiştir. Bu nedenle ahlak kavramının farklı disiplinlerde çeşitli şekillerde tanımlanması doğal bir durumdur.

1.5.3. Ahlaki Statü

Ahlaki statü tartışmaları, özellikle 1970’li yıllardan itibaren önem kazanmış ve hangi varlıklara karşı ahlaki sorumluluk taşıdığımız sorusuna odaklanmıştır. Bu tartışmalar, farklı varlıkların ahlaki açıdan karşılaştırılıp karşılaştırılmayacağı ve insanın diğer canlılara yönelik yükümlülüklerinin sınırları gibi konuları ele almaktadır (Omay, 2020: 202). Bu çerçevede bazı düşünürler, hayvanların insanlara özgü zihinsel yetilerden yoksun oldukları gerekçesiyle ahlaki topluluğun dışında bırakılmasını kabul etmemektedir (Olgun, 2020: 3919). Onlara göre hayvanların acı çekmeme yönünde önemli çıkarları bulunmakta ve insanların bu konuda ahlaki sorumlulukları bulunmaktadır. Bu nedenle hayvanlara gereksiz yere acı ve ıstırap çektirilmesi ahlaken uygun görülmemektedir (Francione, 2022: 129).

Hayvanlara yönelik ahlaki tutumlar da bu tartışmaların önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Günlük yaşamda insanlar çoğu zaman kendi türlerinin çıkarlarını öncelikli görse de hayvanların yalnızca bir araç veya mülk olarak değerlendirilmesine yönelik eleştiriler giderek artmıştır (Francione, 2022: 279-280). Hayvan hakları savunucularından Regan ise ahlaki hakların eşitlik ilkesinden ayrı düşünülemeyeceğini ve bu hakların, farklılıklara rağmen hak

sahibi olan tüm varlıklar için geçerli olduğunu savunmaktadır (Regan, 2022: 66). Sonuç olarak insan-hayvan ilişkileri bağlamında ahlaki olarak neyin doğru ya da yanlış olduğu sorusu güncelliğini korumaya devam etmektedir.

1.5.4. Ahlak ve Hukuk

Tarihsel süreç boyunca insanların bir arada yaşamaları, toplumsal düzeni koruyan çeşitli kuralların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kuralların başında ahlak ve hukuk gelmektedir. Toplumun doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan ahlak ve hukuk, bireylerin davranışlarını belirli bir çerçeve içinde düzenlemekte ve sosyal yaşamın devamlılığını sağlamaktadır. Din, örf, adet ve görgü kuralları gibi toplumsal normlar da bu düzenin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda hukuk, adaletin sağlanmasını; ahlak ise iyi ve doğru davranışların teşvik edilmesini amaçlamaktadır (Yıldız: 377).

Sosyolojik açıdan hukuk, toplumsal ilişkileri düzenleyen bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Levy-Bruhl'e göre hukuk, toplumsal yaşamı şekillendiren zorunlu kurallar bütünüdür (Levy-Bruhl, 1991: 23). Ahlak da hukuk kadar kesin yaptırımlara sahip olmasa da bireylerden toplumsal onaya uygun davranmalarını beklemektedir. Bu yönüyle her iki yapı da toplumsal barışı ve düzeni koruma amacı taşımaktadır.

Durkheim ise ahlak ve hukuk arasındaki temel farkı yaptırım gücü üzerinden açıklamaktadır. Ona göre ahlaki kurallar daha çok toplumun onaylama ya da kınama mekanizmalarıyla işlerken, hukuki kurallar örgütlü ve bağlayıcı yaptırımlara sahiptir. Bu nedenle hukuki yaptırımlar, ahlaki yaptırımlara göre daha belirleyici ve zorlayıcı bir nitelik taşımaktadır (Ülken, 2001: 145).

1.5.5. Hayvan Hakları

Hayvan hakları savunucularına göre hayvanlar, insanlar gibi ihtiyaçları, tercihleri ve yaşamları olan canlı varlıklardır. Bu nedenle eşya ya da mülk olarak değil, ahlaki açıdan dikkate alınması gereken bireyler olarak değerlendirilmelidir. Hayvanların kozmetik ve tıbbi deneylerde kullanılması, ticari amaçlarla sömürülmesi veya keyfi avcılık faaliyetlerine konu edilmesi bu yaklaşım tarafından reddedilmektedir.

Hayvan hakları yaklaşımı, yalnızca insan türünü merkeze alan türcü anlayışı da eleştirmektedir. Bu görüşe göre hayvan deneyleri ve et tüketimi gibi uygulamalar, türler arasında ayrımcılığın yaygın örnekleri arasında yer almaktadır (Regan, 2022: 45). Hayvanlara tanınması istenen haklar ise insanların sahip olduğu hukuki haklarla aynı nitelikte değildir. Burada amaç; hayvanların oy kullanma, miras bırakma veya mülkiyet edinme gibi haklara sahip olması değil, yaşamlarını özgürce sürdürebilmeleri ve ticari bir meta olarak görülmemeleridir (Singer, 2005).

Hak temelli yaklaşımın önemli temsilcilerinden Tom Regan, hayvanların yaşamın öznesi olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu anlayışa göre sorun yalnızca hayvanlara nasıl davranıldığı değil, onların insan yararına kullanılmasının kendisidir. Dolayısıyla hayvan hakları düşüncesi, insan-hayvan ilişkilerine yönelik yerleşik alışkanlıkları sorgulamakta ve daha kapsayıcı bir etik anlayışın geliştirilmesini hedeflemektedir (Regan, 2022: 43).

Hayvan hakları savunucularına göre insanların olağanüstü durumlarda kendi yaşamlarını korumaları, hayvanların her koşulda kullanılabilceği anlamına gelmemektedir. Örneğin bir kişinin köpek saldırısından kurtulmak için kendini savunması, hayvanların deneylerde kullanılmasını meşru kılmaz. Bu yaklaşım, hayvanların da yaşamın öznesi olduğunu ve bu nedenle belirli haklara sahip olduklarını savunmaktadır. Nitekim hayvanlar, insanlar gibi duylara sahip canlılardır ve çevrelerini farklı şekillerde deneyimlemektedirler. Özellikle köpeklerin gelişmiş koku alma yetileri, onların dünyayı insanlardan farklı fakat anlamlı biçimde algıladıklarını göstermektedir (Ryan, 2022: 172).

Hayvan hakları düşüncesinin önemli temsilcilerinden Gary Francione, hayvanların kaynak veya mülk olarak görülmesine karşı çıkmaktadır. Ona göre hayvanların çıkarlarının gerçekten korunabilmesi, onların mal statüsünden çıkarılmasıyla mümkündür. Bu nedenle hayvanlara yalnızca ekonomik ya da tüketim amaçlı yaklaşılmasını eleştirmekte ve hayvanların gereksiz yere acı çekmesine yol açan uygulamaların ahlaken kabul edilemez olduğunu savunmaktadır (Francione, 2008: 77). Benzer şekilde Hursthouse da hayvanların acılarına kayıtsız kalmanın merhametsizlik ve saygısızlık anlamına geldiğini belirtmektedir (Arıkan, 2016: 121).

Buna karşılık hayvanların yasal koruma altında olsalar bile çeşitli sektörlerde kullanılmaya devam etmeleri tartışmaları sürdürmektedir. At yarışları, avcılık ve kürk endüstrisi gibi alanlar bu durumun örnekleri arasında gösterilmektedir (Regan, 2022: 201). Hayvan hakları savunucularına göre gerçek adalet, hayvanların insan yararına kullanılmalarının sona erdirilmesi ve özgür yaşam koşullarına kavuşmalarıyla mümkün olacaktır (Francione, 2008: 169). Bu nedenle hayvan hakları konusu günümüzde de tartışılmaya devam eden önemli bir alan olmayı sürdürmektedir.

1.5.6. Hayvan Endüstrisi

Hayvan endüstrisi çalışmaları özellikle son yirmi yılda hızla gelişme göstermiştir. Hayvanların tarım endüstrisi, kozmetik ve tıbbi araştırmalar, doğal çevrelerinin yok edilmesi, avlanma, hayvanat bahçeleri, evcilleştirme şeklinde sömürüldüğü bilinmektedir (Ryan, 2022:29). Diğer taraftan hayvanlar, gündelik yaşam içinde birçok şekilde algılanmaktadır. Kimi zaman koruyucu görevi, kimi zaman giysi görevi, kimi zaman ise mitolojik bir karakter görevi

görmektedir (Gökçen, 2019: 11-12). Yunan kültüründe köpek, spor hayvanı olarak kabul görmüştür (Beydiz, 2016: 222). Geçmişten günümüze Anadolu’da spor ya da eğlenme amaçlı birçok hayvan kullanılmaktadır. Bunların bazı örnekleri Denizli ilinde “horoz dövüşü”, “koyun atlama”, (Siddiq, Erdem ve Şanlı, 2018: 815) Antalya yöresinde “deve güreşleri” Artvin bölgesinde “boğa yarışı” şeklinde verilebilir. Bunlar kültürel özellikler olarak algılanmakta, geleneksel festival, spor faaliyeti olarak yapılmaktadır.

Günümüzde hayvanların deneylerde kullanımı birçok ülkede devam etmektedir. Nitekim ABD’de 1966 yılında kabul edilen Hayvan Refahı Yasası bazı sınırlamalar getirmiş olsa da uygulamaların tamamen sona ermesini sağlayamamıştır. Ayrıca kedi ve köpekler yasa kapsamında değerlendirilirken, deneylerde yaygın olarak kullanılan fare ve sıçan gibi bazı türlerin uzun süre kapsam dışında bırakılması eleştirilmiştir (Özmen, 2021: 163-165).

Hayvanlar yalnızca bilimsel araştırmalarda değil, kürk ve deri endüstrisi, eğlence sektörü ve endüstriyel hayvancılık gibi alanlarda da kullanılmaktadır. Özellikle kürk üretimi zorunlu bir ihtiyaçtan çok tüketim kültürünün bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Regan, 2022: 156). Endüstriyel hayvancılıkta ise hayvanların beslenme ve barınma koşullarının yetersiz kaldığı, üretim odaklı uygulamaların hayvan refahını olumsuz etkilediği belirtilmektedir (Arıkan, 2016: 28-29). Ayrıca et üretiminin yüksek su tüketimi gerektirdiği ve yoğun üretim sistemlerinin çeşitli çevresel ve sağlık sorunlarıyla ilişkilendirildiği ifade edilmektedir (Öztürk, 2011: 77; Adams, 2021: 97-98; Açıköz, 2019: 57).

Benzer eleştiriler hayvanat bahçeleri için de dile getirilmektedir. Bu görüşe göre hayvanlar, doğal yaşam alanlarından uzaklaştırılarak kendi davranışlarını özgürce sergileyemedikleri ortamlarda yaşamaya zorlanmaktadır. Her ne kadar hayvanat bahçeleri koruma, eğitim ve eğlence amacıyla gerekçelendirilse de bazı araştırmacılar bunların aynı zamanda ticari bir işlev taşıdığını ileri sürmektedir (Best, 2017: 18-21; Obuz, 2022: 12-13). Regan da hayvanların bu tür kullanımlarının hayvan refahı gerekçesiyle meşrulaştırılmayacağını savunmaktadır (Regan, 2022: 180-181). Sonuç olarak hayvanlar günümüzde deneylerden endüstriyel üretime, eğlence sektöründen ticari faaliyetlere kadar birçok alanda kullanılmaya devam etmektedir.

1.5.7. Hayvan Refahı

Hayvan refahı yaklaşımı, hayvanların kullanımını tamamen reddetmek yerine, onların mümkün olan en iyi yaşam koşullarına sahip olmalarını amaçlamaktadır. Bu anlayış, hayvanların fiziksel ve psikolojik açıdan korunmasını savunurken; araştırma, gıda ve giyim gibi alanlarda belirli koşullar altında kullanılabileceklerini kabul etmektedir. Hayvan refahı savunucuları, hayvanların bazı çıkarılara sahip olduğunu kabul etmekle birlikte, insan ve

hayvan çıkarlarının çatıştığı durumlarda önceliğin insana verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bununla birlikte, hayvanlara yönelik uygulamalarda insanların sorumluluk taşıdığı da vurgulanmaktadır. Ancak bazı uygulamaların hayvan refahı söylemiyle meşrulaştırılması, söz ile eylem arasında bir uyumsuzluk yaratabilmektedir (Regan, 2022: 194).

Çağdaş etik tartışmalarında önemli bir yere sahip olan Peter Singer, *Hayvan Özgürleşmesi* adlı eseriyle türçülük eleştirisini gündeme taşımıştır. Singer'a göre insanların ve hayvanların çıkarlarının eşit ölçüde dikkate alınmaması için geçerli bir neden bulunmamaktadır. Ona göre eşitlik, her varlığa aynı şekilde davranmayı değil, benzer acı ve çıkarların eşit derecede önemsenmesini gerektirir. Hayvanların yalnızca insan türüne mensup olmamaları nedeniyle daha az değerli görülmesi ise türçülük olarak tanımlanmaktadır (Arıkan, 2016: 17). Bu anlayışın en belirgin örnekleri arasında hayvan deneyleri ve gıda amaçlı hayvan üretimi gösterilmektedir.

Günümüzde hayvansal ürün tüketimi yaygınlığını sürdürse de vegan hareketler, çevre ve sağlık odaklı kuruluşlar bu konuda farkındalık oluşturmaya çalışmaktadır (Leenaert, 2020: 132). Singer'a göre türçülüğün aşılabilmesi için hayvanların da hissedebilen ve acı çekebilen varlıklar olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle hayvanların ahlaki açıdan dikkate alınması, insan-hayvan ilişkilerine yönelik daha kapsayıcı bir yaklaşımın temelini oluşturmaktadır (Singer, 2005).

Peter Singer, Bentham'a benzer şekilde hak kavramına mesafeli yaklaşmaktadır. Singer'a göre hayvanlar, gelecek tasavvuruna insanlar kadar sahip olmadıkları için hak tartışmaları farklı bir zeminde değerlendirilmelidir. Bununla birlikte, bilimsel araştırmalar ve deneyler kapsamında hayvan kullanımının zamanla büyük ölçüde arttığı görülmektedir. Pek çok deneyin beklenen yararı sağlamadığı, buna karşın hayvanların çeşitli düzeylerde acı ve zarar görmelerine neden olduğu da ileri sürülmektedir (Francione, 2008: 254-258). Bu nedenle, hayvan deneylerinin etik boyutu günümüzde tartışılmaya devam etmektedir.

Yararcı bakışın bir diğer ismi Jeremy Bentham'a göre, ahlaki hakları düşünerek hem hayvanın hem de insanın hakları korunabilir. Bentham, bir durumda ahlakî açıdan neyin doğru olacağını yapılan eylemin sonucu ve sonuçtan etkilenen çoğunluğun yararı seçer. Mesela, ölümcül bir hastalık sebebiyle aşı çalışmasında kullanılması gereken hayvanlar, insanların çoğunluğunun yararına olacaksa feda edilebilir (Francious, 2008: 250). Hayvanların, ahlaki statüsünde olduğunu belirten tek unsurun hissetme kabiliyeti olduğu bilinir. Bentham bir ifadesinde: *'Yetişkin bir at ya da köpek, ussal kapasitesi ve iletişim yetileri bakımından, bir günlük, bir haftalık, hatta bir aylık bir bebekle kıyaslanamayacak kadar gelişmiştir. Kaldı ki öyle olmadığını*

farz edelim, bunun ne önemi olurdu? Asıl soru, 'akıl yürütebiliyorlar mı' ya da 'konuşabiliyorlar mı' değil, 'acı çekebiliyorlar mı' sorusudur' (Francious, 2008: 13). Bu temel sav üzerine düşünüldüğünde hayvanları ahlaki olarak ele alabiliriz. Yani bu koşul sağlandığı takdirde hayvanların çıkarları olduğundan söz edilebilir. Herhangi bir varlığın bir çıkara bağlı olmasının ön koşulu, haz duyma kapasitesi ve acı çekmenin olduğunu kabul etmektir. (Singer, 2005: 54). Dolayısıyla hayvan refahı, hayvan hakları anlayışı kadar keskin olmasa da belirli ölçülerde hayvanların lehine düşünceler taşıdığı söylenebilir.

1.6. Hayvan Haklarının Hukuki Boyutu

1.6.1. Türkiye'de Hayvan Hakları

Türkiye'de hayvan haklarına yönelik yasal düzenlemeler zaman içerisinde gelişim göstermiştir. Bu alandaki çalışmalar 1980'li yıllarda başlamış, somut yasal adımlar ise 2004 yılında kabul edilen 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile atılmıştır. Bu düzenlemeyi, 2006 yılında yürürlüğe giren Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği takip etmiştir. Son olarak ise 2024 yılında hayvan hakları ve sahipsiz hayvanlara ilişkin yeni düzenlemeler içeren 7527 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye hayvanların korunması ve yaşam kalitesini artırması hususunda:

- '125 No'lu Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesini 18 Kasım 1999 tarihinde imzalamış, 28 Kasım 2003 tarihinde ise onaylamıştır.
- 23 No'lu Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'ni 5 Eylül 1986 tarihinde imzalamıştır.
- 87 No'lu Yetiştirme Amaçlarıyla Muhafaza Edilen Hayvanların Korunması konusunda Avrupa Sözleşmesi'ni 6 Haziran 2007 tarihinde imzalamıştır.
- 65 No'lu Hayvanların Uluslararası Taşıma Sırasında Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve 103 sayılı Ek Protokolüne sırasıyla 19 Aralık 1975 ve 19 Mayıs 1989 tarihlerinde onaylamıştır.
- 102 nolu Kesim Sırasında Hayvanların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'ni 17 Eylül 2007 tarihinde imzalamıştır' (AB, 2011: 9).

1.6.2. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu

Türkiye'de hayvanların korunmasına ilişkin temel yasal düzenleme 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'dur. Kanun, hayvanların yaşama hakkına sahip olduğunu ve tüm hayvanların eşit şekilde korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra hayvanlara yönelik kötü muamelenin önlenmesi, hayvanlara ilişkin sorumlulukların belirlenmesi, yaşam

koşullarının iyileştirilmesi ve mağduriyetlerin giderilmesine yönelik çeşitli hükümler içermektedir (Demirci, 2022: 53). Hayvanlara dair özelde sahipsiz hayvanlarla ilgili Hayvanları Koruma Kanununun önemli maddeleri şu şekilde belirtilebilir:

Hayvan bakımevi: Hayvanların rehabilite edebileceği bir alan (md.3) Hayvanların rahat bir şekilde yaşam sürmeleri ve korunmalarına ilişkin;

- Tüm hayvanlar yaşama hakkına sahip ve her biri eşit doğmaktadır.
- Sahipli hayvanlar kadar sahipsiz hayvanlarında en az onlar kadar yaşamaları desteklenmelidir.
- Tüm hayvanların kötü şartlardan uzaklaştırılması, korunması yine onların iyi muamele görmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.
- Sahipsiz ve bakıma muhtaç olan hayvanlara yardım etmek isteyen kimselere yani gerçek ve tüzel kişilerin bu kapsamda eşgüdüm sağlamalıdır.
- Hayvanlara koruma ve rahat yaşamın sağlanması koşulu yerine getirilirken; insan-hayvan ilişkilerinde gerekli güvenlik, hijyen gibi aşamalar dikkate alınmalıdır.
- Her hayvan kendi türüne özgü yaşam koşullarında barındırılmalıdır.
- Hayvanlar taşınırken, onların her biri kendi türüne göre ayırt edilip uygun ortama taşınmalı ve bu aşamada bakımlarının, beslenmelerinin ihmal edilmemesi gerekmektedir.
- Sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlara gönüllü kuruluşlar ve yerel yönetimler iş birliği yaparak onların, korunması için uygun hayvan hastanesi ve bakımevi kurarak tedavileri ve bakımları yapılmalı aynı zamanda konuya dair eğitim çalışmalarını yapmaları gerekir.
- Kontrolsüz üremenin önüne geçilmesi için, toplu alanda bakılan ve beslemesi yapılan köpek ve kedilerin sahiplerince kısırlaştırılması gerekir. Yine hayvanları doğacak ve yavrulatacak isteyen kimselerin belediyece kayıt altına aldırarak ya dağıtımını ya da bakımını yapmakla yükümlü sayılır (md.4).
- Sahipsiz hayvanlar, 3285 sayılı Hayvan Sağlığı Zabıtası Kanunu'nda öngörülen şartlar dışında öldürülemez. Güçten düşmüş hayvanlar ise gösteri, ticaret veya taşımacılık amacıyla kullanılamaz. Bununla birlikte, vicdani ve insani amaçlarla güçten düşmüş ya da sahipsiz hayvanların bakımını üstlenmek isteyen gerçek ve tüzel kişilere, hayvan bakımevi kurmaları şartıyla; orman idareleri, Maliye Bakanlığı, belediyeler ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından, mülkiyet hakkı ilgili kurumlarda kalmak kaydıyla arazi, bina ve demirbaşlar Bakanlığın veya ilgili idarenin izni doğrultusunda kullanılabilir.

Ayrıca sahipsiz hayvanların bakımı, korunması ve gözetimine ilişkin yerel yönetimlerin sorumluluk ve yetkileri ile çevre ve insan sağlığı açısından ortaya çıkabilecek olumsuzluklara yönelik alınacak tedbirler, İçişleri Bakanlığı ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile eşgüdüm içerisinde ve ilgili kuruluşların görüşleri alınarak Bakanlık tarafından çıkarılacak yönetmelikte düzenlenmektedir (md. 6).

- Bütün illerde il hayvanları koruma kurulu, valinin gözetiminde, yalnızca hayvanların mevcut sorunları ve çözümüne ilişkin yine onların korunmasına yönelik toplanırlar. Bu toplantılara; Büyükşehir belediyesi, (büyükşehir olmayan illerde belediye katılım gösterir), il sağlık müdürü, il tarım müdürü, il milli eğitim, İl çevre ve orman müdürü, Belediyelerin veteriner işleri müdürü, il veteriner hekimler odasından bir temsilci yine veteriner fakültesi olan alanlarda fakülte temsilcisi, valilik onayı ile seçilecek en fazla iki gönüllü kuruluştan insanlar son olarak, kurul başkanı gerekli görürse ilave kurum ve kuruluş yetkililerini alabilir (md.15).
- Hayvana çarpan biri o hayvanı ya kendisi ya da biri tarafından veteriner hekime götürmesini sağlamalıdır (md.21).

Hayvanlar ile alakalı idari cezalar incelendiğinde ise;

- Hayvan sahiplenen insanların, bu hayvanlara uygun bakılmaması durumunda hayvan adetine 60 Türk lirası,
- Sahiplenilen köpek ya da kedinin yavrulaması durumunda belediyece kayıt altına aldırılmayan kimseye yavru adetine 300 Türk lirası,
- Sahipsiz hayvanların, güçten düşmüş olanları kanunda belirtilen koşullar haricinde öldüren kişilere hayvan adetine 600 Türk lirası ceza verilir (Demirci, 2022: 59).

Ayrıca: TBMM’de 9 Temmuz 2021’de Türk Ceza Kanunu ve Hayvanları Koruma Kanunu arasında değişiklik olmuştur. Buna göre; hayvanlara karşı, kötü muamele, cinsel istismar vb. haksızlıklar suç kapsamında sayılmış ve hapis cezası uygulaması getirilmiştir (md.12). Bir diğer açıdan; 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu’na bakıldığında ise; belediye ve il özel idareleri hayvan hastalıklarının kontrollerinde ve onlara karşı mücadelede Bakanlığa yardımcı olmak zorundadır (md.4).

Son düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda, hayvan hakları ile ilgili pek çok düzenlemenin gerçekleştirildiği görülmektedir. Örneğin, 7332 Sayılı Kanun (Ceza Düzenlemeleri): Yapılan yasal değişikliklerle hayvanlara yönelik öldürme, işkence ve cinsel saldırı gibi fiiller Türk Ceza Kanunu kapsamına alınmış ve hapis cezası yaptırımları getirilmiştir. 7527 Sayılı Kanun: Hayvanların korunması ve bakımı ile ilgili uygulamaları düzenleyen en son

güncel yasal değişikliklerdendir. Bunun yanı sıra, Türk Ceza Kanunu (TCK) Sahipli ya da sahihsiz hayvanlara yönelik acımasız ve zalimce davranışları, dövüştürmeyi veya nesli yok olma tehlikesi altında olan hayvanları öldürmeyi doğrudan suç kapsamına almaktadır. Ayrıca Çevre Kanunu ve Milli Parklar Kanunu, doğal hayatta yaşayan yaban hayvanlarını ve onların yaşam alanlarını koruyan çevre hukuku mevzuatlarıdır.

1.6.3. Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği

2006 yılında yürürlüğe giren Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği, 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nun uygulanmasına yönelik ayrıntılı düzenlemeler içermektedir. Yönetmelikte; yerel yönetimlerin ve ilgili kurumların görevleri ile sahihsiz hayvanların toplanması, bakımı, rehabilitasyonu ve geçici bakımevlerinin işleyişine ilişkin esaslar belirlenmiştir. Ayrıca hayvan sahiplerine, kaybolan kedi ve köpeklerini belirli bir süre içerisinde bildirme yükümlülüğü getirilmiştir. Bunun yanında geçici bakımevlerinin kuruluş şartları, teknik donanımları ve yetkili kişi ile kurumların sorumlulukları da ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir (Kırışık ve Öztürk, 2021: 365).

Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018 yılında aldığı kararla evde bakılan kedi ve köpek gibi hayvanlara mikroçip takılmasını zorunlu hâle getirmiştir. Mikroçip uygulaması; hayvanın türü, adı, ırkı, doğum tarihi, rengi, pasaport numarası ile sahibinin adı ve ikamet ettiği il ve ilçe gibi önemli bilgileri içermektedir. Bu bilgiler, herhangi bir acil durumda kullanılmak üzere Ev Hayvanı Kayıt Sistemi'ne kaydedilmektedir. Kaybolan hayvanların sahiplerine ulaşılmasını ve aşı takibinin yapılmasını kolaylaştıran mikroçip uygulaması, aynı zamanda evcil hayvanların sokağa terk edilmesinin önüne geçmeyi amaçlamaktadır (www.cumhuriyet.com).

Tüm bunlar çerçevesinde değerlendirildiğinde, günümüzde hayvanlara yönelik çeşitli hakların tanındığı görülmektedir. Geçmişten günümüze bu haklar konusunda önemli gelişmeler yaşanmış olsa da mevcut düzenlemelerin yeterliliği hâlen tartışılmaktadır. Özellikle sahihsiz köpeklerin sayısı ve yaşam alanlarına ilişkin sorunlar güncelliğini korumaktadır. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nda "hayvan bakımevi" olarak ifade edilen kavram, Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği'nde "geçici bakımevi" olarak tanımlanmıştır. Yönetmelikte geçici bakımevi; hayvanların sahiplendirilinceye ya da alındıkları ortama geri bırakılincaya kadar rehabilite edildiği ve geçici olarak barındırıldığı yer olarak belirtilirken (md.4/1/j), Kanun'da hayvan bakımevi yalnızca hayvanların rehabilite edildiği alan şeklinde tanımlanmaktadır (md.3/1/k) (Kırışık ve Öztürk, 2021: 365). Her ne kadar 5199 sayılı Kanun'daki tanımda geçicilik ve hayvanların alındıkları ortama geri bırakılması açıkça belirtilmese de, Kanun'un diğer hükümlerinde

gerekli işlemleri tamamlanan hayvanların alındıkları ortama geri bırakıldıkları anlaşılmaktadır (Akkoyunlu, 2022: 11). Bununla birlikte, söz konusu düzenlemeler arasındaki uyumsuzluğun varlığı da göz ardı edilemez.

5199 sayılı Kanun kapsamında sahipsiz hayvanlara “yakala-kısırlaştır-sal” yöntemi uygulanmaktadır. Bu yöntemde sahipsiz köpekler yakalanmakta, kısırlaştırılmakta ve ardından alındıkları ortama geri bırakılmaktadır. Ancak günümüzde bu uygulamayı benimseyen ülke sayısının sınırlı olduğu ve söz konusu yöntemin daha çok sokak köpeği nüfusunun yüksek olmadığı ülkelerde uygulanmasının uygun görüldüğü ifade edilmektedir (Aydoğdu ve Oğuzhan, 2019: 2131). Buna karşın Türkiye’de sahipsiz köpek sayısının giderek arttığı yönünde değerlendirmeler bulunmaktadır.

Sahipsiz köpeklere ilişkin temel sorumluluğun belediyelere yüklenmesi, uygulamada çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle köpek saldırıları sonucunda meydana gelen zararlar nedeniyle belediyeler hukuki sorumlulukla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu durum, mevcut yasal düzenlemelerin uygulanmasına ilişkin tartışmaları da artırmaktadır. Bu nedenle, sahipsiz hayvanlara yönelik görev ve sorumlulukların daha açık şekilde belirlenmesi ve 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile ilgili uygulama hükümlerinin birbiriyle uyumlu hâle getirilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Akkoyunlu, 2022: 59). Sonuç olarak, Türkiye’de hayvanların korunmasına yönelik önemli gelişmeler yaşanmış olmakla birlikte, uygulama alanında bazı iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

1.6.4. 7527 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu

Son olarak 2024 yılında yürürlüğe giren 7527 sayılı Kanun ile 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nda önemli değişiklikler yapılmıştır. Yapılan düzenlemelerle insan, hayvan ve çevre sağlığını birlikte gözeten bir yaklaşım geliştirilmiş (md.1) hayvanların sahiplendirilinceye kadar barındırılması ve rehabilite edilmesi esas alınmıştır (md.2). Ayrıca “hayvana bakmak” ifadesi yerine “hayvan sahiplenmek” ifadesi kabul edilmiştir (md.3). Bununla birlikte, sahipsiz hayvanlara yönelik yerel yönetimlerin sorumlulukları artırılmış; bakımevlerine alınan hayvanların Bakanlık veri sistemine kaydedilmesi ve rehabilite edilen sahipsiz köpeklerin sahiplendirilinceye kadar hayvan bakımevlerinde barındırılması kabul edilmiştir (md.13). Bakımevi kurulması, rehabilitasyon hizmetlerinin yürütülmesi ve bu hizmetlere mali kaynak ayrılması zorunlu tutulurken, sahipsiz hayvanların bakımevleri dışına bırakılması yasaklanmış ve hayvan sahiplerine kayıt ile kimliklendirme yükümlülüğü getirilmiştir (md.14). Bu sayede sahipsiz hayvanların korunması, kontrolü ve sahiplendirilmesine yönelik bir çerçeve çizilmiştir.

1.6.5. Dünyada Hayvan Hakları

Bugün uluslararası düzeyde, özeld e sahipsiz köpeklere dair uygulamalara bakıldığında, hayvan hakları ile ilgili oldukça ayrıntılı düzenlemeye sahip birçok ülke bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Amerika, Hollanda, Norveç gibi ülkelerde sahipsiz köpekler toplatılıp ardından barınağa ulaştırılıyor ve eğer sahibi almazsa belirli bir süre ötenazi ile uyutuluyor. Bu uygulamayla birlikte, hem kısırlaştırılan köpeklerin sürekli bakımları yapılırken hem de hayvan sayılarında azalma görülmektedir. Yine özellikle; Hollanda, İsveç, Almanya, Danimarka, Belçika'da sahipsiz köpeklere zorunlu kayıt sistemi ile birlikte kalıcı olarak tanımlanması amacıyla mikroçip uygulaması kullanılmaktadır (AB,2011:5-7). Bu uygulamadan yerel otoriteler sorumlu tutulmuştur. Köpekler toplatılıp barınaklara yerleştirilmektedir. Diğer taraftan ötenazi uygulanmayan bazı ülkelerde bulunmaktadır. Bunlar; Almanya, İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerdir. Bunun yanı sıra; ABD, AB üyesi ülkeler, Japonya, İngiltere, Avusturya ve İsviçre'de sahipsiz köpek sorunu bulunmamaktadır. Diğer ülkelerdeki bazı uygulamalar da şu şekilde belirtilebilir:

- İngiltere'de hayvanların hayvanat bahçesindeki durumundan evcil hayvanların korunmasına kadar birçok alanda geniş bir mevzuat bulunmaktadır. Örneğin; hayvanların cinslerine ve türlerine göre bir sene içinde ne kadar doğum yapabilecekleri de yasa kapsamında belirleniyor. Dolayısıyla bu ülkelerde köpeklere dair düzenlemeler ile onların refah koşulları sağlanmış durumdadır.

- Fransa'da, kayıt altına alma zorunluluğu olmasına karşın, uygulamada istenilen noktaya ulaşılamamıştır. Barınaklarda tutulan hayvanlar da ya terk edilmiş ya da kaybolan hayvanlardan oluşmaktadır. Bunlarda belirli bir süre burada tutulmaktadır. Şayet belirli sürede sahibi bulunamazsa ya da sahiplendirilemezse veteriner hekim kontrolünde ötenazi uygulaması yapılabilmektedir.

- İtalya'da, sahipsiz hayvan sayısını dengede tutmak için kısırlaştırma işlemi uygulanmaktadır. Devletin rolü de popülasyonu dengede tutma ve hayvanların bakımının kontrolünü sağlamaktır. Fakat bazı bölgelerde barınak şartlarının yetersiz olması olumsuz sonuç yaratmaktadır.

- Birleşik Krallık, sahipsiz hayvanların sayısını kontrol etmek için kısırlaştırma yöntemine başvurmaktadır. Bunun yanı sıra; sahipsiz hayvanların toplatılmasını yerel yönetime bırakmıştır. Yine toplanan hayvanlar 7 gün süresince barınakta tutulup sahiplendirilmeye çalışılmakta, bunun olmadığı durumlarda ise ya ötenazi işlemi uygulanmakta ya da hayvan refahı kuruluşlarına gönderilmektedir.

- Polonya, hayvanların her türlü öldürme işlemi yasaklanmıştır (AB, 2011:6-7).

Olası kontrolü sağlayamayan; AB'ye yeni üye olan devletler ve İspanya gibi ülkelerde de sahipsiz hayvanların kontrolüne dair geniş yasal düzenlemeler vardır. Fakat mevzuatın uygulanmasında ciddi eksiklikler olduğu görülmektedir. Her ne kadar yasal düzenlemelerde iyileştirmeler yapılmaya çalışılsa dahi tam manasıyla uygulamaya yansımamaktadır. Dolayısıyla burada sahipsiz hayvan meselesi tartışmasını sürdürmektedir.

Cezai yaptırımlar söz konusu olduğunda ise Birleşik Krallık'ta hayvanlara kötü muamele edilmesi yasaklanmıştır. Sağlık koşullarının iyileştirilmesi amaçlanmıştır. İsveç'te kasıtlı olarak ya da dikkatsizlik sonucu bir hayvana acı çektirecek derece kötü muamele etme iki yıl süresince hapis cezası ve para cezası ile sonuçlandırılmıştır. Fransa'da ise hem sahipsiz hem de sahipli hayvanlara zarar verecek derece kasten yapılan davranışlar yasaklanmakta yapıldığı takdirde ise belli miktarda para cezası verilmektedir.

Bu miktar hayvana yapılan muameleye göre para cezalarını artırmaktadır. Bir diğeri İtalya da ise hayvanları lüzumsuz öldürme ya da kötü muamele de bulunanlara belli miktar para cezası ve 18 ay hapis cezası verilmektedir. Yine sahipli hayvanları terk eden sahiplere bir yıl süresince hapis cezası ve para cezası uygulanmaktadır. Son olarak; İngiltere'de de hayvanlara kötü şartlarda davranmaya hem hapis hem de para cezası verilmektedir. Sonuç olarak; söz konusu uygulamalar göz önüne alındığında, ülkemizde de buna benzer uygulamalar dikkate alınabilir (AB, 2011: 8-9).

1.7. Sahipsiz Hayvan

Tarih boyunca farklı topluluklarda insan ve hayvan arasındaki etkileşim bütünlük bir nitelik taşımıştır. Bu bütünlük kimi zaman olumlu, kimi zaman ise olumsuz sonuçları beraberinde getirmiştir. Geçmişten günümüze bu konuda birçok farklı olay yaşanmıştır. Bunlardan biri, 1910 yılında İstanbul'da yaklaşık 80 bin köpeğin Silivri açıklarındaki adaya sürgün edilerek aç ve susuz bırakılması olayıdır (www.haytap.com). Günümüzde benzer olumsuzlukların yaşanmaması için artış gösteren sahipsiz köpek popülasyonunun dengeli bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Bu sürecin ise belirli dönemlerde uygulanacak yasal düzenlemeler ve politikalar çerçevesinde yürütülmesi önem taşımaktadır.

Türkiye'de mevcut yasal düzenlemede "sahipsiz köpek" terimine yer verilmemektedir. Nitekim "sokak hayvanı" kavramı da mevzuatta bulunmamaktadır. Ama bunun yerine Hayvanları Koruma Kanununda sahipsiz hayvan: Barınacak alanı olmayan ve herhangi bir insanın koruyuculuğunu, kontrolünü doğrudan üstlenmediği evcil hayvanlar (md.3/f) olarak tanımlanmaktadır. Sahipsiz hayvanlarla ilgili çalışmalar, 1991 yılına kadar belediyelerin sorumluluğuna bırakılmışken, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının kurulmasıyla sahipsiz hayvanlarla ilgili plan

ve denetim yine yasal çerçevenin hazırlanması konularıyla görevliken, belediyelerde çıkarılacak yasanın uygulamasıyla sorumlu tutulmuştur. Sonrasında da Hayvanları Koruma Kanunu ve Hayvanları Koruma Kanunu Uygulama Yönetmeliği çıkarılmıştır. Söz konusu Kanunlar genel olarak, insan merkezli bakış açısıyla hazırlanmıştır. Yaptırımlarında da para cezası uygulanmıştır (Akbulut ve Çobanoğlu 2020: 14).

Günümüzde sokak hayvanları, özellikle de sahihsiz köpekler, önemli tartışma konularından biri hâline gelmiştir. Bunun nedenlerinden biri, sahihsiz köpek sayısının hızla artması ve buna bağlı olarak mevcut kaynaklar üzerindeki baskının çoğalmasındır. Kaynakların yetersiz kalması, sahihsiz köpeklerin beslenme ve yaşam koşulları açısından sorunlarla karşılaşmasına neden olmakta, bu durum hem insanları hem de hayvanları olumsuz etkilemektedir (Aydoğdu ve Meral, 2019: 2129). Sahihsiz köpek popülasyonunu etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Köpeklerin üreme kapasitesi, insanların davranışları ve besin gibi kaynaklara erişim imkânları popülasyonun büyüklüğünü doğrudan etkilemektedir. Popülasyonun genişlemesiyle birlikte habitat içerisinde sokak köpeği sayısında da artış görülmektedir. Bu artış özellikle çarpık kentleşmenin yaşandığı bölgelerde ve boş arazilerde daha belirgin hâle gelmektedir. Sokakta yaşayan köpeklerin yüksek üreme kapasitesi de bu süreci hızlandırmaktadır. Sürekli ve etkili bir kısırlaştırma uygulamasının bulunmaması ya da mevcut mevzuatın yetersiz kalması dikkate alındığında, popülasyondaki artışın devam ettiği söylenebilir. Başiboş köpek sayısının yaklaşık 10 milyon olduğu ifade edilmektedir (TRT Haber, 2022). Bu durum, konunun önemini ve sahihsiz hayvanlara yönelik tartışmaların neden sürdüğünü ortaya koymaktadır. Sahihsiz köpeklerin tehlike saçtığına ilişkin Mersin MHP Milletvekili Olcay Kılavuz şunları ifade etmiştir:

'Başiboş sokak köpekleri, insanlarımızın yaşamı için tehdit olmaya, çocuklarımızın güvenliği için tehlike saçmaya devam etmektedir. Her geçen gün artan sokak köpeği nüfusu ve bunların saldırıları şehirlerimizi yaşanmaz hâle getirmektedir. Ölümlü trafik kazalarına sebebiyet vermiş sahihsiz sokak köpekleri âdeta bir güvenlik sorunu hâline dönüşmüştür. Yavrularımızın gözlerimizin önünde her an ölümlerle karşı karşıya olması, sorunun ciddiyetini ve çözümünü gerekli kılmaktadır. Çocuklarımızın parklarda ve bahçelerde gönlünce oynayacağı, insanlarımızın güven içerisinde yaşamlarını sürdürebilecekleri, sevgimizi her fırsatta gösterdiğimiz hayvanların da dikkate alınacağı bir çözüm elzemdir. İnsanlarımızın bu konudaki haklı talepleri karşılanmalı, bakanlıklar ve belediyeler iş birliğiyle bu ciddi sorun mutlaka çözüme kavuşturulmalıdır. Kaybedecek bir an bile yoktur' (www.tbmm.com, 2022).

Görüldüğü gibi sahihsiz köpeklere dair olumsuz bir görüş ifade edilmektedir. Bir diğer görüşte ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği

Bakan'ı Murat Kurum bir TV programında sahipsiz hayvanlarla alakalı şu ifadeleri kullanmıştır: *'Bir genelge yayınladık. Belediyeler bu hayvanları alacaklar, bakımlarını yaptıktan sonra aldıkları yere bırakacaklar. Bunların sokakta olmasının hiçbir zararı yok. Tehlikeli türler ise tasmamız ve maskesiz dolaşmayacak. Bizim yaklaşımımız bu. Bunun dışında neyi eleştiriyorlar bilmiyorum'* (www.doğruhaber.com- Şubat14 2022). Görüldüğü gibi sahipsiz hayvanların yaşam alanının barınaklar olmadığı ve sokakta yaşamalarının sorun olarak görülmediği belirtilmektedir. Fakat bir gazete haberinde Başiboş Köpek Sorunu Platformu raporunda; 2022'de sahipsiz köpeklerin saldırdığı 13 kişinin öldüğünün 20 kişinin de köpekten kaçarken trafik kazasında yaşamını yitirdiği ifade edilmiştir (www.yenişafak.com, 2023). Yine Cumhurbaşkanı hayvanların yerinin barınaklar olduğunu, sokaklarda hayvanın olmaması gerektiğini belirtmiştir. Fakat Türkiye'de 1300'ün üzerinde belediye bulunmasına rağmen yaklaşık 250 hayvan barınağı olduğu belirtilmektedir. Daha önceki yıllarda bu sayının daha az olduğu da ayrıca söylenmektedir (BBC,2022). Dolayısıyla söylemlerin birbiriyle örtüşmediği görülmektedir. Bir diğer durumda da İçişleri Bakanlığı anketinde sahipsiz hayvanlar sorun olarak yansımamıştır.

Şekil 1. 2022 Yılı İçişleri Bakanlığı Sokak Hayvanları Anketi

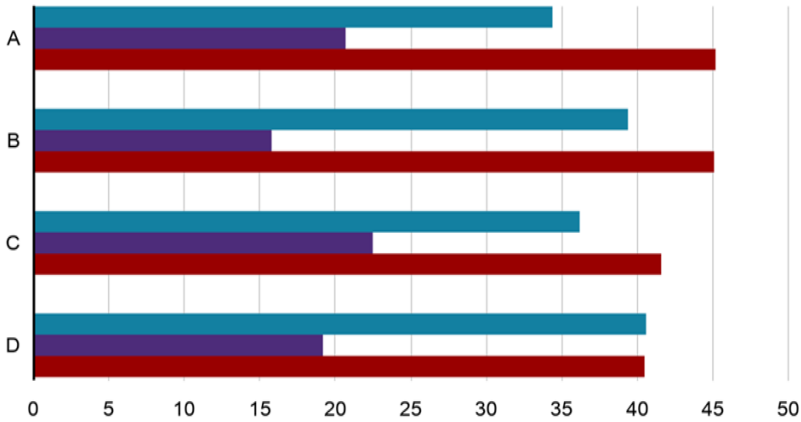
A - Sokak hayvanları tehlikelidir

B - Sokak hayvanları barınaklara götürülmeli

C - Sokak hayvanlarının fazla olması bir güvenlik sorunu

D - Gece ve sabah erken saatlerde sokak hayvanlarından tedirgin oluyorum

■ Evet ■ Emin değilim ■ Hayır

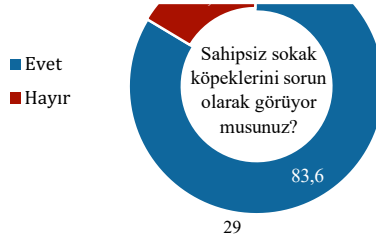
Kaynak: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-60947128>

Mart 2022'de 1105 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen "Sokak Hayvanlarına Bakış" araştırmasının sonuçlarına göre, Türkiye'de vatandaşların %34,3'ü sokak hayvanlarını tehlikeli bulmaktadır. Araştırmada, katılımcıların %38'i sokak hayvanlarının barınaklara götürülmesini isterken, %37'si

sokak hayvanlarının fazla olmasının bir güvenlik sorunu oluşturduğunu düşünmektedir. Ayrıca gece veya sabahın erken saatlerinde sokak hayvanlarını tehlikeli bulanların oranı yaklaşık %42 olarak belirlenmiştir (BBC, 2022).

Bir diğer açıdan değerlendirildiğinde, 2007-2019 yılları arasında kısırlaştırılan, aşılanan ve sahiplendirilen hayvan sayıları arasında bir dengesizlik bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte aynı dönemde kesilen idari para cezalarının sayısında da artış yaşandığı belirtilmektedir (TBMM, 2019: 77-80).

Şekil 2. 2023 Yılı İletişim Başkanlığı “Halkın Nabzı” Anketi

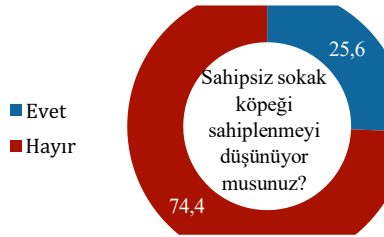
Kaynak: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/sokak-kopekleri-kamuoyu-arastirmasi-859616.html>

Şekil 3. 2023 Yılı İletişim Başkanlığı “Halkın Nabzı” Anketi

Kaynak: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/sokak-kopekleri-kamuoyu-arastirmasi-859616.html>

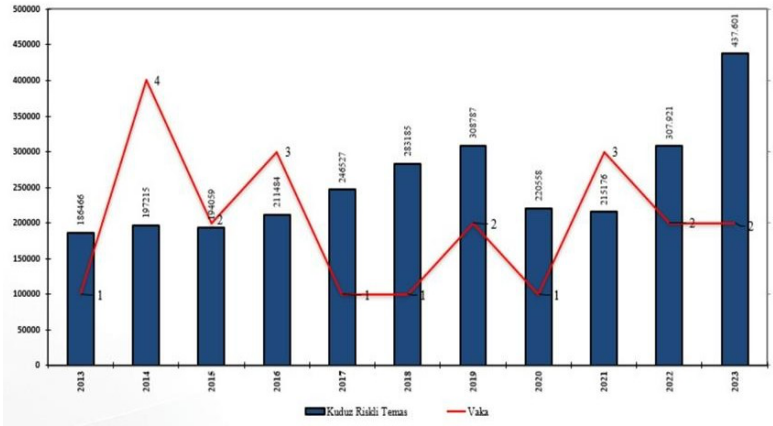
Şekil 4. 2023 Yılı İletişim Başkanlığı “Halkın Nabzı” Anketi

Kaynak: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/sokak-kopekleri-kamuoyu-arastirmasi-859616.html>

İletişim Başkanlığı tarafından 18 Ekim-8 Kasım 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen “Halkın Nabzı” araştırmasının sonuçlarına göre, katılımcıların %83,6’sı sahipsiz sokak köpeklerini bir sorun olarak gördüğünü belirtirken, %16,4’ü bu görüşe katılmamıştır. Araştırmada yer alan “Bu sorunun çözümü için nasıl bir yol izlenmeli?” sorusuna katılımcıların %80,4’ü köpeklerin barınaklara yerleştirilmesi ve sahiplenilmeyen ya da hasta olanların uyutulması gerektiği yönünde görüş bildirirken, %18,4’ü kısırlaştırılarak mevcut yaşam alanlarına bırakılmaları gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca “Sahipsiz sokak köpeği sahiplenmeyi düşünür müydünüz?” sorusuna katılımcıların %74,4’ü hayır, %25,6’sı ise evet yanıtı vermiştir.

Şekil 5. Sağlık Bakanlığı Kuduz Riskli Temas ve Vaka Sayıları, 2013-2023

Kaynak: <https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/zoontik-ve-vektorel-hastaliklar-db/Dokumanlar/Istatistikler/kuduz-vakalari.jpg>

Türkiye’de kuduz riskli temas ve vaka sayılarının görüldüğü özellikle kuduz riskli temas sayılarının 2023 yılında bir artışa doğru gittiği belirtilebilir.

1.7.1. Sahipsiz Köpeklerin Türkiye Serüveni

Resim 1. Gaziantep Asiye Ateş Pitbull Saldırısı

Kaynak: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/gaziantep-te-kucuk-asiyeye-pitbull-saldirisi-davasinda-tutuklu-saniklara-tahliye,YpeouLaq0akUMoQ2TJ3Pg>

Gaziantep Şahinbey İlçesi Beştepe Mahalle'sinde 22 Aralık 2021'de 4 yaşında Asiye Ateş isimli bir kız çocuğu 2 pitbull cinsi köpek tarafından saldırıya uğramıştır.

Resim 2. Kayseri'de Sahipsiz Köpek Saldırısı

Kaynakça: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-kayseride-sokak-kopeklerinin-saldiridigi-2-liseliden-li-oldu-41073087>

Kayseri'nin Hacılar İlçesi Akdam Mahallesi, Kışla Sokakta iki lise öğrenci Mehmet Özer (14) ve Hacı Ali Tuğrul (14) yaklaşık 25 köpeğin saldırısına uğradı. Mehmet Özer parçalanarak yaşamını yitirirken, arkadaşı Hacı Ali Tuğrul ise yaralandı.

Resim 3. Zonguldak'ta Sahipsiz Köpeğe İşkence

Kaynakça: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/zonguldakta-sokak-kopegine-iskence-gozlerini-dagladilar,QcpG8fduZUqhpoNOolm90w>

Zonguldak'ın Alaplı İlçesinde sahipsiz bir köpek yaralı halde bulundu. Köpeğin iki gözünün dağlandığı ve ayaklarından yaralandığı görüldü. Köpeğin o halini gören vatandaşların, sahipsiz köpeği Alaplı Belediyesi Sokak Hayvanları Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi'ne götürdüğü görüldü.

Resim 4. İstanbul'da Sahipsiz Köpek

Kaynakça: <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/kopekten-korkup-yola-atladi-yasam-mucadelesini-kaybetti-595264.html>

İstanbul Büyükçekmece'de kaldırımında yürüyen Ekrem Binak adlı şahıs yolda yürürken yanından geçen sahipsiz bir köpeğin havlamasıyla korktu ve o refleks ile yola fırladı o anda oradan geçen bir araba Ekrem Binak'a çarptı. Hastaneye kaldırılan şahıs günlerce süren tedavinin ardından kurtarılamadı.

Resim 5. Fatih'te Köpek Saldırısı

Kaynakça: <https://www.hurriyet.com.tr/video/fatihteki-kopek-saldirisinda-olen-ayhan-ozcelik-topraga-verildi-42508460>

İstanbul'un Fatih İlçesi Sümbül Efendi Mahallesi'nde, Ayhan Özçelik (40) isimli bir şahsın sokakta yürürken 9 sahipsiz köpek tarafından saldırıya uğradığı görülmüştür. Hastanede yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamamıştır.

Resim 6. Sahipsiz Köpeğe İşkence

Kaynak: <https://www.cnnturk.com/turkiye/otomobilin-arkasina-bagladigi-kopegi-surukledi-841684>

Fethiye- Antalya Karayolu Bekçiler Mahallesi yakınlarında, kimliği belirsiz bir kişi tarafından, aracın arkasına ipe bağlanan bir köpek sürülerek çekilmiştir. Öte yandan, olayı çeken ve olayı işleyen şahsın kimliği ile alakalı herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Basın Yansımaları

Konuyla ilgili son on yılın medya taramaları gözden geçirildiğinde, Türkiye'de sahipsiz köpeklerin neden olduğu olumsuzluklar, basında son yıllarda en üst perdeden, kutuplaşmış bir dille ve yoğun bir gündem maddesi olarak yer almaktadır. Medya analizleri ve iletişim araştırmaları, bu konunun basına yansıma biçimini ve derecesini şu temel başlıklar altında göstermektedir:

- Güvenlik ve Sağlık Tehdidi Olarak Konumlandırma: Basın, sahipsiz köpeklerin neden olduğu olumsuzlukları genellikle “kamu güvenliği krizi” çerçevesinde ele almaktadır. Haberlerin merkezinde yer alan konular şunlardır:
  - Saldırı ve Can Kayıpları: Köpeklerin doğrudan saldırısı sonucu yaralanan veya hayatını kaybeden çocuk, yaşlı ve engelli bireylerin haberleri basında geniş yer bulmaktadır.
  - Trafik Kazaları: Köpeklerden kaçarken yola fırlayan yayaların uğradığı kazalar veya otoyollarda aniden beliren köpeklerin yol açtığı ölümlü/yaralanmalı trafik kazaları dramatize edilerek sunulmaktadır.
  - Halk Sağlığı ve Hastalıklar: Kuduz riski taşıyan temaslardaki artış ile sokaklardaki kontrolsüz popülasyon nedeniyle tırmanışa geçen “kist hidatik” gibi zoonotik hastalıklar medyada sıklıkla işlenmektedir.
- Haber Dilinin Kullanımı ve “Söylem Kutuplaşması”: Medya çalışmaları, basındaki haber dilinin oldukça keskinleştiğini ortaya koymaktadır:
  - “Köpek Terörü” İfadesi: Özellikle ana akım medyada ve bazı dijital haber mecralarında, sahipsiz köpeklerin yarattığı olumsuz durumlar için “köpek terörü” ya da “başıboş köpek sorunu” gibi güçlü ve doğrudan alarma geçiren ifadeler tercih edilmektedir.
  - Taraf Olma Hali: Basın bu süreçte iki net kampa bölünmüş durumdadır. Bir kısım medya yalnızca mağdurların yaşadığı acılara ve güvenlik açıklarına odaklanırken, diğer bir kısım medya ise hayvan hakları ihlallerini öne çıkararak sahipsiz köpekleri “sokakların masum sakinleri” olarak savunmaktadır.
  - Lobi Tartışmaları: Basında sık sık hayvan koruma dernekleri ve “mama lobisi” iddiaları üzerinden, sorunun çözümünü geciktiren aktörlere yönelik suçlayıcı bir dil kullanılmaktadır.
- Yasa Yapım Süreçlerini Etkileme Düzeyi: Medyadaki bu yoğun ve sürekli yansımalar, sadece birer haber olmanın ötesine geçerek yasal düzenlemelere zemin hazırlayacak güçte bir kamuoyu baskısı oluşturmuştur. Özellikle 2024 yılında yürürlüğe giren ve sahipsiz köpeklerin barınaklara toplatılmasını öngören 7527 sayılı kanun değişikliği sürecinde, basında yer alan trajik saldırı haberleri yasa yapıcılar tarafından en önemli gerekçelerden biri olarak öne sürülmüştür.

Basındaki Temsil Biçimleri

Olumsuzluk Türü	Basındaki Yansıma Düzeyi / Biçimi
Fiziksel Saldırıları	Çok Yüksek. Mağdur odaklı, dramatik ve görsellerle desteklenen haber dili.
Trafik Kazaları	Yüksek. Güvenlik kamerası görüntüleriyle desteklenen “kaçınılmaz kaza” teması.
Kuduz ve Salgınlar	Orta-Yüksek. Dünya Sağlık Örgütü verileri ve seyahat uyarıları üzerinden resmiyet içeren ton.
Turizm ve Kent İmajı	Orta. Şehirlerin güvensizleştiği ve turistlerin olumsuz etkilendiği yönündeki haberler.

Daşcı'nın gerçekleştirdiği araştırmada, Anadolu Ajansı tarafından 2024 yılı Mayıs - Temmuz aylarında yayımlanan sokak hayvanlarına ilişkin 93 haberi incelenmiştir (Daşcı, 2025). Daşcı'nın çözümlmelerine göre, haberlerin sokak hayvanlarını kriminalize ederek tehlike olarak sundukları, hayvanlara yönelik dilsel şiddet ve sert söylem kullandıkları, onları kirlilik veya zararlı unsur olarak tanımladıkları, toplumsal normlara uymayan ve dışlanması gereken varlıklar olarak sundukları görülmektedir. Ayrıca hayvan hakları savunucularının dehumanize edilmesi ve hayvanların ötekileştirilmesinin de söz konusu olduğu görülmektedir.

Özetle, “Sahipsiz Köpekler” kavramı son zamanlarla önemli bir gündem maddesi oluşturmakta ve günümüzde hem hayvan refahı hem de kent yaşamı açısından önemli tartışma konularından biri haline gelmektedir. Geçmişte insanlarla aynı yaşam alanlarını paylaşan ve mahalle yaşamının bir parçası olan köpekler, kentleşme, nüfus artışı ve yaşam alanlarının daralmasıyla birlikte beslenme ve barınma konusunda daha fazla sorun yaşamaya başlamıştır. Bu nedenle sahipsiz köpeklerin hem güvenli hem de sağlıklı koşullarda yaşamalarını sürdürebilmeleri için bakım ve barınma imkânlarının geliştirilmesi önem taşımaktadır. Özellikle hayvan bakımevlerinin kapasitesinin artırılması hem hayvanların korunmasına hem de kent yaşamındaki sorunların azaltılmasına katkı sağlayabilecek uygulamalardan biri olarak değerlendirilmektedir.

1.7.2. Hayvanları Yeniden Değerlendirmek

Bu bölümde ele alınan hayvanlara ilişkin tartışmalar büyük ölçüde *Zoopolis: Hayvan Haklarının Siyasal Kuramı* adlı esere dayanmaktadır. Eserde hayvanlara yönelik yaklaşımların temel olarak üç ahlaki çerçevede şekillendiği belirtilmektedir: ekolojik yaklaşım, hayvan hakları yaklaşımı ve hayvan refahı yaklaşımı. Ancak bu yaklaşımların hiçbiri, insanın hayvanlarla kurduğu ilişkiyi bütünüyle dönüştürmekte yeterli görülmemektedir. Bu nedenle, insan haklarının temel ilkeleri ile liberal demokratik adalet anlayışını bir araya getiren yeni yaklaşımlar önerilmektedir. Amaç, insan-hayvan ilişkilerini yeniden düşünmek ve daha kapsayıcı bir ahlaki çerçeve oluşturmaktır (Donaldson ve Kymlicka, 2016: 11). Bu doğrultuda geliştirilen yeni yaklaşımların başlıcaları aşağıda ele alınmıştır.

Evcil hayvan- Vatandaşlık kuramı: Geleneksel olarak siyasi katılım ve toplumsal üyelik temelinde şekillenmiştir. Bu nedenle hayvanlar çoğu zaman vatandaşlık kavramının dışında değerlendirilmiştir. Ancak bu yaklaşıma göre vatandaşlık, bireyin zihinsel kapasitesinden çok belirli bir toplulukla kurduğu ilişkiye dayanmaktadır. Bu çerçevede evcil hayvanlar, insanlarla ortak yaşam alanlarını paylaşmaları ve toplumsal yaşamın bir parçası olmaları nedeniyle özel bir konumda ele alınmaktadır. Vatandaşlık yaklaşımı, topluluğun tüm üyelerinin eşit değer taşıdığını savunurken, bu anlayışın öncelikle evcil hayvanlar için uygulanabileceğini ileri sürmektedir.

Yabani hayvan - Egemenlik kuramı: Yaşam içerisinde evcil hayvanların insanlara karşı savunmasız olduğu düşünülse de yaban hayvanları da insan faaliyetleri karşısında benzer biçimde savunmasız kalabilmektedir. Bu durum; doğrudan zarar, kasıtlı olmayan zarar, habitat eksikliği ve olumlu müdahale yürütme biçimlerinde ortaya çıkmaktadır (Donaldson ve Kymlicka, 2016: 173). İnsan ve hayvan topluluklarının bir arada var olduğu yaşam düzeninde, siyasi ilişkilere uygun tanımlamalar yapılması ilerleme sağlanmasına katkıda bulunabilir. Bu ilişkileri açıklamanın etkili yollarından biri, yaban hayvanlarının kendi toplulukları içerisinde egemenlik oluşturduğu ve insan egemen topluluklarla olan ilişkilerinin uluslararası adalet ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktır. Egemenlik kuramı, hayvanlara yönelik birtakım ahlaki sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Bu yönüyle kuramın belirli tehdit türleri ve çıkar alanları içerdiği söylenebilir. Ayrıca egemenlik kuramının temelinde mülksüzleştirme düşüncesi yer almaktadır (Donaldson ve Kymlicka, 2016: 199). Sonuç olarak, evcilleştirilmiş hayvanlar için öne sürülen eşit vatandaşlık ilkesi ile yaban hayvanlarına yönelik egemenlik kuramı farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Bu çerçevede, konuyla daha doğrudan bağlantılı olduğu düşünülen liminal hayvanlar üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Liminal hayvan - Yerleşimcilik ilkesi: Liminal hayvanlar, ne evcilleştirilmiş ne de tamamen yaban olan, bu iki kategori arasında yer alan hayvanlardır. İnsan yerleşimlerine uyum sağlayabilmeleri ve sayılarının giderek artması, onları günümüz insan-hayvan ilişkilerinin önemli bir parçası hâline getirmiştir. Buna rağmen çoğu zaman insan yerleşimlerini ihlal eden istilacılar ya da yabancılar olarak görülmekte, bu durum ise insanlarla liminal hayvanlar arasında çeşitli çatışmalara yol açmaktadır. Bu çatışmaların sonucunda yer değiştirme, tuzaklama ya da yok etme uygulamaları gündeme gelebilmektedir.

Liminal hayvanların çıkarlarını korumak amacıyla onlara vatandaşlık verilmesi önerilmiş olsa da bu yaklaşım çeşitli sorunlar barındırmaktadır. Çünkü liminal hayvanlar evcilleşmemiştir; insanlara güvenmez ve doğrudan temastan kaçınırlar. Bu nedenle onları ne insan topluluklarının eşit vatandaşları

ne de kendi alanlarında tamamen egemen varlıklar olarak değerlendirmek mümkündür. Donaldson ve Kymlicka'ya göre bu noktada en uygun yaklaşım yerleşimcilik fikridir. Buna göre liminal hayvanlar, insan topluluklarının eşit yerleşimcileridir; insanlarla aynı alanları paylaşırlar, ancak insan topluluğunun doğrudan bir parçası değildirler (Donaldson & Kymlicka, 2016: 235).

Yerleşimcilik fikri yalnızca hayvanlar için değil, bazı insan grupları için de açıklayıcıdır. Toplum içinde yaşamalarına rağmen tam vatandaşlık haklarına sahip olmayan mevsimlik göçmen işçiler ve mülteciler buna örnek gösterilebilir. Bu açıdan yerleşimcilik, hem liminal hayvanların hem de belirli insan topluluklarının toplumsal konumlarını anlamada önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.

Liminal hayvanlar çoğu zaman dışarıdan hastalık taşıyan, kötü davranışlara neden olan ya da insan yaşamını tehdit eden unsurlar olarak görülmektedir. Bu nedenle kimi zaman “yabancı istilacılar” şeklinde nitelendirildikleri de olur. Colin Jerolmack, *Güvercinler Nasıl Sıçan Oldu?* adlı çalışmasında güvercinlere ve serçelere yönelik tutumların zaman içinde nasıl değiştiğini ele alır. Ona göre kuşlara ve diğer haşerelere yönelik kullanılan dil ve geliştirilen tavırlar, günümüzde göçmenlere, eşcinsellere ve evsizlere yönelik dışlayıcı söylemlerle benzerlik göstermektedir. Böylece istenmeyen insanlar ile istenmeyen hayvanlar arasında bir eşdeğerlik kurulmakta ve her iki grup da damgalanmaktadır (Donaldson & Kymlicka, 2016: 237). Bu noktada Goffman'ın damga kavramı açıklayıcı bir çerçeve sunar. Goffman'a göre damga, bireyin başkalarıyla kurduğu ilişkilerde onu itibarsızlaştıran bir konuma yerleştiren toplumsal bir ilişkidir. Damga üç farklı biçimde ortaya çıkabilir. Bunlardan ilki bedensel ya da fiziksel farklılıklardan kaynaklanan damgalardır. İkincisi, toplum tarafından ahlaki açıdan kabul görmeyen davranışlar veya inançlarla ilişkilendirilen bireysel karakter damgalardır. Alkolizm, eşcinsellik, intihar girişimi ve radikal siyasi davranışlar bu kategori içinde değerlendirilir. Son olarak ise din, ırk ve ulus gibi aidiyetlerden kaynaklanan etnolojik damgalar bulunmaktadır. Bu tür damgalar, bireyin içinde bulunduğu çevre ve toplumsal kökenle yakından ilişkilidir (Goffman, 2014: 33).

En temelde liminal hayvanlara yönelik yerleşimcilik fikrinin kavramsallaştırılmasında dört temel kategori öne çıkmaktadır:

- **Fırsatçılar:** İnsanlarla aynı yaşam alanlarını paylaşmayı başarmış, değişen koşullara hızla uyum sağlayabilen ve sayıları giderek artan türlerdir. Hem kent yaşamında hem de yaban yaşamında varlık gösterebilirler. Örneğin çakalların bazıları doğal yaşam alanlarında yaşarken, bazıları şehir ortamına uyum sağlayabilmektedir. Bu türler,

koşulları uygun bulduklarında kentte kalmakta, uygun bulmadıklarında ise yaban yaşama dönebilmektedirler

- **Niş uzmanları:** Çevresel değişimlere karşı diğer türlere göre daha hassastırlar. İnsan faaliyetlerinin belirli biçimlerine uyum sağlamış olduklarından, bu yaşam koşullarının devamına bağımlı hâle gelmişlerdir. Bu nedenle yeni çevrelere uyum sağlamakta ve farklı yaşam alanlarına geçiş yapmakta zorlanırlar.
- **Tanıtilmiş egzotikler:** Bu gruptaki hayvanlar, bir yönüyle yaban yaşamını sürdürürken diğer yandan insanların dönüştürdüğü çevrelere uyum sağlayabilmektedir. Hayvanat bahçelerinde yaşayan hayvanlar ile serbest dolaşan tavşan ve kurbağa türleri bu kategoriye örnek olarak gösterilebilir.
- **Vahşi hayvanlar:** Evcilleştirilmiş türlerin insan denetiminden uzaklaşmış ya da kaçmış bireyleridir. Terk edilmiş veya kaçmış köpek ve kediler bunun en bilinen örnekleridir. Bu hayvanlar insan yerleşimlerine yakın alanlarda yaşamayı sürdürür, terk edilmiş yapılarda barınabilir ve küçük hayvanları avlayabilirler. İnsanlara olan bağımlılıkları kesin olmamakla birlikte, kendilerini besleyen kişilerle belirli ilişki biçimleri geliştirebilirler.

Vahşi evciller olarak da adlandırılan bu hayvanların sayısının oldukça fazla olduğu düşünülmektedir. Dünyanın birçok yerinde bu hayvanlarla ilgili tartışmalar devam etmektedir. Kimileri öldürülmelerini, kimileri uyutulmalarını, kimileri ise kısırlaştırılmalarını savunmaktadır. Özellikle kırsal alanlarda ve kent çevrelerinde yaygınlaştıklarında, doğal ekosisteme zarar veren yabancılar olarak görülebilmektedirler. Bununla birlikte, vahşi hayvanların ekosistem üzerindeki etkileri her zaman aynı değildir ve buldukları koşullara göre farklı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir (King, 2009'dan akt. Donaldson & Kymlicka, 2016: 248).

Sonuç olarak, liminal hayvanlar içerisinde sahipsiz köpeklerin de değerlendirilmesi mümkündür. Çünkü onlar ne tam anlamıyla evcilleştirilmiş ne de tamamen yaban hayvanlarıdır. Bu ara konumları, günümüzde insan-hayvan etkileşiminin sınırlarının nerede başlayıp nerede sona erdiğini belirlemeyi güçleştirmektedir. Bu noktada yerleşimcilik fikri bir çözüm önerisi olarak sunulsa da ne ölçüde etkili olacağı ve soruna ne derece kalıcı bir çözüm üreteceği tartışmaya açıktır.

Bununla birlikte, artan insan nüfusunun çeşitli yöntemlerle dengelenmeye çalışılması gibi, sahipsiz köpek popülasyonunun da sayısal artış gösterdiği durumlarda belirli bir denge içerisinde tutulması gerektiği yönünde görüşler bulunmaktadır. Aksi hâlde sürüler hâlinde dolaşan, belirli bölgeleri kendilerine

yaşam alanı olarak benimseyen ve bu alanlar üzerinde hâkimiyet kuran köpek gruplarıyla karşılaşılması kaçınılmaz olacaktır.

1.7.3. Kent

Kent kavramı, köken olarak eski site ya da şehir anlamına gelmektedir. Batı dillerinde ise Latince yurttaşlık kavramıyla ilişkilendirilmektedir. Genel anlamda kent; tarımsal olmayan üretimin yoğunlaştığı, aynı zamanda tarımsal faaliyetlerle de bağlantısını sürdüren, belirli bir teknolojik gelişmişlik düzeyine ulaşmış, heterojen yapıya sahip ve belirli bir büyüklük ile bütünleşme düzeyi gösteren yerleşim alanlarını ifade etmektedir (Kıray, 1972: 1; Bal, 2006'dan akt.).

Kent kavramıyla sıklıkla eş anlamlı kullanılan şehir kavramı da bu bağlamda önem taşımaktadır. Ancak iki kavramın tam olarak aynı anlamda kullanılıp kullanılmayacağı konusunda çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Maunier, şehri; nüfusuna oranla coğrafi temeli dar olan, aileler, meslek grupları, sosyal sınıflar ve mezhepler gibi farklı toplumsal grupları bünyesinde barındıran karmaşık bir yerleşim birimi olarak tanımlamaktadır (Yörükân, 2016: 47).

Weber ise kenti, bir ya da birden fazla yerleşim alanının oluşturduğu, görece kapalı bir yerleşim yeri olarak değerlendirmektedir (Bal, 2006: 133). Bunun yanında kent, yalnızca fiziksel bir yerleşim alanı değil; toplumun nasıl örgütlendiğini, nasıl yaşadığını ve kendisini nasıl yeniden ürettiğini gösteren kültürel ve sosyal süreçlerin de bir bütünüdür (Nas, 2021: 73).

Kentlerin genel özelliklerine bakıldığında, farklı sosyo-ekonomik sınıfları, etnik grupları, kültürleri ve meslek gruplarını bir arada barındıran karmaşık yapılar oldukları görülmektedir. Kent yaşamında bireyler mekânsal olarak birbirlerine yakın olsalar da sosyal mesafe bakımından birbirlerinden uzak kalabilmektedirler. Bu yönüyle kent, özgürlüğün ve bireyselliğin ön plana çıktığı bir yaşam çevresi sunmaktadır. Kentte insanlar arasındaki ilişkiler çoğunlukla rasyonel ve formel kurullarla düzenlenir. Gelişmiş ulaşım ağları ve hareketlilik imkânları sayesinde farklı toplumsal sınıflar arasında sosyal hareketlilik daha yüksek düzeyde gerçekleşmektedir. Aynı zamanda kentler, sosyal ve kültürel değişimin yoğun yaşandığı, toplumsal ilişkilerin kolaylıkla kurulabildiği alanlar olarak öne çıkmaktadır. Sağlık, eğitim, bilim, sanat ve ekonomik olanaklar bakımından önemli fırsatlar sunan kentler, diğer yandan bazı toplumsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Anomi (kuralsızlık), alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, yabancılaşıma ve suç gibi olgular, kent yaşamının karşı karşıya kaldığı sorunlar arasında yer almaktadır (Yörükân, 1968'den akt. Bal, 2006: 42-43).

Sosyologlar açısından kent, sınırları belirlenmiş bir mekân içerisinde varlık kazanan toplumsal bir yapıyı ifade etmektedir. Özellikle Chicago Okulu'nun

temsil ettiği ekolojik yaklaşım, mekânsal dağılımlar ile insan davranışları arasındaki ilişkiye dikkat çekmiş ve bu alanda güncelliğini koruyan geniş bir çalışma sahası açmıştır. Mekân, yalnızca insanların yaşadığı, hareket ettiği ya da gündelik faaliyetlerini sürdürdüğü fiziksel bir alan değildir. Aynı zamanda bireylerin kişiliklerini, davranışlarını ve toplumsal ilişkilerini şekillendiren önemli bir etkidir. Bu nedenle her toplumsal mekân; algılanan ve yaşanan deneyimleri, teorik ve pratik unsurları bünyesinde barındıran, sürekli değişim hâlindeki dinamik bir sürecin ürünüdür. Başka bir ifadeyle, her toplumsal mekânın kendine özgü bir tarihi ve ruhu bulunmaktadır (Lefebvre, 2014: 133).

Kent yaşamı üzerine çalışan birçok düşünür, kentsel deneyimi farklı açılardan ele almıştır. Bu isimlerden biri olan Georg Simmel, *Metropol ve Zihinsel Yaşam* adlı çalışmasında, büyük kentlerin kendine özgü bir insan tipi ortaya çıkardığını ileri sürmektedir. Simmel'e göre metropol yaşamı, bireylerin yoğun uyarılarla karşı karşıya kaldığı, karmaşıklığın, çıkar ilişkilerinin ve yaşam temposunun giderek arttığı bir ortam yaratır. Bu koşullar altında kent insanı, duygusal tepkilerden ziyade akılcı davranış biçimlerine yönelir ve böylece zihinsel bir ayrıcalık geliştirir. Bununla birlikte Simmel, büyük kentlerin sunduğu özgürlüğün beraberinde daha keyfi ve bireyselleşmiş bir yaşam tarzını da teşvik ettiğini belirtmektedir. Ancak bu durumun zamanla bireyde bir tür yorgunluk, kayıtsızlık ve bıkkınlık duygusuna yol açabileceğini öngörmektedir (Simmel, 1903: 318).

Chicago Okulu'nun önemli temsilcilerinden biri olan Louis Wirth, çalışmalarında kültürel boyuta odaklanmıştır. Wirth, klasik eseri *Bir Yaşam Tarzı Olarak Kentleşme*'de, kentlerin heterojen yapısının, nüfus yoğunluğunun ve büyüklüğünün kişisel etkileşimlerin seyrekleşmesine ve coğrafi çeşitliliğin artmasına neden olduğunu belirtmektedir. Wirth'e göre kent, yalnızca günümüz insanına daha fazla yerleşim ve çalışma olanağı sunan bir mekân değildir; aynı zamanda farklı bölgeleri, etkinlikleri ve insan topluluklarını kendi bünyesinde bir araya getiren, siyasal, kültürel ve ekonomik yaşamı yönlendiren ve denetleyen bir merkez niteliği taşımaktadır (Wirth, 2002: 78).

Kent, uzun bir tarihsel değişim sürecinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Kırdan farklı olarak daha kalabalık bir nüfusa sahip olan kent, bireylerin düşünce dünyalarını, kültürel yaşamlarını ve mesleki faaliyetlerini etkileyen çok sayıda unsuru da beraberinde getirmiştir. Kent yaşamında kurulan ilişkiler her ne kadar yüz yüze gerçekleşse de bu ilişkiler çoğu zaman yapay, geçici ve parçalı bir karakter taşımaktadır.

Robert E. Park ve Ernest W. Burgess, *Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışları Üzerine Öneriler* adlı eserlerinde şehrin üç temel aşamadan oluştuğunu ileri sürmektedir. Bunlar ekolojik, ekonomik ve kültürel aşamalarıdır. Söz konusu aşamalar, kent ortamını kırsal yaşamdan ayıran

davranış biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Buna göre şehir, insanın doğasını yeniden şekillendiren bir yapıya sahiptir ve her şehir kendi özelliklerine uygun kişilik özellikleri üretmektedir. Bu çerçevede insan, kentte ve kırdaki farklı biçimlerde varlık göstermektedir. Bu farklılaşma yalnızca kent ile kır arasında değil, aynı şehrin farklı bölgeleri arasında da kendini göstermektedir. Dolayısıyla her şehir sakini, isteyerek ya da istemeyerek içinde bulunduğu mekânsal parçayla ilişkili olarak kendine özgü bir sosyal alan oluşturmaktadır (Burgess & Park, 2015: 285).

Sonuç olarak kent olgusuna ilişkin tanımlamalar, her düşünürün yaklaşımına ve ele aldığı disipline göre farklılık göstermektedir. Bununla birlikte söz konusu tanımlamalar, kentin yapısını ve işleyişini anlamak açısından önemli bakış açıları sunmaktadır.

1.7.4. Kent Sosyolojisi

Kent, belirli bir merkezden çevreye doğru yayılan, kendi içinde rekabet ilişkileri barındıran ve farklı yapılardan meydana gelen karmaşık bir bütündür. Bu doğrultuda hayvan ve bitki ekologları, doğal düzenin nüfus birikimine bağlı olarak değiştiğini belirtmektedir. Ekolojik teoride, bu alanların belirli bir merkeze göre oluşumu ve ekolojik düzenin tanımlanması çerçevesinde istila, merkezden uzaklaşma, ard-ardalık ve ayrılma gibi çeşitli süreçler üzerinde durulmaktadır. Söz konusu süreçlerin hem bu alanların oluşumunda hem de kültürel alanlar hâline gelmesinde etkili olduğu; ayrıca her an bozulma ihtimali taşıyan kararsız denge koşullarına bağlı değişimlerde önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir.

Belirli bir yaşam alanında yaşayan canlıların sayısı, doğal kaynakların sunduğu imkânları sınırlandırdığında doğal denge bozulmakta ve türler arasındaki ilişki dinamikleri değişime uğramaktadır. Bu değişim sonucunda yaşam alanı, salgın, açlık ve benzeri olaylarla birlikte istila sürecini başlatmaktadır. Canlıların bir bölümü buldukları yerlerden ayrılarak başka alanları istila etmekte; bu istila süreci, istilacı türün hâkimiyet kurmasına, istila edilen türlerin ise azalmasına ya da ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Böylece yeni bir denge durumu ortaya çıkmaktadır.

Ard-ardalık kavramı ise yeni yerleşen grubun dengesiz durumdan denge durumuna geçiş sürecindeki farklı evreleri, mekân ve zaman içerisindeki değişim seyriyle birlikte açıklamak için kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle istila bir toprağın değiştirilmesini ifade ederken, ard-ardalık bu değişimin bütünüyle gerçekleşmesini anlatmaktadır. Doğa, dengesizlik hâlinde denge hâline, ardından yeniden dengenin bozulmasına ve yeni bir denge durumunun oluşmasına doğru sürekli bir değişim ve gelişim göstermektedir (Yörük, 2016: 75-83). Bu çerçevede söz konusu karmaşık ekolojik yapının kent

içerisinde sahipsiz köpekleri de etkilediği ve mevcut dengeyi değiştirebildiği söylenebilir.

Yeni yerleşim alanları, kendilerine özgü bir nüfus yapısına sahip oldukları için yaş, kültür, meslek ve benzeri birçok faktör bakımından farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma, ekolojik açıdan ayrılma kavramıyla ilişkilendirilmekte ve yoğunlukla ekonomik bir çerçevede ele alınmaktadır. Ancak ayrılma, yalnızca ekonomik değil; coğrafi, psikolojik ve sosyal boyutlarıyla da değerlendirilmektedir. Klasik ekoloji yaklaşımında istila, ard-ardalık ve ayrılma gibi kavramlar önemli bir yer tutmakla birlikte, kültürel boyuta yeterince yer verilmemesi nedeniyle eleştirilmiştir.

Louis Wirth, kent sorunlarını bir zihniyet ve şahsiyet sorunu olarak ele almıştır. Wirth'e göre toplumsal değişimler, bireylerin dünya görüşleri ve yaşam tarzlarıyla yakından ilişkilidir. Bu değişimleri üç temel unsur üzerinden açıklamaktadır: Büyüklük, yoğunluk ve heterojenlik.

- **Büyüklük:** Nüfusun artmasıyla birlikte bireyler arasındaki farklılıklar da artmaktadır. Buna bağlı olarak ekonomik durum, sosyal statü, ırk ve benzeri özellikler bakımından birbirinden ayrışan toplumsal gruplar ortaya çıkmaktadır.
- **Yoğunluk:** Yaşam alanı sabit kalırken nüfus yoğunluğunun artması, yeni farklılaşma biçimlerini beraberinde getirmektedir. Bu durum sosyal yapıyı daha karmaşık bir hâle getirmekte, iş bölümünün gelişmesine bağlı olarak bireyler arasındaki mesafeyi artırmaktadır. Sonuç olarak farklı yerleşim alanlarında farklı sosyoekonomik sınıflar oluşmaktadır. Çok sayıda insanın dar bir mekânda bir arada yaşaması ise sinirsel gerginliklerin ve ruhsal sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Kent çevrelerinde ruhsal hastalıkların ve intihar vakalarının daha sık görülmesi, Wirth tarafından bu yoğunlukla ilişkilendirilmektedir.
- **Heterojenlik:** Kent yaşamı, bireylerin farklı kültürel ve sosyal gruplara, mesleki çevrelere, düşünce topluluklarına ve sosyal yardım kuruluşlarına aynı anda katılmalarına imkân sağlamaktadır. Bu nedenle bireyler tek bir gruba bağlı kalmamakta, çeşitli gruplar arasında yer alma gereksinimi duymaktadır. Böyle bir durum ise bireyin parçalı bir şahsiyet yapısı geliştirmesine neden olmaktadır (Yörükkan, 2016: 84-86).

Tüm bu yaklaşımlar birlikte değerlendirildiğinde, insan ekolojisi çalışmalarının kenti anlamak ve açıklamak açısından önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda insanın, kent yaşamı içerisinde belirli faktörlere bağlı olarak varlığını sürdürmekle birlikte, zaman içinde sürekli bir dönüşüm süreci yaşadığı ifade edilebilir. Benzer şekilde sahipsiz köpek

olgusunun da kent yaşamı içerisinde sabit bir varoluş sürdüremediği, kentin geçirdiği dönüşümlere bağlı olarak insanlar kadar onların da bu süreçten etkilendiği söylenebilir.

1.7.5. Kentin Sahipsiz Köpek Sorunları

Günümüz kentleşme olgusu, sanayileşme ve nüfus artışının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde kentleşme, beraberinde birçok sorunu da getirmiştir. Altyapı yetersizlikleri, gürültü, stres, işsizlik, konut sorunu, hızlı nüfus artışı ve sağlık hizmetlerindeki eksiklikler gibi sosyoekonomik sorunların yanı sıra; su kirliliği ve hava kirliliği gibi çevresel problemlerin ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Kentler, bir yandan çevre sorunlarının oluşumuna neden olan yapıların başında gelirken, diğer yandan bu sorunların en yoğun biçimde gözlemlendiği yerleşim alanlarını meydana getirmektedir.

Yoğun nüfus, altyapı eksiklikleri, ulaşım ve trafik gibi çevresel sorunlara ek olarak, yerel ve merkezi yönetimlerin zaman zaman uygulamaya koydukları yanlış politikalar da kentlerin çevresel sorunlarının giderek artmasına neden olmuştur. Bu durum, kent yaşamının sürdürülebilirliği açısından önemli bir sorun alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Artan nüfusla birlikte hayvanların yaşam alanları konusu da önemli bir tartışma alanı hâline gelmiştir. Kent içerisinde insan ve hayvan arasındaki etkileşimin sınırları giderek değişmeye başlamıştır. Hızlı kentleşme ve sanayileşmenin yol açtığı dönüşümler sonucunda insan, doğadan uzaklaşmıştır. Uzun yıllar boyunca doğaya uyum sağlama ve doğayı kendi ihtiyaçlarına göre şekillendirme çabalarının neticesinde, doğa ile arasında kurduğu dengeyi bozmuştur. Bu süreçte kendisine yapay bir çevre inşa etmiş; ancak oluşturduğu bu çevrede yeni sorunlar üretirken hayvanları yaşam alanının dışında bırakmıştır (Yörük, 2006: 163).

Ayten Alkan, İstanbul'da gerçekleştirdiği çalışmasında sahipsiz köpeklerin çoğu zaman tek kullanımlık hayvanlar olarak değerlendirildiğini ve modern dönemde uygulanan kentsel temizleme anlayışının bir parçası olarak bazı kesimler tarafından sorun olarak görüldüklerini ifade etmektedir. Alkan'a göre sahipsiz köpekler, kent yaşamında insanlarla birlikte var olabilmek yerine, kendilerine ait olması gereken yaşam alanlarının dışında bırakılmaktadır (Alkan, 2016: 623).

Kent ve çevre üzerinde gerçekleştirilen uygulamalarda ekonomik gücün ve yerel ya da ulusal düzeydeki siyasi iradenin tutumunun belirleyici olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, kent yönetimlerinin uygulayacağı kararların, yürürlükteki yasal mevzuatın, siyasi otoritenin ve genel politikaların çizdiği çerçeve doğrultusunda şekillendiği görülmektedir. Kent yönetimleri,

çevresel sorunların yanı sıra kentten kaynaklanan diğer sorunlarla mücadelede de merkezi yönetimin yasal düzenlemeleri, tutumu ve genel politikalarından önemli ölçüde etkilenmektedir (Güven, 2017: 1060).

Bunun yanında özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmanın daha öncelikli bir hedef olarak görülmesi nedeniyle çevre sorunlarının zaman zaman ihmal edilebildiği ve geri planda bırakılabildiği ifade edilebilir. Bu ülkeler, öncelikli olarak istihdam oluşturan politikaları ve ekonomik büyümeyi temel bir ilke olarak benimsemektedir (Ertürk, 2011'den akt. Güven, 2017: 1060). Ancak yeterince önemsenmeyen ve öncelik verilmeyen çevresel sorunların, zaman içerisinde daha büyük ve çözülmesi güç sorunlara dönüşebildiği de söylenebilir.

Kentsel sorunlarla mücadelede kent yönetimi çoğu zaman bu görevi yerel yönetimlere bırakmaktadır. Yerel yönetimlerin önemli bir parçasını oluşturan belediyeler, bu süreçte temel aktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Ancak kent yönetimi yalnızca belediyelerle sınırlı değildir. Kent konseyleri, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve merkezi idare gibi kurumların da doğrudan ya da dolaylı biçimde kent yönetimi üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu nedenle söz konusu kuruluşların karar alma ve uygulama süreçlerine dâhil edilmesinin yararlı olacağı ifade edilebilir. Kent yönetiminde yeterli söz hakkına ve mali güce sahip olmayan kurum ve yapıların ise sorunların çözümüne katkı sunmaktan ziyade çözüm süreçlerini zorlaştırabildiği belirtilebilir.

Günümüzde daha güvenli, daha yaşanabilir ve daha nitelikli bir çevrenin oluşturulabilmesi için, kent sakinlerinin taleplerini dikkate alan, kent halkıyla birlikte hareket eden ve kentsel sorunlara sağduyulu çözümler üretebilen yerel yönetim anlayışının gerekli olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda etkin bir kent yönetiminin, sürdürülebilir ve yaşanabilir kentlerin oluşturulmasında temel bir unsur olduğu sonucuna varılabilir.

1.8. Güvenlik

Güvenlik, toplumsal yaşam içerisinde düzenin kesintiye uğramadan sürdürülmesi ve belirlenen kuralların ihlal edilmemesi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Aynı zamanda güvenlik, bireylerin yaşamlarını huzur ve emniyet içinde sürdürebilmelerini ifade eden bir kavramdır (Aksoy, 2007: 15). Bu yönüyle güvenlik, kişilerin kültürel, ekonomik, sağlık ve benzeri yaşam alanlarına ilişkin duydukları memnuniyetle bağlantılı olup, yaşam kalitesinin önemli göstergelerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Pektaş, 2003: 23).

Maslow, ihtiyaçlar hiyerarşisinde fizyolojik ihtiyaçlardan sonra güvenlik ihtiyacına yer vermekte ve bireylerin güvenlik gereksinimi karşılanmadan bir sonraki aşamaya geçmelerinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Bu yönüyle güvenlik ihtiyacı, insan yaşamında önemli bir yere sahiptir. Güvenlik ihtiyacı

karşılanmadığı sürece bireyin sevgi, aidiyet, saygı ve kendini gerçekleştirme gibi üst düzey ihtiyaçlarını karşılaması güçleşmektedir. Dolayısıyla güvenlik, bireyin kendisini huzurlu ve güvende hissetmesine katkı sağlayan temel gereksinimlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Kula ve Çakar, 2015: 197).

Esasen güvenlik ihtiyacının, bireyin kent yaşamı içerisinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda güvenli bir yaşamın ilk koşulu, bireyin gündelik yaşamı içinde kendisini güvende hissetmesidir. Bir diğer koşul ise kişinin içinde bulunduğu çevrenin güvenli hâle gelmesi, yani toplumsal güvenliğin sağlanmasıdır (Peyam, 2018: 644). Diğer taraftan bireyin güvenli ya da güvensiz hissetmesi; içinde bulunduğu koşullara, zamana, topluma, mekâna, kültürel yapıya ve sosyoekonomik faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Bu nedenle güvenlik algısının, bireyin öznel değerlendirmelerine göre şekillendiği ve bütünüyle nesnel bir olgu olarak ele alınamayacağı ifade edilmektedir (Çelik, 2018: 60). Bununla birlikte bazı temel güvenlik unsurlarının bireyler arasında ortak biçimde algılanabileceği, ancak belirli durumlarda güvenlik algısının kişiden kişiye farklılaşabileceği de söylenebilir.

1.9. Kent Güvenliği

Kentler, insanların güvenli bir yaşam sürme isteğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan mekânsal yerleşim alanlarıdır. Tarih boyunca insanın temel ihtiyaçlarından biri olan güvenlik, kentleşme süreciyle birlikte daha da önemli bir hâle gelmiştir. İnsanlar korunma amacıyla kentleri kurmuş ve kent içerisinde oluşturdukları yaşam düzeni aracılığıyla kendilerine güvenli bir ortam sağlamaya çalışmışlardır. Bu nedenle kentler, güvenlik ihtiyacının yoğun olarak hissedildiği mekânlar olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte hızlı nüfus artışı, farklı kültürlerin ve yaşam biçimlerinin kentlere taşınması, kent yapısını giderek daha heterojen bir hâle getirmiştir. Bu durum, sağlıklı kentleşme süreçlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamış ve zamanla kentlerin güvenliğini tehdit eden unsurların artmasına neden olmuştur.

Güvenli kent denildiğinde yalnızca suç oranlarının düşük olduğu yerleşim alanları anlaşılmalıdır. Güvenli kent, bireylerin kendilerini huzurlu hissettikleri ve kentin herhangi bir yerinde, günün herhangi bir saatinde güven duygusunu yaşayabildikleri yaşam alanlarıdır. Bu yönüyle güvenli kent, insanların belirli bir zaman dilimine bağlı kalmaksızın rahatça dolaşabildikleri, yürüyüş yapabildikleri ve kamusal alanları güven içinde kullanabildikleri bir çevreyi ifade etmektedir. Güvenli kentin oluşturulmasına yönelik tüm çabalar ise güvenli kent yaklaşımı ya da güvenli kent kavramı kapsamında değerlendirilebilir. Kentsel güvenliği etkileyen faktörler arasında çevre sorunları, trafik kazaları, kontrolsüz sahipsiz köpeklerin durumu, intihar

oranları ve benzeri birçok değişken yer almaktadır (Gündüzöz, 2016: 344). Bu bağlamda güvenlik ve emniyetin, bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen temel unsurlar arasında bulunduğu sonucuna ulaşılabilir.

Her kent, sahip olduğu büyüklük ve gelişmişlik düzeyine bağlı olarak farklı özellikler göstermekte ve karmaşık bir yapıya sahip bulunmaktadır. Kent yaşamı içerisinde bireyler; kirletilmemiş ve sağlıklı bir çevrede yaşama, nitelikli bir fiziksel çevreye sahip olma, güvenlik, konut, ulaşım, dolaşım ve sağlık gibi birçok temel hakka sahiptir. Ancak süreç içerisinde kentler, yaşam düzeyleri, yaşam biçimleri ve benzeri unsurlara bağlı olarak farklı gereksinimler ortaya koymuştur (Avrupa Kentsel Şartı, 1996: 5).

Bununla birlikte insanlar zaman içerisinde çeşitli dönüşümler geçirmiş, kent güvenliği de bu dönüşümlerden etkilenmiştir (Gökulu, 2010: 211). Ayrıca her dönemin kendine özgü koşullarına bağlı olarak kentsel güvenlik algısında da değişimler yaşanmıştır. Bu nedenle güvenlik anlayışı, toplumsal ve mekânsal dönüşümlere paralel olarak sürekli yeniden şekillenen bir olgu olarak değerlendirilebilir.

Kentler, yoğun göç alan ve hareketliliğin yüksek düzeyde yaşandığı yerleşim alanlarıdır. Ancak günümüzde yaşanan dönüşümler, kentsel alanlar üzerindeki kontrolün azalmasına neden olmuştur. Bu dönüşüm süreciyle birlikte kentlerde ortaya çıkabilecek suç olayları ve çeşitli karışıklıklar daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda kentler, artan fırsatlar ve tehditlerin etkisiyle yeniden şekillenmektedir (Aksoy, 2007: 11).

Kent yaşamı, bu karmaşık yapı içerisinde düzeni koruyabilmek amacıyla çeşitli kurallar ve sınırlamalar geliştirmiştir. Çünkü günümüzde kent ortamında yalnızca insanlar değil, hayvanlar da çeşitli risklerle karşı karşıya kalmakta ve bu süreçten etkilenmektedir. Bu nedenle kent düzeninin sağlanmasına yönelik uygulamalar hem insan hem de hayvan yaşamının korunması açısından önem taşımaktadır.

Avrupa Kentsel Şartı'nda güvenliğin, toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren temel bir konu olduğu belirtilmekte ve bir yerleşim yerinin, orada yaşayan bireylerin güvenliğini sağlamadan ve suç korkusunu en aza indirmeden gerçek anlamda yerleşim hakkını sunamayacağı vurgulanmaktadır (Pektaş, 2003: 20). Kent içerisinde yalnızca suç unsurları değil, çevre kirliliği, gecekondulaşma ve benzeri sorunların da kentsel güvenliği tehdit eden faktörler arasında yer aldığı ifade edilmektedir. Bu doğrultuda Avrupa Kentsel Şartı'nda öngörülen kentli haklarının hayata geçirilmesinin, kent yaşamının kalitesini önemli ölçüde artıracığı söylenebilir. Bunun doğal sonucu ise hem suç unsurlarından arındırılmış hem de daha sağlıklı bir çevrenin oluşturulmasıdır (Pektaş, 2003: 23). Bu unsurların tamamı, günümüzde sahipsiz köpeklerin kent içerisindeki konumunu da etkilemektedir. Sağlıklı ve güvenli bir kent ortamı,

yalnızca insanlar için değil, hayvanlar açısından da daha yaşanabilir koşullar sunabilmektedir. Bu nedenle kent yaşamının kalitesinin artırılması hem insanların hem de diğer canlıların huzur ve refahı açısından önem taşımaktadır.

Günümüzde kentleşme, biyolojik çeşitliliğin zarar görmesine neden olurken, sahihsiz köpeklerin yaşam alanlarını da tehdit etmekte ve bu alanları giderek sınırlandırmaktadır. Sahihsiz köpekler, kent içerisinde oluşturulan yapay çevrelerde çoğu zaman uygun olmayan koşullar altında yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadır. Kentleşme süreciyle birlikte kentin yapısında meydana gelen teknolojik, siyasal, sosyal ve kültürel değişimler de sahihsiz köpeklerin yaşam koşullarını olumsuz yönde etkilemektedir (Tandoğan, 2022: 1888). Halbuki Türk toplumunda 19. yüzyıla kadar sahihsiz hayvanlar, kentsel yaşamın doğal bir parçası olarak kabul edilmiştir. Ancak 19. yüzyıldan itibaren kentleşmenin hız kazanması, Batı ile ilişkilerin artması ve geleneksel toplumsal yapının değişime uğramaya başlaması, sahihsiz hayvanlarla kurulan ilişkinin de dönüşmesine neden olmuştur. Bu süreçte sahihsiz hayvanlar, kent içerisinde uygun koşullarda yaşamlarını sürdürmekte giderek daha fazla güçlük yaşamıştır (Tandoğan, 2022: 1887). Bugün kent ortamında sahihsiz köpeklerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli koşulların yeterli düzeyde sağlanamadığı söylenebilir. Bu hayvanlar çoğu zaman yeterli beslenme ve barınma imkânlarından yoksun kalmaktadır. Bununla birlikte kent içerisinde insan ve hayvan arasındaki ilişkinin dengesi de zayıflamıştır. Zaman zaman hem insanlar hayvanlara hem de hayvanlar insanlara zarar verebilmektedir. Bu durumun doğal sonucu olarak ortaya çıkan sorunlar, kentsel yaşamı etkileyen önemli güvenlik meselelerinden biri hâline gelebilmektedir.

Güvenli kent anlayışı içerisinde sahihsiz köpekler konusu ayrıca bir tartışma alanı oluşturmaktadır. Bu bağlamda sahihsiz köpeklerin sokaklarda güvenlik tehdidi meydana getirmediği, aksine insan ve hayvan arasındaki ilişkinin bir yansıması olduğu ifade edilmektedir. Hatta bu durumun birçok Batı ülkesinde dahi görülmeyen bir birlikte yaşam kültürünü ortaya koyduğu belirtilmektedir. Türk kültürü içerisinde sahihsiz köpekler tarihsel süreçten günümüze kadar önemli bir yere sahip olmuş, kent yaşamının doğal unsurlarından biri olarak varlığını sürdürmüştür. Bu doğrultuda sahihsiz köpekler şehir içerisinde yalnızca kimliklendirme amacıyla kullanılan çip uygulamaları dışında herhangi bir işaret taşımadan serbestçe dolaşabilmekte, böylece şehir hayatının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Kentin çeşitli bölgelerinde insanlar tarafından bırakılan mama ve su kapları da bu ilişkinin günlük yaşam içerisinde devam ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla sahihsiz köpekler yalnızca sokaklarda yaşayan hayvanlar olarak değil, aynı zamanda kentsel yaşamın görünür ve kabul gören unsurlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Felix, 2015'ten akt. Alkan, 2016: 616).

Bir diğer açıdan değerlendirildiğinde, sahipsiz köpekler şehir yaşamı içerisinde kimi zaman bir fazlalık olarak görülmekte, bu nedenle şehir dışına çıkarılmakta ya da ormanlık ve boş arazilere bırakılmaktadır. Bu durum, onların kent içerisinde insanlarla birlikte sürdürülebilir bir yaşam alanı oluşturamadıklarını göstermektedir. Bu noktada Bauman'ın "atık" kavramının sahipsiz köpekler için kullanıldığı görülmektedir (Alkan, 2016: 623). Çünkü onlar, şehirde birer fazlalık ve yabancı unsur olarak değerlendirilmektedir (Altıntaş, 2010'dan akt. Alkan, 2016: 624). Bununla birlikte, söz konusu çalışmanın 2016 yılında yayımlandığı ve geçen süreçte sahipsiz hayvanların sayısında artış yaşandığı dikkate alınmalıdır. Diğer taraftan, sahipsiz köpeklerin damgalanmış hayvanlar ya da birer atık olarak görülmesi kabul edilebilir bir yaklaşım değildir.

Kentleşmeyle birlikte artan nüfus ve betonlaşmanın etkisiyle sahipsiz hayvanlar, özelde ise sahipsiz köpekler olumsuz etkilenmiştir. Bu durum, onların yaşam alanlarını daraltırken teknolojik gelişmeler ve artan trafik yoğunluğu da yaşam sahalarını sınırlandırmaktadır. 1993 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada, motorlu taşıtlar nedeniyle ölen memeli hayvanların oranının %82 olduğu belirtilmiştir. Ayrıca ulaşım yollarında meydana gelen hayvan ölümlerinin yaklaşık 6 milyonunu köpekler, 26 milyonunu ise kediler oluşturmaktadır (Roadkill, 2007'den akt. Tandoğan, 2022: 1886). Kentleşme sürecinde ortaya çıkan teknolojik, siyasal, ekonomik ve kültürel değişimlerin yanı sıra kent yönetim uygulamalarındaki dönüşümler de sahipsiz hayvanlara yönelik algıların değişmesine neden olmuştur (Tandoğan, 2022: 1886).

Kamusal alanların ve şehir sokaklarının yönetimi, şehir içerisindeki mahallelerin güvenliğinin sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Bu sorumluluk yalnızca yerel otoritelere ait olmamakla birlikte, uygulamada ağırlıklı olarak onların ön plana çıktığı söylenebilir. Bu kapsamda BM-Habitat Güvenli Kentler Programı içerisinde yerel otoriteler ayrıca önem taşımaktadır. Güvenli Kentler Programı, sistematik bir güvenlik stratejisi yaklaşımı çerçevesinde yerel otoriteleri desteklemekte ve bu desteği çeşitli bileşenler aracılığıyla sağlamaktadır. Bunlar;

- Güvensizliği önleyecek farklı yerel kuruluşlar belirlemek
- Kamusal bir öncü tarafından yerel güvenlik ortaklığının oluşturulmasını sağlamak
- Kent ve mahalle düzeyinde güvenlik ve emniyet konularını ölçme ve anlama
- Kentsel güvenlik stratejisi ve yerel suçu önleme planı geliştirme
- Suçları önlemek için sosyal sorumluluk ve sosyal bağlılık düzeyinde sorumlulukları geliştirmek için belli planları oluşturma ve stratejisini uygulama

- Yerel kurumları, sivil topluma ve ceza adalet düzenine dahil eden katılımcı bir güvenlik stratejisinin kurumsallaşması
- Güvenlik durumunu kontrol etmeye yönelik düzenlenen BM öncülüğünde konferanslar (Gündüzöz, 2016: 351).

Güvenli bir kent için, güvenli konut inşası, güvenli sokaklar, plansız kentleşmenin önlenmesi, açık-yeşil alanların ve sosyo-kültürel alanların uygun bir şekilde dizayn edilmesi gerekmektedir. Kentsel mekân ile ilişkili olmak kaydıyla güvenli kentin maddeleri şu şekilde belirtilebilir:

- Yaşanılan mekânın benimsenmesi
- Yaşanılan mekânın yaşam kalitesinin olması
- Yaşanılan mekâna ekonomik ve sosyal yatırım
- Yaşanılan mekanla ilgili insanlarda olumlu algının oluşması
- Yaşanılan mekânda kullanılmayan evlerin olmaması
- Yaşanılan mekânda karışıklığın ve hareketliliğin çok fazla olmaması
- Yaşanılan mekânda çok fazla çöküntü alanının olmamasına dikkat edilmesi
- Suç unsuru barındıracak mekanlara fırsat verilmemesi
- Mekânda ışıklandırmanın yeterli olması
- Yaşanılan mekânda kör noktaların çok olmaması (Ataç, 2007: 17-20'den akt. Çallı, 2012: 18).

Bu bakış açısı güvenli bir kent inşasında önemli bir bakış açısı sunabilir. Yine Avrupa Konseyi'nin kentsel politikaları dikkate alınarak oluşturulmuş, Avrupa Kentsel Şartı'nda ise, kent güvenliğinin oluşturulması için,

- Suç önleme ve güvenlik politikasının, kanuni bir yaptırıma dayanmasına önem gösterilmesi.
- Yerel güvenlik politikasında alınacak olan kararlar da hem kapsamlı bilgilere hem de güncel bilgilere yer veriyor olmasına dikkat edilmesi.
- Kent güvenlik politikasının etkili bir şekilde uygulanması için; yerel halkın ve emniyet güçlerinin yardımlaşması sağlanmalı.
- Yerel güvenlik politikasının temel unsuru oluşturan, mağdur kimselerin kollanması gerekir.
- Yaşam alanında sorunlar yaşanmaması için, yerel yönetimler bu konuda çevre kalitesini iyileştirmek, kaynak kullanımını daha kullanılabilir hale getirmek daha sağlıklı ve temiz yerel üretimi sağlamak yine doğal yapıları korumak ile sorumludur (Avrupa Kentsel Şartı,1996).

Bunlara bağlı olarak; kent yaşamının güven oluşturmaları için, üç faktör oluşturulmuştur. Bu bileşenler;

- Bağdaştırıcı güvenlik,
- Önleyici güvenlik,
- İnsan güvenliği

şeklinde belirlenmiş ve bu üç bileşen arasındaki bağlantı güvenli kentin tanımını oluşturmuştur. Buna göre, hacmin geliştirilmesi ve daha kullanışlı tasarım modellerinin oluşturulması, sosyal sermayenin ve toplumsal katılımın iyileştirilmesi, kişilerin sorumluluklarının belirlenmesi ve rollerinin genişletilmesi ve toplumun ihtiyaçlarına uyumlu, onlara cevap sağlayabilen, bütünlüğü koşulların oluşturulması gerekmektedir (Frevel, 2006'dan akt. Aksoy, 2007: 11). Yukarıda belirtilenlere istinaden, güvenli kentlerden beklenen unsurlardan birinin, insan hak ve özgürlüklerinin yanı sıra dayanışma hakları kapsamında değerlendirilen çevre hakkı ve kent hakkı uygulamalarının hayata geçirilmesi olduğu söylenebilir. Ayrıca daha iyi bir çevre oluşturulması, planlı kentsel mekânların sağlanması ve kentsel yaşam kalitesinin artırılması da bu süreçte önemli bir yere sahiptir (Torunoğlu, 2009). Dolayısıyla günümüzde güvenli kent kavramının tek bir açıdan ele alınamayacağı, aksine birçok bileşenin bir bütün olarak değerlendirilmesini gerektirdiği belirtilebilir. Kentsel güvenlik sorunlarının çözümünde farklı kültürel, ekonomik ve sosyal faktörlerin dikkate alınması önem taşımaktadır (Kaypak, 2016: 42). Her kent kendi içerisinde farklı grupları ve dinamikleri barındırmakla birlikte, genel kabul gören bazı koşulların sağlanmasının kentsel güvenliğin oluşmasına katkı sunduğu görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA

2.1. Araştırmanın Metodolojisi

2.2. Araştırmanın Konusu

Son yıllarda sayıları belirgin biçimde artan sahihsiz köpekler, toplumsal yaşam içerisinde önemli bir tartışma konusu hâline gelmiştir. Bu araştırmanın konusu, toplumsal bir sorun olarak değerlendirilen sahihsiz köpeklere Afyonkarahisar halkının nasıl yaklaştığını ortaya koymaktır. Günümüzde bir tarafta sahihsiz köpekleri ciddi bir sorun olarak değerlendiren bir kesim bulunurken, diğer tarafta bu durumu sorun olarak görmeyen ve hayvanların yaşam hakkını savunan bir kesim bulunmaktadır.

Sahihsiz köpekleri sorun olarak değerlendirenler arasında başıboş köpek sorunu platformu gibi oluşumlar yer alırken, buna karşılık hayvan hakları savunucuları köpeklerin yaşam alanlarına sahip olduklarını ve bu haklarının korunması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu araştırmada amaç, söz konusu iki farklı yaklaşım çerçevesinde sahihsiz köpeklere ilişkin algıları ortaya koymaktır. Araştırmanın temel problemi ise bu iki bakış açısı dikkate alındığında sahihsiz köpeklerin toplumsal yaşam açısından bir sorun teşkil edip etmediğinin belirlenmesidir.

2.3. Araştırmanın Amaç ve Önemi

Son dönemde farklı platformlarda sıklıkla gündeme gelen ve sayıları giderek artan sahihsiz köpekler, çeşitli yönleriyle ele alınmaktadır. Bir görüş, sokakların sahihsiz köpekler için doğal bir yaşam alanı olduğunu savunmakta; bu nedenle onlara müdahale edilmemesi gerektiğini ve haklarının korunması gerektiğini ileri sürmektedir. Buna karşılık diğer bir görüş ise sahihsiz köpeklerin özellikle olası saldırılar ve güvenlik riskleri nedeniyle kamusal alanlarda tehlike oluşturduğunu ifade etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, söz konusu iki yaklaşımı birlikte değerlendirerek sahihsiz köpekler konusundaki toplumsal algıyı ortaya koymaktır. Araştırma sonucunda, sahihsiz köpeklerin toplum tarafından gerçekten bir sorun olarak görülüp görülmediğinin anlaşılmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Araştırmanın Önemi:

Günümüzde gerek sosyal medya platformlarında gerekse haber kaynaklarında sıklıkla karşılaşılan sahipsiz köpekler konusu farklı bakış açıları çerçevesinde gündeme gelmektedir. Bir tarafta sahipsiz köpeklerin kamusal yaşam açısından çeşitli sorunlara neden olduğu görüşü öne çıkarken, diğer tarafta onların yaşam hakkına vurgu yapan ve kent yaşamının bir parçası olarak değerlendirilmeleri gerektiğini savunan yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu çalışmanın önemi, söz konusu iki bakış açısını birlikte ele alarak aralarındaki farklılıkları ve ortak noktaları ortaya koymaya çalışmasından kaynaklanmaktadır. Böylece sahipsiz köpeklerin sokaklardaki varlığının toplumsal yaşam açısından bir sorun oluşturup oluşturmadığı da değerlendirilmiş olacaktır.

Bu araştırma aşağıdaki hipotezler çerçevesinde şekillendirilmiştir:

- Afyonkarahisar halkı sahipsiz köpekleri bir problem olarak görmektedir.
- Kentte yaşayanlar için sahipsiz köpekler tehdit oluşturmaktadır.
- Sahipsiz köpekler farklı meslek gruplarını farklı biçimlerde etkilemektedir.
- Sahipsiz köpekler çalışan kadınlar ile çalışmayan kadınları farklı biçimlerde etkilemektedir.
- Sahipsiz köpekler engellileri, yaşlıları ve çocukları olumsuz etkilemektedir.
- Kontrolsüz biçimde verilen yiyecekler sahipsiz köpekleri olumsuz etkilemektedir.
- Sorumluluğu üstlenen kurumun net olmayışı, sorunun çözümünü olumsuz etkilemektedir.
- Sahipsiz köpekler halkın spor faaliyetlerini (yürüyüş, koşu vb.) engellemektedir.
- Türkiye özelinde Hayvanları Koruma Kanunu ile Uygulama Yönetmeliği arasındaki farklılıklar, sorunun çözümünü karmaşılaştırarak olumsuz etkilemektedir.
- Sahipsiz köpek saldırısına maruz kalan kişiler korku açısından daha olumsuz etkilenmektedir.
- İnsanlar tehlike hissettiklerinde sahipsiz köpeklere saldırma eğilimleri artmakta, bu durum da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.
- Yetişkin erkekler sahipsiz köpek saldırılarından daha az etkilenmektedir.

2.4. Araştırmanın Problemi

Günümüzde sahipsiz köpek popülasyonunun önemli ölçüde artış göstermesi, konunun toplumsal yaşam içerisinde daha görünür hâle gelmesine neden olmuştur. Bu durum, sahipsiz köpeklerin yaşam alanı olarak sokakların insanlar açısından bir sorun teşkil edip etmediği yönündeki tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Sahipsiz köpekler bazı kesimler tarafından toplumsal bir sorun olarak değerlendirilirken, bazı kesimler tarafından ise yaşam hakkı bağlamında ele alınmakta ve doğal yaşam alanlarının kent yaşamının bir parçası olduğu savunulmaktadır.

Bu yaklaşım doğrultusunda sahipsiz köpeklerin insanlar gibi yaşam hakkına sahip olduğu ve kamusal alanları kullanabilecekleri ifade edilmektedir. Buna karşılık farklı bir görüş ise sahipsiz köpeklerin sokaklarda güvenlik riski oluşturabileceğini hem insanlara hem de diğer canlılara zarar verebileceğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla sahipsiz köpekler meselesi yalnızca hayvan refahı ve hakları ekseninde değil, aynı zamanda toplumsal yaşam ve kent güvenliği bağlamında da değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın temel problemi, söz konusu iki farklı yaklaşım çerçevesinde sahipsiz köpeklerin toplumsal yaşam açısından bir sorun teşkil edip etmediğinin belirlenmesidir.

2.5. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Sahipsiz köpekler konusu, son yıllarda giderek daha fazla tartışılmasına rağmen doğrudan bu alana odaklanan akademik çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, konunun anlaşılması ve belirli sınırlar içerisinde ele alınması sürecinde çeşitli güçlükleri beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte konuya ilişkin incelenen makale, tez ve kitaplarda sahipsiz köpeklerin farklı yönleriyle değerlendirildiği görülmektedir. Bazı çalışmalar sahipsiz köpeklerin çeşitli toplumsal sorunlara neden olduğunu ileri sürerken, bazı çalışmalar ise onların kent yaşamının doğal bir parçası olduğunu ve önemli bir sorun oluşturmadığını belirtmektedir.

Literatürde sahipsiz köpeklerin beslenme koşulları, barınma imkânları, nüfus artışı, hayvan refahı ve hayvan hakları gibi birçok farklı boyutu ele alınmaktadır. Bu incelemeler sonucunda sahipsiz köpeklere yönelik algıların toplum içerisinde farklılaştığı görülmektedir. Bu nedenle çalışmanın kapsamı, sahipsiz köpeklerin yaşam alanı olarak kullandıkları kamusal mekânlarda gerçekten bir sorun oluşturup oluşturmadığının değerlendirilmesi üzerine kurulmuştur.

2.6. Araştırmanın Yöntemi

Toplumsal araştırmalar, bireylerin, grupların, toplumsal yapıların ve kurumların birbirleriyle olan ilişkilerini incelemekte; aynı zamanda toplumsal

olayların anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Sosyal bilimlerde araştırmalar genel olarak nicel ve nitel olmak üzere iki temel yaklaşım çerçevesinde yürütülmektedir. Nicel araştırmalar daha çok ölçülebilir veriler, değişkenler ve istatistiksel analizler üzerinden ilerlerken; nitel araştırmalar toplumsal yaşam içerisinde ortaya çıkan olgu ve süreçleri derinlemesine anlamaya odaklanmaktadır (Neuman, 2020: 295).

Araştırmalarda kullanılacak yöntemin belirlenmesi, araştırmacının amacı, problemi ve kuramsal çerçevesiyle doğrudan ilişkilidir. Nicel yöntem, ölçülebilir ve karşılaştırılabilir veriler üzerinden hareket ederek belirli toplumsal olguların genel görünümünü ortaya koymayı amaçlamaktadır (Riutort, 2015: 32). Bu yöntemde güvenilirlik ve geçerlilik temel ölçütler arasında yer almaktadır. Güvenilirlik, aynı ölçümün tekrarlandığında benzer sonuçlar vermesini ifade ederken; geçerlilik, ölçülmek istenen toplumsal olgunun doğru ve eksiksiz biçimde ölçülmesini ifade etmektedir (Turhanoglu, 2015: 28).

Araştırma sürecinde veri toplama yönteminin araştırma sorusuna uygun olarak belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle hem birincil hem de ikincil kaynaklardan yararlanılarak konu çok yönlü biçimde ele alınmıştır. Nicel araştırma süreci konu seçimi, problemin belirlenmesi, literatür taraması, araştırma tasarımı, veri toplama, analiz ve yorumlama aşamalarından oluşmaktadır. Elde edilen veriler istatistiksel yöntemlerle analiz edilmekte, tablolar ve grafikler aracılığıyla yorumlanarak araştırma sorularına cevap aranmaktadır (Neuman, 2020: 53-55).

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket tekniği tercih edilmiştir. Anket, saha araştırmalarında sıklıkla kullanılan ve geniş örneklemelerden veri elde etmeyi mümkün kılan yöntemlerden biridir. Önceden hazırlanmış sorular aracılığıyla katılımcıların görüş ve değerlendirmeleri ölçülmekte, böylece toplumsal olgular arasındaki ilişkiler ortaya konulabilmektedir (Şavran, 2015: 74). Nicel yaklaşımın temel amacı da toplumsal olguları ölçülebilir veriler üzerinden değerlendirmek ve bunlar arasındaki ilişkileri istatistiksel olarak incelemektir.

Bu araştırma, Afyonkarahisar halkının sahipsiz köpeklere yönelik algılarını ve değerlendirmelerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda öncelikle sahipsiz köpekler konusuna ilişkin kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Hayvan hakları, hayvan refahı, güvenlik, kent yaşamı ve toplumsal değişim gibi başlıklar çerçevesinde konu değerlendirilmiştir; ardından araştırmacının problematigi ve hipotezleri oluşturulmuştur.

Nicel yöntemin tercih edilmesindeki temel nedenlerden biri, elde edilen verilerin genellenebilir ve karşılaştırılabilir nitelikte olmasıdır. Verilerin sistematik biçimde toplanması ve analiz edilmesi araştırmacının güvenilirliğini

artırmaktadır. Bununla birlikte nicel araştırmaların insan davranışlarını sosyal bağlamından bağımsız olarak ele alabildiği ve bu nedenle bazı durumlarda toplumsal gerçeğliği tam olarak yansıtamayabildiği de bilinmektedir. Bu nedenle istatistiksel verilerin yorumlanmasında yalnızca teknik sonuçlara bağlı kalınmaması, elde edilen bulguların toplumsal bağlam içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim tekniklerin tamamen tarafsız olduğu dūřuncesi bir yanılısma olarak değerlendirilmekte ve verilerin yorumlanmasında eleştirel bir yaklaşımın benimsenmesi önem taşımaktadır (Riutort, 2015: 33).

2.7. Veri Toplama Yöntemi

Araştırma teknikleri, araştırma konusunun incelenmesi sūrecinde veri toplamak amacıyla kullanılan araç ve yöntemlerdir. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi benimsenmiş ve veri toplama aracı olarak anket tekniğinden yararlanılmıştır. Nicel araştırma, genel nedensel açıklamalara ulaşmayı, değişkenlerin llmesini ve oluşturulan hipotezlerin test edilmesini mūmkūn kılmaktadır. Nicel veri toplama teknikleri genel olarak deney, yarı deney, yapılandırılmış gözlem, anket ve tarama (survey) olmak ūzere beř temel başlık altında toplanmaktadır. Bu araştırmada söz konusu teknikler arasından anket yöntemi tercih edilmiştir.

Anket, saha araştırmalarında yaygın biçimde kullanılan veri toplama araçlarından biridir. Toplamı ilgilendiren çeşitli konularda tarafsız bilgi elde etmek amacıyla kullanılan bu yöntemde katılımcıların aynı sorulara cevap vermeleri beklenmektedir (Gökçe, 1999: 102-103).

Araştırmada kullanılan sorular içerik bakımından ağırlıklı olarak olgusal, tutum, grūř ve bilgi sorularından oluşmaktadır. Soruların biçimsel yapısında kapalı uçlu soru tūrū tercih edilmiştir. Amaçları bakımından ise sına ve eleme sorularına yer verilmiştir. Araştırma tūrū açısından çalışma pragmatik araştırma kapsamında değerlendirilirken; amaı bakımından açıklayıcı, zaman boyutu bakımından ise kesitsel araştırma niteliği taşımaktadır (Neuman, 2020).

Anket uygulaması hem yūzyūze hem de evrimii olarak gerçekleřtirilmiřtir. Arařtırma kapsamında yaklařık 700 kiřiye ulařılması hedeflenmiř, ancak uygulama sūrecinde toplam 509 katılımcıya ulařılmıřtır.

Veri toplama sūrecinde anket tekniėinin tercih edilmesinin temel nedeni, kısa sūre içerisinde geniř bir katılımcı kitlesine ulařabilme imkānı sunmasıdır. Katılımcıların sorulara daha saėlıklı ve samimi cevaplar verip vermediklerini gözlemleyebilmek amacıyla mūmkūn olduėunca yūz yūze anket uygulaması yapılması hedeflenmiřtir. Ancak anket formunun ortalama 15-20 dakikalık bir sūre gerektirmesi nedeniyle katılımcılara ulařmada evrimii yöntemlerden

de yararlanılmıştır. Bu kapsamda 101 kişiye yüz yüze anket uygulanırken, 408 kişiye ise e-posta ve WhatsApp uygulamaları aracılığıyla ulaşılarak anket formunu doldurmaları sağlanmıştır.

2.8. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, araştırma probleminin cevaplandırılmasına katkı sağlayabilecek bütün bireylerden oluşmaktadır. Örneklem ise araştırma evreninin özelliklerini taşıyan ve veri toplamak amacıyla evren içerisinde belirli yöntemlerle seçilen grubu ifade etmektedir. Bu yönüyle örneklem, ulaşılabilir evren içerisinde belirlenmektedir. Örnekleme ise evreni temsil edecek birey veya grupların seçilmesi sürecine verilen isimdir.

Örnekleme teknikleri genel olarak olasılığa dayalı ve olasılığa dayalı olmayan örnekleme olmak üzere iki ana grupta değerlendirilmektedir. Olasılığa dayalı örnekleme nicel araştırmalarda kullanılmakta olup basit tesadüfi örnekleme, tabakalı örnekleme, sistematik örnekleme ve küme örnekleme olmak üzere dört temel türden oluşmaktadır. Olasılığa dayalı olmayan örnekleme ise daha çok nitel araştırmalarda kullanılmakta; gelişigüzel örnekleme, kota örnekleme, amaçsal örnekleme, mekânsal örnekleme, kartopu örnekleme, güdümlü örnekleme, teorik örnekleme ve aykırı durum örnekleme gibi türleri kapsamaktadır. Hangi örnekleme tekniğinin tercih edileceği; araştırma probleminin niteliğine, mevcut mali imkânlarla, örneklemden beklenen doğruluk düzeyine ve kullanılacak veri toplama yöntemine bağlı olarak değişmektedir (Şavran, 2015: 146-153).

Bu çalışmada olasılığa dayalı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Olasılığa dayalı örnekleme, evrende yer alan her bireyin örnekleme seçilme açısından eşit şansa sahip olduğu bir yöntemdir. Araştırmada bu yöntem kapsamında basit tesadüfi örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır.

Araştırmanın evrenini Afyonkarahisar il merkezinde yaşayan bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise Afyonkarahisar merkez ilçesinde yaşayan, 18 yaş ve üzerindeki kadın ve erkek bireylerden meydana gelmektedir.

2.9. Veri Analiz Yöntemi

Araştırma kapsamında elde edilen bütün veriler SPSS Windows 26 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde iki kategorik değişken arasında anlamlı bir ilişkinin bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla Ki-Kare Bağımsızlık Testi uygulanmıştır. Katılımcıların sahipsiz köpeklerle ilişkin görüşleri frekans ve yüzde dağılımları üzerinden değerlendirilmiştir.

Ki-kare testi, iki sınıflamalı değişkenin ya da biri sınıflamalı diğeri sıralamalı iki değişkenin karşılaştırılmasında kullanılan istatistiksel yöntemlerden biridir (Büyüköztürk, 2011: 148). Değişkenlerden birinin ya da her ikisinin ikiden

fazla kategoriye sahip olduğu durumlarda Pearson Chi-Square değerlerinden yararlanılmıştır. Tablolarda beklenen frekans değerlerinin 5'in altında olduğu ve bu durumun toplam kategori sayısının yüzde 20'sini aştığı durumlarda ise Fisher'in Tam Olasılık Testi uygulanmıştır.

Elde edilen bulgular yüzde 95 güven aralığında değerlendirilmiş ve tüm istatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir (Neuman, 2020: 662).

2.10. Literatür Değerlendirme

Sahipsiz köpekler konusunda yapılmış çalışmalar incelendiğinde, konuya ilişkin önemli bir literatürün bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte, nicel araştırma yöntemini esas alan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Toplumsal bir sorun olarak ele alınan sahipsiz köpekler meselesi hem kuramsal tartışmalar hem de saha araştırmaları açısından farklı boyutlarıyla değerlendirilmektedir.

Literatürde yer alan çalışmalar, sahipsiz köpeklerin özellikle çocuklar, yaşlılar ve engelliler üzerindeki etkilerine dikkat çekmektedir. Bunun yanında konu; hayvan hakları, hayvan refahı, etik tartışmalar, yasal düzenlemeler ve kent yaşamı bağlamında da ele alınmaktadır. Bu durum, sahipsiz köpeklerin yalnızca tek yönlü bir mesele olmadığını, farklı bakış açıları çerçevesinde değerlendirilmesi gereken çok boyutlu bir toplumsal olgu olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın önemini oluşturan temel unsur, sahipsiz köpeklerin toplumda birbirinden farklı iki yaklaşım çerçevesinde algılanış biçimlerini incelemesidir. Bir yandan sahipsiz köpeklerin yaşam hakkını ve kent yaşamındaki yerini savunan görüşler bulunurken, diğer yandan güvenlik ve kamusal yaşam açısından çeşitli riskler oluşturduğunu ileri süren görüşler de bulunmaktadır. Çalışma, bu iki yaklaşımı birlikte değerlendirme imkânı sunmaktadır.

Araştırmanın saha bölümünde katılımcılara yöneltilen soruların ilk kez uygulanmış olması ise elde edilen verilerin özgünlüğünü artıran önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle çalışma, sahipsiz köpekler konusuna ilişkin mevcut literatüre yeni veriler ve yeni değerlendirme imkânları sunmaktadır.

2.10.1. UYGULANAN ANKET HAKKINDA BİLGİLER

Araştırma kapsamında öncelikle konuya ilişkin literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Literatür incelemesinin ardından sahipsiz köpeklere yönelik algı ve değerlendirmeleri ölçmeye yönelik soru formu hazırlanmıştır. Soru formunun oluşturulması sürecinde uzman görüşlerinden yararlanılmış ve anketin uygulanabilirliğini değerlendirmek amacıyla pilot çalışma yapılmıştır.

Anket formu toplam 56 sorudan oluşmaktadır. Soruların ilk 41'i 5'li Likert ölçeğine göre hazırlanmış, kalan 15 soru ise katılımcıların demografik özellikleri ve konuya ilişkin çeşitli değerlendirmelerini belirlemeye yönelik anket sorularından oluşturulmuştur.

Likert ölçeğinde yer alan ifadeler; “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” seçeneklerinden meydana gelmektedir. Bu yapı sayesinde katılımcıların sahipsiz köpeklere ilişkin görüş, tutum ve algılarının dereceli olarak ölçülmesi amaçlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

3.1. Araştırmanın Bulguları ve Analizi

3.2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulguların Analizi

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Erkek	171	33,60
	Kadın	338	66,40
Yaş	18-24	167	32,87
	25-40	261	51,29
	41-60	75	14,65
	61 ve üzeri	6	1,19
Eğitim Durumu	Lise ve altı	56	11,00
	Ön lisans	30	5,89
	Lisans	291	57,17
	Yüksek Lisans ve üzeri	132	25,93
Medeni Durum	Evli	181	35,56
	Bekar	328	64,44
Meslek	Özel sektör	84	17,36
	Kamu kurumu	245	50,62
	Öğrenci	123	25,41
	Çalışmıyor	25	5,17
	Emekli	7	1,45
Yaşamın büyük bir kısmını geçirdiği yer	Köy	28	5,50
	İlçe	78	15,32
	İl	403	79,17

Tablo 1'e göre çalışmaya katılanların %66,40'ı "Kadın", %33,60'ı "Erkek"tir. Yaş dağılımına bakıldığında %51,47'si 25-40 yaş aralığında, %32,61'i 18-25 yaş aralığında, %15,91'i ise 40 yaş ve üzerindedir. Eğitim durumu açısından katılımcıların %57,17'si lisans, %25,93'ü yüksek lisans ve üzeri, %11'i lise ve altı, %5,89'u ön lisans mezunudur. Medeni durumlarına göre %64,44'ü bekar, %35,56'sı evlidir. Meslek gruplarına bakıldığında %50,62'si kamu kurumu çalışanı, %25,41'i öğrenci, %17,36'sı özel sektör çalışanı, %5,17'si çalışmayan, %1,45'i ise emeklidir. Yaşamının büyük kısmını geçirdiği yer açısından ise katılımcıların %79,17'si ilde, %15,32'si ilçede, %5,50'si köyde yaşamaktadır.

Tablo 2. "Sizce Bu Konuyu Çalışıyor Olmak Önemli midir?" Sorusuna İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	Sonuç
Evet önemlidir	469	92,14	X ² =792,193 P=0,001* P<0,05
Hayır önemli değildir	18	3,54	
Fark etmez	22	4,32	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen "Sizce bu konuyu çalışıyor olmak önemli midir?" sorusu istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir (X²=792,193 P<0,05). Buna göre; "Evet önemlidir" %92,14 iken, "Hayır önemli değildir" %3,54 olarak belirlenir.

Katılımcıların büyük bir kısmı bu konunun önemli olduğu yönünde bir kanaat bildirmiştir. Buna bağlı olarak, bazı kuramsal bilgilerin aktarılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Hayvan ve bitki ekologları, doğal düzenin nüfus birikimine bağlı olarak değişim gösterdiğini belirtmişlerdir. Buna göre, belirli bir yaşam alanı içerisinde bulunan canlıların sayısı, doğal kaynakların kapasitesini zorladığında ekolojik dengenin bozulduğu ve türler arası ilişkilerin dinamik yapısının değiştiği ifade edilmektedir. Bu değişim süreci sonucunda yaşam alanlarında salgın hastalıklar, açlık gibi olgular ortaya çıkabilmekte ve bu durum bir "istila" sürecini tetikleyebilmektedir. Canlıların bir kısmı yaşam alanlarını terk ederek yeni bölgeleri istila etmekte; bu süreç ise istilacı türün baskın hale gelmesine, yerli türlerin ise azalmasına ya da yok olmasına neden olmaktadır. Doğa, bu anlamda dengesizlikten dengeye, ardından yeniden dengesizliğe ve yeni bir denge durumuna geçiş yapan sürekli bir değişim ve dönüşüm süreci içerisinde varlığını sürdürmektedir (Yörük, 2016: 75-83). Bu durumun sahipsiz köpekler üzerinde de etkili olduğu, katılımcıların bir kısmının sahipsiz köpekleri sorun olarak algılamakta bir kısmının ise sorun

olarak görmediği şeklinde değerlendirilmiştir.

3.3. Araştırmanın Bulguları ve Analizi

Günümüzde sahihsiz hayvanların, özellikle sahihsiz köpeklerin tartışma konusu haline geldiği görülmektedir. Sahihsiz hayvanların, özelde sahihsiz köpeklerin, kaynak yetersizliği ve besin temini konusunda çeşitli sorunlar yaşadığı bilinmekte olup, bu durumdan hem insanın hem de hayvanın olumsuz etkilendiği ifade edilmektedir (Aydoğdu ve Meral, 2019: 2129). Günümüzde kentleşme, biyoçeşitliliğe zarar verirken sahihsiz hayvanların yaşam alanlarını da daraltmakta; onları ya mağdur etmekte ya da uygun olmayan koşullarda yaşamaya zorlamaktadır. Kentleşme ile birlikte kentin yapısında meydana gelen teknolojik, siyasi, sosyal ve kültürel değişimler sahihsiz köpekleri de doğrudan etkilemektedir (Tandoğan, 2022: 1888). Bu bağlamda sahihsiz köpeklerle ilgili tartışmalar devam etmekte olup, kimileri onların kentte insanlarla birlikte yaşaması gerektiğini savunurken, kimileri uyutulmalarını, kimileri ise kısırlaştırılmalarını önermektedir.

Her aşamada kentleşme süreciyle birlikte hayvan-insan etkileşiminin önemli ölçüde sarsıldığı söylenebilir. Bu nedenle sağlıklı bir kent ortamının oluşturulması gerekmekte, bu sayede hem insanların hem de hayvanların daha dengeli ve huzurlu bir yaşam sürdürebileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda kent yaşamının kalitesinin artırılması hem insan hem de diğer canlıların refahı açısından önemli bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 3. “Kontrolsüz Verilen Yiyecekler Sahihsiz Köpekleri Olumsuz Yönde Etkilemektedir.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	187	36,74	X ² =176,413 P=0,001* P<0,05
Katılıyorum	157	30,84	
Kararsızım	80	15,72	
Katılmıyorum	51	10,02	
K. katılmıyorum	34	6,68	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Kontrolsüz verilen yiyecekler sahihsiz köpekleri olumsuz yönde etkilemektedir.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır (X²=176,413 P<0,05). Buna göre; %36,74 “Kesinlikle katılıyorum”, %30,84 “Katılıyorum”, %15,72 “Kararsızım”, %10,02 “Katılmıyorum”, %6,68 “Kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir.

Aslında insanların iyi niyetle hareket ederek hayvanları beslemek amacıyla

farklı alanlara yiyecek bırakması ve bunun kontrolsüz biçimde gerçekleşmesi, katılımcılara göre sahipsiz köpekleri olumsuz etkilemektedir. Veteriner Deniz'e göre sokağa bırakılan yiyeceklerin büyük bir kısmı bozulmuş ve küflenmiş gıdalardan oluşmakta olup bu durum hayvan sağlığı açısından risk oluşturmaktadır. Özellikle aşırı yağlı, baharatlı ve salçalı yiyecekler ile kemiklerin köpeklerin sindirim sisteminde ciddi problemlere yol açtığı ifade edilmektedir (Başak, 16.01.2023). Ayrıca katılımcılar da verdikleri yanıtlarla bu konuda duyarlı ve bilinçli olduklarını göstermiştir. Bununla birlikte, hipotezde yer alan “Kontrolsüz verilen yiyecekler sahipsiz köpekleri olumsuz yönde etkilemektedir” ifadesi kabul edilmektedir. Tablo 55'te de katılımcıların cinsiyet değişkeni bakımından benzer yanıtlar verdikleri görülmektedir.

Tablo 4. “Sahipsiz Köpeklerin Saldırısından En Çok Çocuklar, Yaşlılar ve Engelliler Etkilenmektedir.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	162	31,83	X ² =135,980 P=0,001* P<0,05
Katılıyorum	161	31,63	
Kararsızım	98	19,25	
Katılmıyorum	47	9,23	
K. katılmıyorum	41	8,06	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpeklerin saldırısından en çok çocuklar, yaşlılar ve engelliler etkilenmektedir.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki göstermektedir (X²=135,980 P<0,05). Buna göre; %31,83 “Kesinlikle katılıyorum”, %31,63 “Katılıyorum”, %19,25 “Kararsızım”, %9,23 “Katılmıyorum”, %8,06 “Kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir.

Katılımcılar, sahipsiz köpeklerin özellikle savunmasız durumda bulunan çocuklara, yaşlılara ve engellilere saldırdığı yönünde medyada yer alan haberleri teyit eder nitelikte yanıtlar vermişlerdir. Buna göre köpek saldırılarından en fazla çocuklar, yaşlılar, kadınlar ve engellilerin olumsuz etkilendiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda “Sahipsiz köpekler engelli, yaşlı ve çocukları olumsuz etkilemektedir” hipotezi kabul edilmektedir. Ayrıca hipotezde yer alan “Yetişkin erkekler sahipsiz köpek saldırılarından daha az etkilenmektedirler” önermesi de elde edilen bulgularla desteklenmiş ve kabul edilmiştir.

Tablo 5. “Sahipsiz Köpeklerle İlgili Sorunlar Yaşadığımda Konuyla Alakalı Muhatap Bulamıyorum.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	Sonuç
K. katılıyorum	132	25,93	$X^2=94,684$ $P=0,001^*$ $P<0,05$
Katılıyorum	159	31,24	
Kararsızım	115	22,59	
Katılmıyorum	62	12,18	
K. katılmıyorum	41	8,06	
Toplam	509	100	

* $P<0,05$ *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpeklerle ilgili sorunlar yaşadığımda konuyla alakalı muhatap bulamıyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır ($X^2=94,684$ $P<0,05$). Buna göre; %31,24 “Katılıyorum”, %25,93 “Kesinlikle katılıyorum”, %22,59 “Kararsızım”, %12,18 “Katılmıyorum”, %8,06 “Kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. Hipotezde belirtilen “Sorumluluğu üstlenen kurumun net olmayışı sorunun çözümünü olumsuz etkilemektedir.” ifadesi kabul edilmiş olur. Yine “Türkiye özelinde Hayvanları Koruma Kanunu ile Uygulama Yönetmeliği arasındaki fark sorunu iyice karmaşıklaştırarak olumsuz etkilemektedir.” şeklinde ifade edilen hipotez de kabul edilmiştir.

Türkiye’de mevcut yasal düzenlemede “sahipsiz köpek” terimine açıkça yer verilmediği görülmektedir. Benzer şekilde “sokak hayvanı” kavramı da mevzuatta doğrudan tanımlanmamaktadır. Bunun yerine 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nda sahipsiz hayvan; barınacak bir alanı bulunmayan ve herhangi bir kişinin koruyuculuğunu ya da kontrolünü doğrudan üstlenmediği evcil hayvanlar olarak tanımlanmaktadır (md. 3/1-f). Sahipsiz hayvanlara ilişkin çalışmalar 1991 yılına kadar belediyelerin sorumluluğuna bırakılmış; Çevre Bakanlığının kurulmasıyla birlikte planlama, denetim ve yasal çerçevenin hazırlanması süreçlerinde Bakanlık görev üstlenirken, uygulama sorumluluğu belediyelere verilmiştir. Daha sonra Hayvanları Koruma Kanunu ve Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Söz konusu düzenlemelerin genel olarak insan merkezli bir bakış açısıyla hazırlandığı ve yaptırımların ağırlıklı olarak para cezası şeklinde belirlendiği ifade edilmektedir (Akbulut ve Çobanoğlu, 2020: 14).

Günümüzde özellikle sahipsiz köpeklerin sayısı ve yaşam alanlarına ilişkin konuların hâlen tartışma konusu olduğu bilinmektedir. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nda “hayvan bakımevi” olarak geçen ifade, 5199 sayılı Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği’nde

“geçici bakımevi” şeklinde yer almaktadır. Yönetmelikte geçici bakımevi; hayvanların sahiplenilene kadar ya da alındıkları ortama geri bırakılana dek rehabilite edildikleri ve bu süre zarfında geçici olarak barındırıldıkları alan olarak tanımlanmaktadır (md. 4/1-j). Kanunda ise hayvan bakımevi, hayvanların rehabilite edildiği alan olarak ifade edilmektedir (md. 3/k) (Kırışik ve Öztürk, 2021: 365). Her ne kadar 5199 sayılı Kanun’da açık biçimde geçicilik ve alındıkları ortama geri bırakılma hususu yer almasa da Kanunun diğer hükümlerinde bu uygulamanın geçici niteliği ve gerekli işlemler tamamlandıktan sonra hayvanların alındıkları ortama bırakılabildiği ifade edilmektedir (Akkoyunlu, 2022: 11). Ancak bu durum, ilgili düzenlemeler arasındaki kavramsal uyumsuzluk gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

Son olarak yürürlüğe giren 7527 sayılı Kanun ile bu karmaşanın giderildiği ve sahipsiz hayvanlara ilişkin sorumluluğun yerel yönetimlere bırakıldığı; ayrıca hayvanların sahiplenilinceye kadar rehabilite edilerek süreçlerinin yürütüleceği düzenlenmiştir (md.13).

Tablo 6. “Yaşadığım Kentte Sahipsiz Köpek Saldırısından Endişe Duyduğum için Güvenle Yürüyüş Yapamıyorum.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	140	27,5	X ² =165,234 P=0,001* P<0,05
Katılıyorum	129	25,3	
Kararsızım	76	14,9	
Katılmıyorum	101	19,8	
K. katılmıyorum	62	12,2	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Yaşadığım kentte sahipsiz köpek saldırısından endişe duyduğum için güvenle yürüyüş yapamıyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır. Buna göre; %27,5 “Kesinlikle katılıyorum”, %25,3 “Katılıyorum”, %19,8 “Katılmıyorum”, %14,9 “Kararsızım”, %12,2 “Kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. Burada “Sahipsiz köpekler halkın spor (yürüyüş, koşu vb.) yapmasını engellemektedir” şeklinde ifade edilen hipotez kabul edilmiştir.

Katılımcıların kent içinde rahatça hareket edemedikleri, elde edilen bulgulardan da anlaşılmaktadır. Nitekim insanlar yaşamları boyunca güvenlik ihtiyacı hissetmişlerdir. Güvenli kent kavramı, bireylerin kentin herhangi bir yerinde ve günün herhangi bir saatinde kendilerini güvende hissedebildikleri alanları ifade etmektedir. Bu bağlamda güvenli kent, günün belirli saatlerinde

dahi rahatça yürüyüş yapma imkânı sunan mekânlar olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte kentsel güvenliği etkileyen faktörler arasında çevre sorunları, trafik kazaları, kontrolsüz sahipsiz hayvanların varlığı, intihar oranları gibi birçok değişkenin bulunduğu görülmektedir (Gündüzöz, 2016: 344). Bu doğrultuda güvenlik ve emniyetin, yaşam kalitesini doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır. Bireyler; emniyetli ulaşım, güvenli sokaklar, güvenli okullar, parklar ve caddeler ile günün her saatinde kent içinde rahatça hareket edebilmeyi beklemektedir. Ancak son on yıl içerisinde birçok kentin bu özelliklerini kısmen kaybettiği ifade edilmektedir (COST, 2012: 4'ten akt. Gündüzöz, 2016: 363).

Kentleşme süreci, hayvanların yaşam alanlarını önemli ölçüde daraltmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kent içinde insan-hayvan etkileşiminin sınırlarının giderek değiştiği ve yeniden şekillendiği söylenebilir. Ayrıca hızlı şehirleşme ve sanayileşmenin etkisiyle insanın doğayla olan bağı zayıflamış, uzun yıllar boyunca süregelen doğaya uyum sağlama ve doğayı kendine uyarlama çabaları sonucunda bu denge bozulmuştur. Bunun neticesinde insan, yapay bir çevre inşa etmiş; bu çevre içerisinde çeşitli sorunlar üretmiş ve hayvanları yaşam alanlarının dışında konumlandırmıştır (Yörük, 2006: 163). Zamanla kent içinde sahipsiz köpeklere yönelik endişe ve tedirginlik artmıştır. Afyonkarahisar halkının da elde edilen bulgularla bu durumu doğruladığı görülmektedir.

Tablo 7. “Sahipsiz Köpek Saldırısına Uğrayan İnsanlarda Korkma Eğilimi Artar.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	292	57,4	X ² =557,778 P=0,001* P<0,05
Katılıyorum	147	28,9	
Kararsızım	31	6,1	
Katılmıyorum	18	3,5	
K. katılmıyorum	21	4,1	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpek saldırısına uğrayan insanlarda korkma eğilimi artar.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre; %57,4 “Kesinlikle katılıyorum”, %28,9 “Katılıyorum”, %6,1 “Kararsızım”, %4,1 “Kesinlikle katılmıyorum”, %3,5 “Katılmıyorum” şeklindedir. Burada “Sahipsiz köpek saldırısına uğrayan kişiler korku yönünden daha olumsuz etkilenirler” şeklinde ifade edilen hipotez kabul edilmiş olur. Nitekim katılımcılarda çıkan sonuçta bunu doğrulamıştır.

Tablo 8. “Yaşadığım Kentte Sahipsiz Köpek Sorunu Olduğunu Düşünüyorum.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	170	33,4	X ² =165,234 P=0,001* P<0,05
Katılıyorum	174	34,2	
Kararsızım	48	9,4	
Katılmıyorum	71	13,9	
K. katılmıyorum	46	9,0	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Yaşadığım kentte sahipsiz köpek sorunu olduğunu düşünüyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre; %34,2 “Katılıyorum”, %33,4 “Kesinlikle katılıyorum”, %13,9 “Katılmıyorum”, %9,4 “Kararsızım”, %9 “Kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. Afyonkarahisar halkının birçoğunun kent içinde, güvenle yürüyüş yapamaması ya da endişe duyması gibi unsurlar aslında onların sorun olarak algılandığını göstermektedir. Nitekim çıkan sonuç da bunu doğrular niteliktedir. Burada “Afyonkarahisar halkı sahipsiz köpekleri bir problem olarak görmektedir.” şeklinde ifade edilen hipotez kabul edilmiştir.

3.4. Sahipsiz Köpeklere Duyulan Endişeye Dair Bulguların Analizi

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpek popülasyonu hızla artmaktadır. Buna paralel olarak yaşam alanlarına dair de tartışmalar sürmektedir. Sizce bu artış sorun yaratır mı?” ifadesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre; %84,7’si “Evet sorun yaratır”, %14,7’si “Hayır sorun yaratmaz” şeklinde ifade etmiştir.

Tablo 9. “Sahipsiz Köpek Popülasyonu Hızla Artmaktadır. Buna Paralel Olarak Yaşam Alanlarına Dair Tartışmalar Sürmektedir. Sizce Bu Artış Sorun Yaratır mı?” Sorusuna İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
Hayır Sorun Yaratmaz	75	14,7	X ² =625,467 P=0,001* P<0,05
Evet Sorun Yaratır	431	84,7	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Günümüzde sahipsiz hayvanların, özellikle sahipsiz köpeklerin tartışma konusu haline geldiği görülmektedir. Bunun en temel nedenlerinden biri, sahipsiz köpek sayısının insan nüfusuna kıyasla hızlı bir artış göstermesi ve buna bağlı olarak kaynakların yetersiz hale gelmesidir. Bu durumun bir sonucu

olarak sahihsiz köpekler, kaynak yetersizliği ve besin temini konusunda çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Hem insanlar hem de hayvanlar bu süreçten olumsuz şekilde etkilenmektedir (Aydoğdu ve Meral, 2019: 2129). Sahipsiz köpek popülasyonunu etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler arasında köpeklerin üreme kapasitesi, insan davranışları ve köpeklerin besin gibi temel kaynaklara erişim imkânları yer almaktadır. Söz konusu etkenler, popülasyonun genişleme düzeyini doğrudan etkilemektedir. Sahipsiz köpek popülasyonunun artması durumunda, yaşam alanı içerisinde köpek sayısında belirgin bir artış meydana gelmektedir. Bu artışın ise Afyon halkı açısından çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olduğu görülmektedir.

Tablo 10. “Sahipsiz Köpeklere Karşı Kendinizi Sorumlu Hissediyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
Hayır sorumlu hissetmiyorum	65	12,8	X ² =225,237 P=0,001* P<0,05
Evet sorumlu hissediyorum	227	44,6	
Bazen sorumlu hissediyorum	191	37,5	
Hiç düşünmemiştim	24	4,7	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpeklere karşı kendinizi sorumlu hissediyor musunuz?” ifadesinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların %44,6’sı “Evet sorumlu hissediyorum”, %37,5’i “Bazen sorumlu hissediyorum”, %12,8’i “Hayır sorumlu hissetmiyorum” ve %4,7’si “Hiç düşünmemiştim” yanıtlarını vermiştir. Çağdaş siyaset felsefesi ve etik tartışmalar bağlamında, hayvan refahı savunucuları hayvanların belirli menfaatlere sahip olduğunu kabul etmekte; insan ve hayvan menfaatlerinin çatıştığı durumlarda çoğu zaman insan lehine bir önceliklendirme yapıldığını belirtmektedirler. Bununla birlikte, hayvanlara yönelik müdahalelerde insanların belirli bir sorumluluk taşıdığı da vurgulanmaktadır. Bu kapsamda, bilimsel araştırmalar adı altında hayvanların deney ve benzeri uygulamalarda kullanımı örnek gösterilmektedir. Her ne kadar bazı kurum ve kuruluşlar hayvan refahına uygun uygulamaları benimsediğini ifade etse de farklı çıkar gruplarının bu durumu suistimal etmesi, Regan’ın ifadesiyle söz-eylem uyumsuzluğuna yol açmaktadır (Regan, 2022: 194).

Öte yandan, hayvanlara ilişkin mevzuat incelendiğinde 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nun belirli kurum ve kuruluşlara hayvanların korunmasına yönelik sorumluluklar yüklediği görülmektedir. Bu kapsamda

sahipsiz köpeklerin sorumluluğu belediyeler nezdinde değerlendirilmektedir. Ayrıca sivil toplum kuruluşları ve çeşitli inisiyatifler resmî olarak doğrudan sorumlu olmasalar da süreçte aktif rol almaktadır (Yılmaz, 2006: 215). Dolayısıyla farklı açılardan değerlendirildiğinde, hayvanlara ilişkin sorumluluğun çeşitli aktörler arasında paylaşıldığı görülmektedir. Nitekim Afyonkarahisar halkının da sahipsiz köpekleri bir sorun olarak algılamalarına rağmen, kendilerini bu konuda sorumlu hissettikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Tablo 11. “Sahipsiz Köpeklere Belediye Yetkililerinin Duyarlılıklarını Etkili Bulmuyorum.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
Kesinlikle Katılıyorum	202	39,7	X ² =212,945 P=0,001* P<0,05
Katılıyorum	158	31,0	
Kararsızım	60	11,8	
Katılmıyorum	46	9,0	
Kesinlikle Katılmıyorum	42	8,03	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpeklere belediye yetkililerinin duyarlılıklarını etkili buluyorum.” önermesi istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (X²=212,945, P<0,05). Buna göre; %39,7 “Kesinlikle katılıyorum”, %31,0 “Katılıyorum”, %11,8 “Kararsızım”, %9,0 “Katılmıyorum”, %8,3 “Kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. Mevcut düzenleme de sahipsiz köpekler, özellikle belediyeler dahilinde sorumlu tutulduğu görüldüğü gibi katılımcıların bu konuda onları yetersiz gördüğü bilinmektedir.

Tablo 12. “Sahipsiz Köpeklerle Aynı Ortamı Paylaşmaktan Rahatsızlık Duyarım.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	73	14,3	X ² =20,46 P=0,001* P<0,05
Katılıyorum	96	18,9	
Kararsızım	91	17,9	
Katılmıyorum	114	22,4	
K. katılmıyorum	132	25,9	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpeklerle aynı ortamı paylaşmaktan rahatsızlık duyarım.” önermesinin istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların %25,9’u “Kesinlikle katılmıyorum”, %22,4’ü “Katılmıyorum”, %18,9’u “Katılıyorum”, %17,9’u “Kararsızım” ve %14,3’ü “Kesinlikle katılıyorum” yanıtlarını vermiştir. Katılımcıların önemli bir kısmı, kent içerisinde sahipsiz köpekler nedeniyle yürüyüş yapamadıklarını, çocuklarını herhangi bir yere gönderirken endişe duyduklarını ve bu durumu kent yaşamı açısından bir sorun olarak değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca çözümün büyük ölçüde barmaklar olduğu yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların sahipsiz köpeklere karşı bireysel sorumluluk hissettikleri ve aynı ortamı paylaşmaktan rahatsızlık duymadıklarını ifade ettikleri de tespit edilmiştir. Bu durum, sahipsiz köpeklerin kent içinde yabancı bir unsur olarak algılanmasına rağmen, doğrudan yöneltilen bir ifade karşısında dışlayıcı bir tutumun açık biçimde ortaya konulmadığını göstermektedir.

Tablo 13. “İnsanların Sahipsiz Köpekler Üzerindeki Olumlu/Olumsuz (Tutarsız) Yorumları Değer Farklılıklarından Kaynaklanmaktadır.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	111	21,8	X ² =146,980 P=0,001* P<0,05
Katılıyorum	196	38,5	
Kararsızım	106	20,8	
Katılmıyorum	53	10,4	
K. katılmıyorum	42	8,3	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “İnsanların sahipsiz köpekler üzerindeki olumlu/olumsuz (tutarsız) yorumları değer farklılıklarından kaynaklanmaktadır.” önermesinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların %38,5’i “Katılıyorum”, %21,8’i “Kesinlikle katılıyorum”, %20,8’i “Kararsızım”, %10,4’ü “Katılmıyorum” ve %8,3’ü “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtlarını vermiştir. İnsanların hayvanlara yönelik değer atfı farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Hayvan hakları yaklaşımı, hayvanların kendi ihtiyaçları ve arzuları bulunan bireyler olarak değerlendirilmesini savunmakta; onların yalnızca birer eşya değil, canlı varlıklar olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, hayvanların derisi ya da eti için öldürülmesi, kozmetik ve tıbbi deneylerde kullanılması, endüstriyel üretim süreçlerinde değerlendirilmesi ve avcılık faaliyetlerine konu edilmesi

gibi uygulamaları reddetmektedir. Hayvan hakları savunucuları, hayvanların tıpkı insanlar gibi hissedebilen bağımsız varlıklar olduğunu kabul etmekte ve türçülük yaklaşımını eleştirmektedir. Onlara göre yalnızca insan türüne özgü ahlaki bir ayrıcalık tanınması doğru değildir. Türçülüğün başlıca örnekleri arasında hayvan deneyleri ve et tüketimi yer almaktadır (Regan, 2022: 45). Elde edilen verilerin, hayvan hakları yaklaşımıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Tablo 14. “Medya Faktörü Sahipsiz Köpeklere Dair Tavrımızı Etkilemektedir.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	143	28,1	X ² =195,037 P=0,001* P<0,05
Katılıyorum	206	40,5	
Kararsızım	63	12,4	
Katılmıyorum	56	11,0	
K. katılmıyorum	41	8,1	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Medya faktörü sahipsiz köpeklere dair tavrımızı etkilemektedir.” önermesinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre katılımcıların %40,5’i “Katılıyorum”, %28,1’i “Kesinlikle katılıyorum”, %12,4’ü “Kararsızım”, %11,0’ı “Katılmıyorum” ve %8,1’i “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtlarını vermiştir. Günümüzde medya, etkin biçimde kullanılan temel araçlardan biri haline gelmiştir. Bireyler, medya üzerinden gerçekleştirdikleri paylaşımlar aracılığıyla kendilerini ifade etmekte ve aynı zamanda sunulan içeriklerden etkilenmektedirler. Bu süreçte kimi zaman sunulan haber ve bilgilerin doğruluğu tartışmalı olabilmektedir. Bununla birlikte, bilinen bir gerçek olarak bireylerin medya faktöründen önemli ölçüde etkilendiği görülmektedir. Bu durumun örneklerini sahipsiz köpeklere yönelik saldırı haberleri ya da insanlara zarar veren sahipsiz köpek görüntülerinin oluşturduğu algıda görmek mümkündür. Kısa sürede bireyler, karşılaştıkları bilgiler aracılığıyla manipüle olabilmektedir. Afyonkarahisar halkının da elde edilen bulgularla bu durumu doğruladığı söylenebilir.

Tablo 15. “Bazı İnsanlar Sahipsiz Köpekler Yüzünden Hayatını Kaybetmektedir. Fakat Bu Durum Pek Fazla Dile Getirilmemektedir.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	128	25,1	$X^2=77,492$ $P=0,001^*$ $P<0,05$
Katılıyorum	162	31,8	
Kararsızım	96	18,9	
Katılmıyorum	71	13,9	
K. katılmıyorum	51	10,0	
Toplam	509	100	

* $P<0,05$ *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Bazı insanlar sahipsiz köpekler yüzünden hayatını kaybetmektedir. Fakat bu durum pek fazla dile getirilmemektedir.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır. Buna göre; %31,8 “Katılıyorum”, %25,1 “Kesinlikle katılıyorum”, %18,9 “Kararsızım”, %13,9 “Katılmıyorum”, %10,0 “Kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. Konya’da Hayvan Bakımevinde Murat adlı bir çalışanın sahipsiz köpeğe kürekle vurma olayı günlerce medyada yankı bulmuş ve sanki bu durum sadece insandan köpeğe zarar getiriliyormuş gibi algı yaratılarak günlerce konuşulmuştur (Sabah, 02.01.2023). Oysaki sahipsiz köpekler yüzünden de insanlar öldürülmektedir ama bu denli yankı bulmamaktadır. Nitekim katılımcılar da bu şekilde düşündüğü görülmektedir.

Tablo 16. “Mama Lobileri Sahipsiz Köpekler Üzerinden Ekonomik Çıkar Elde Etmektedir.” Önermesi İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	117	23,0	$X^2=83,102$ $P=0,001^*$ $P<0,05$
Katılıyorum	107	21,1	
Kararsızım	165	32,4	
Katılmıyorum	77	15,1	
K. katılmıyorum	42	8,3	
Toplam	509	100	

* $P<0,05$ *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Mama lobileri sahipsiz köpekler üzerinden ekonomik çıkar elde etmektedir.” önermesinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturduğu belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların %32,4’ü

“Kararsızım”, %23,0’ü “Kesinlikle katılıyorum”, %21,1’i “Katılıyorum”, %15,1’i “Katılmıyorum” ve %8,3’ü “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtlarını vermiştir. Gazeteci Cüneyt Özdemir de bir konuşmasında mama lobilerinin sahipsiz köpekler üzerinden nemalandığını ifade etmiştir (Milli Gazete, 10.08.2023). Çeşitli kuruluşların sahipsiz köpekleri besleme ve yardım etme faaliyetleri adı altında ekonomik çıkar sağladığı yönünde değerlendirmeler bulunmaktadır. Hatta bazı örneklerde dolandırıcılık iddialarının da gündeme geldiği görülmektedir. Nitekim katılımcıların da bu durumun ekonomik çıkar amaçlı yürütüldüğü yönünde görüş bildirdikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 17. “Sahipsiz Köpek Sorununun Çözümü Onların Toplatılıp Uyutulmasıdır.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	59	11,6	X ² =215,186 P=0,001* P<0,05
Katılıyorum	39	7,7	
Kararsızım	74	14,5	
Katılmıyorum	109	21,4	
K. katılmıyorum	225	44,2	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpek sorununun çözümü onların toplatılıp uyutulmasıdır.” önermesinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturduğu belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların %44,2’si “Kesinlikle katılmıyorum”, %21,4’ü “Katılmıyorum”, %14,5’i “Kararsızım”, %11,6’sı “Kesinlikle katılıyorum” ve %7,7’si “Katılıyorum” yanıtlarını vermiştir. Günümüzde uluslararası düzeyde sahipsiz köpeklere ilişkin uygulamalara bakıldığında, hayvanlarla ilgili oldukça ayrıntılı düzenlemelere sahip birçok ülkenin bulunduğu görülmektedir. Amerika, Hollanda ve Norveç gibi ülkelerde sahipsiz köpeklerin toplatılarak barınaklara götürüldüğü, sahipleri tarafından sahiplenilmemesi durumunda ise belirli bir süre sonunda ötanazi uygulandığı bilinmektedir. Bu uygulamalarla birlikte hem kısırlaştırılan köpeklerin düzenli bakımlarının sağlandığı hem de hayvan popülasyonunda azalma görüldüğü ifade edilmektedir (AB, 2011: 5-9). Bununla birlikte, söz konusu uygulamanın Afyonkarahisar halkı açısından genel olarak uygun bulunmadığı söylenebilir.

Tablo 18. “Sahipsiz Köpeklerin Yaşama Alanı Barınaklardır.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	113	22,2	$X^2=16,600$ $P=0,001*$ $P<0,05$
Katılıyorum	124	24,4	
Kararsızım	108	21,2	
Katılmıyorum	72	14,1	
K. katılmıyorum	90	17,7	
Toplam	509	100	

* $P<0,05$ *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpeklerin yaşama alanı barınaklardır önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır. Buna göre; %24,4 “Katılıyorum”, %22,2 “Kesinlikle katılıyorum”, %21,2’si “Kararsızım”, %17,7’si “Kesinlikle katılmıyorum”, %14,1’i “Katılmıyorum” şeklindedir. Katılımcılar sahipsiz köpeklerin yaşam alanının barınak olduğunu düşünmektedir. Nitekim İletişim Başkanlığının, 18 Ekim-8 Kasım 2023 tarihleri arasında sahipsiz köpeklerle ilgili “Halkın Nabzı” başlıklı araştırmanın sonuçlarına göre, “Bu sorunun çözümü için nasıl bir yol izlenmeli?” sorusuna %80,4 barınaklara yerleştirilmeli, sahiplenilmeyen ve hasta olanlar uyutulmalı şeklinde sahipsiz köpekler için çözüm önerisi sunulmuştur. Afyonkarahisar halkı ve çalışmanın sonucu neticesinde, sahipsiz köpeklerinin yaşam alanının barınaklar olabileceği rahatlıkla söylenebilir.

Tablo 19. “Sahipsiz Köpekler Özellikle Üreme ve Aç Kaldıkları Dönemde Tehlike Oluşturmaktadır.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	179	35,2	$X^2=195,622$ $P=0,001*$ $P<0,05$
Katılıyorum	158	31,0	
Kararsızım	113	22,2	
Katılmıyorum	25	4,9	
K. katılmıyorum	33	6,5	
Toplam	509	100	

* $P<0,05$

Chi-Square

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpekler özellikle üreme ve aç kaldıkları dönemde tehlike oluşturmaktadır.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır. Buna göre; %35,2 “Kesinlikle katılıyorum”, %31,0

“Katılıyorum”, %22,2 “Kararsızım”, %6,5 “Kesinlikle katılmıyorum”, %4,9 “Katılmıyorum” şeklindedir. Sahipsiz köpekler, insan yardımı olmadığı zaman sokaklarda hayatta kalma mücadelesi verirken hem kendilerinin hem de sahipli köpeklerin, kedilerin ve diğer hayvanların zarar görmesine neden olabilmektedir. Çünkü açken, susuzken ya da belli bir grupta yapılandıklarında normalinden daha tehlikeli hale gelebilmektedir. (Kırışık, Öztürk, 2021). Dolayısıyla hem aç hem de üreme zamanlarında tehlike oluşturduğu sonucuna rahatlıkla varılabilir. Afyonkarahisar halkının da aç kalma ve üreme dönemlerinde sahipsiz köpeklerden tedirginlik duyduğu görülmektedir.

Tablo 20. “Birine Sahipsiz Köpek Saldırıyorsa Bir Şey Yapmam, Uzaklaşırım.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	52	10,2	$X^2=88,375$ $P=0,001*$ $P<0,05$
Katılıyorum	56	11,0	
Kararsızım	105	20,6	
Katılmıyorum	135	26,5	
K. katılmıyorum	159	31,2	
Toplam	509	100	

* $P<0,05$ *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Birine sahipsiz köpek saldırıyor bir şey yapmam uzaklaşırım.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($X^2=88,375$ $P<0,05$). Buna göre; %31,2’si “Kesinlikle katılmıyorum”, %26,5’i “Katılmıyorum”, %20,6’sı “Kararsızım”, %11,0 “Katılıyorum”, %10,2’si “Kesinlikle katılıyorum” şeklindedir. Burada Tablo 19 göz önüne alındığında insanlar sahipsiz köpeklerin, üreme ve aç kaldıkları dönemde tehlike gösterdiklerini belirtmişler. Çıkan sonuç da göz önüne alındığında ise hipotezde belirtilen “İnsanlar tehlike hissettiklerinde sahipsiz köpeklere saldırma oranı artar bu da olumsuz etki yaratır” ifadesi kabul edilmiştir.

Tablo 21. “Sahipsiz Köpekler Herhangi Bir Faaliyette Bulunan (Yürüme, Koşma vb.) İnsana Daha Çok Saldırır.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	128	25,1	$X^2=52,335$ $P=0,001^*$ $P<0,05$
Katılıyorum	122	24,0	
Kararsızım	134	26,3	
Katılmıyorum	65	12,8	
K. katılmıyorum	59	11,6	
Toplam	509	100	

* $P<0,05$ *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpekler herhangi bir faaliyette bulunan (yürüme, koşma vb.) insana daha çok saldırır.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır. Buna göre; %26,3 “Kararsızım”, %25,1 “Kesinlikle katılıyorum”, %24,0 “Katılıyorum”, %12,8 “Katılmıyorum”, %11,6 “Kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir.

Tablo 22. “Sahipsiz Köpeklerin Bir Yakınıma Zarar Vermesinden Endişeliyim.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	152	29,9	$X^2=43,791$ $P=0,001^*$ $P<0,05$
Katılıyorum	162	31,8	
Kararsızım	77	15,1	
Katılmıyorum	56	11,0	
K. katılmıyorum	61	12,0	
Toplam	509	100	

* $P<0,05$ *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpeklerin bir yakınıma zarar vermesinden endişeliyim.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır. Buna göre; %31,8 “Katılıyorum”, %29,9 “Kesinlikle katılıyorum”, %15,1 “Kararsızım”, %12,0 “Kesinlikle katılmıyorum”, %11,0 “Katılmıyorum” şeklindedir. Katılımcıların tablo 25’de belirttikleri “Çocuğumu herhangi bir yere gönderirken endişeliyim” ifadesi bu kanıyı destekler niteliktedir.

Tablo 23. “Sahipsiz Köpeklere Eziyet Edenleri Görünce Müdahale Ederim.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	222	43,6	X ² =359,713 P=0,001* P<0,05
Katılıyorum	187	36,7	
Kararsızım	55	10,8	
Katılmıyorum	14	2,8	
K. katılmıyorum	31	6,1	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpeklere eziyet edenleri görünce müdahale ederim.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır. Buna göre; %43,6 “Kesinlikle katılıyorum”, %36,7 “Katılıyorum”, %10,8 “Kararsızım”, %6,1 “Kesinlikle katılmıyorum”, %2,8 “Katılmıyorum” şeklindedir. Katılımcılar her ne kadar kentte sahipsiz köpekleri sorun olarak görse de sahipsiz köpeklerin zarar görmemesini istememektedir. Çıkan sonuçta bu durumu doğrular niteliktedir.

Tablo 24. “Çocuğumu Herhangi Bir Yere (Okul, Market, Spor Salonu vb.) Gönderirken Endişeleniyorum.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	133	26,1	X ² =43,208 P=0,001* P<0,05
Katılıyorum	134	26,3	
Kararsızım	102	20,0	
Katılmıyorum	62	12,2	
K. katılmıyorum	74	14,5	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Çocuğumu herhangi bir yere (okul, market, spor vb.) gönderirken endişeleniyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır. Buna göre; %26,3 “Katılıyorum”, %26,1 “Kesinlikle katılıyorum”, %20,0 “Kararsızım”, %14,5 “Kesinlikle katılmıyorum”, %12,2 “Katılmıyorum” şeklindedir. Katılımcıların Tablo 8 ve Tablo 23’ deki ifadeleri göz önüne alınırsa çıkan sonuç ile aynı doğrultuda olduğu söylenebilir.

Tablo 25. “Sabah Erken ve Akşam Saatlerinde Sahipsiz Köpeklerin Saldırmasından Kaygı Duyuyorum.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	174	34,2	$X^2=132,699$ $P=0,001^*$ $P<0,05$
Katılıyorum	155	30,5	
Kararsızım	72	14,1	
Katılmıyorum	52	10,2	
K. katılmıyorum	56	11,0	
Toplam	509	100	

* $P<0,05$ *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sabah erken ve akşam saatlerinde sahipsiz köpeklerin saldırmasından kaygı duyuyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır. Buna göre; %34,2 “Kesinlikle katılıyorum”, %30,5 “Katılıyorum”, %14,1 “Kararsızım”, %11,0 “Kesinlikle katılmıyorum”, %10,2 “Katılmıyorum” şeklindedir. Gün içinde kentteki hareketlilik sahipsiz köpeklerin insanlara tavrını etkilemektedir. Çünkü gün içinde insanlar belli alanlarda tek olma olasılığı sabah erken ve akşam saatlerine oranla daha azdır. Bu durum köpeklerin, insanları tek yakaladıklarında saldırma oranını tetiklediği sonucuna ulaşılabilir. Afyon halkı da özellikle sabah erken ve akşam saatlerinde bu durumdan bahsettiği görülmüştür.

Tablo 26. “Sahipsiz Köpeklerin Hastalıkların Yayılmasında Etkili Olduğunu Düşünüyorum.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	127	25,0	$X^2=70,976$ $P=0,001^*$ $P<0,05$
Katılıyorum	141	27,7	
Kararsızım	129	25,3	
Katılmıyorum	58	11,4	
K. katılmıyorum	53	10,4	
Toplam	509	100	

* $P<0,05$ *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpeklerin hastalıkların yayılmasında etkili olduğunu düşünüyorum.” önermesinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturduğu belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların %27,7’si “Katılıyorum”, %25,3’ü “Kararsızım”, %25,0’ı “Kesinlikle katılıyorum”, %11,4’ü “Katılmıyorum” ve %10,4’ü “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtlarını

vermiştir. Sahipsiz köpeklerin, zoonoz hastalıklar olarak nitelendirilen ve hayvandan insana bulaşabilen bazı riskleri taşıdığı bilinmektedir. Bu hastalıklar arasında tularemi, kuduz ve şarbon gibi hastalıklar yer almaktadır. Sağlık Bakanlığı verilerine göre, zoonoz kaynaklı hastalıklar nedeniyle 2011 yılında 12.196 kişinin hastalandığı, 2020 yılında ise bu sayının 14.863'e yükseldiği görülmektedir (TAGEM, 2021: 36). Bu bulgulara istinaden, katılımcıların da benzer yönde görüş bildirdiği ve elde edilen sonuçların bu durumu teyit ettiği söylenebilir.

Tablo 27. “Her An Sahipsiz Köpek Saldırısına Uğrayacağım Endişesi Taşıyorum.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	114	22,4	$X^2=6,570$ $P=0,001*$ $P<0,05$
Katılıyorum	115	22,6	
Kararsızım	84	16,5	
Katılmıyorum	98	19,3	
K. katılmıyorum	98	19,3	
Toplam	509	100	

* $P<0,05$ *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Her an sahipsiz köpek saldırısına uğrayacağım endişesi taşıyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre; %22,6 “Katılıyorum”, %22,4 “Kesinlikle katılıyorum”, %19,3 “Katılmıyorum”, %19,3 “Kesinlikle katılmıyorum”, %16,5 “Kararsızım” şeklindedir. Tablo 23 yine tablo 25 ‘de ve çıkan sonuçta katılımcılar benzer endişeyi taşıdıklarını belirtmiştir.

Tablo 28. “Sokakta Büyümüş Köpekler Sahipli Köpeklerden Daha Tehlikelidir.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	Sonuç
K. katılıyorum	70	13,75	$X^2=63,230$ $P=0,001*$ $P<0,05$
Katılıyorum	111	21,81	
Kararsızım	168	33,01	
Katılmıyorum	82	16,11	
K. katılmıyorum	78	15,32	
Toplam	509	100	

* $P<0,05$ *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sokakta büyümüş köpekler sahipli köpeklerden daha tehlikelidir.” önermesinin istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki gösterdiği belirlenmiştir ($X^2=63,230$, $P<0,05$). Buna göre katılımcıların %33,01’i “Kararsızım”, %21,81’i “Katılıyorum”, %16,11’i “Katılmıyorum”, %15,32’si “Kesinlikle katılmıyorum” ve %13,75’i “Kesinlikle katılıyorum” yanıtlarını vermiştir.

Burada sokakta büyümüş köpeklerin yaşam alanlarının daha zor koşullara sahip olduğu ve buna bağlı olarak belirli riskler taşıyabileceği ifade edilebilir. Bu doğrultuda kentleşme ile birlikte artan nüfus ve yoğun betonlaşmanın etkisiyle sahipsiz hayvanların, özellikle de sahipsiz köpeklerin olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir. Söz konusu süreç, yaşam alanlarını daraltırken aynı zamanda teknolojik gelişmeler ve artan trafik hacmiyle birlikte yükselen trafik yoğunluğu hayvanların yaşam alanlarını daha da riskli hale getirmektedir (Roadkill, 2007’den akt. Tandoğan, 2022: 1886). Dolayısıyla sokakta büyümüş köpeklerin, sahipli köpeklere kıyasla daha zor yaşam koşullarına sahip olduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 29. “Sahipsiz Köpeklerin Yüksek Algılama ve Çağrışım Deneyimi Bulunmaktadır.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	
K. katılıyorum	95	18,7	$X^2=109,461$ $P=0,001^* P<0,05$
Katılıyorum	164	32,2	
Kararsızım	147	28,9	
Katılmıyorum	50	9,8	
K. katılmıyorum	52	10,2	
Toplam	508	100	

* $P<0,05$ *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpeklerin yüksek algılama ve çağrışım deneyimi bulunmaktadır.” önermesi istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır ($X^2=109,461$ $P<0,05$). Buna göre; %32,2 “Katılıyorum”, %28,9 “Kararsızım”, %18,7 “Kesinlikle katılıyorum”, %10,2 “Kesinlikle katılmıyorum”, %9,8 “Katılmıyorum” şeklindedir.

18. yüzyıl filozoflarından Leibniz, hayvanların çağrışım ve algı yeteneklerinin oldukça güçlü olduğunu ileri sürmüş ve bunu bir köpek örneği üzerinden açıklamıştır. Ona göre bir köpek, gördüğü sopayı algılar ve bu algıya bağlı olarak tepki geliştirir. Daha önce aynı sopayla şiddet görmüşse, sonraki karşılaşmasında sopayı olumsuz bir çağrışım ile hatırlayacak ve ondan uzak duracaktır. Bu durum, hayvanların çağrışım kurma ve algılama becerilerinin gelişmiş olduğunu göstermektedir (Ryan, 2022: 25). Katılımcıların önemli bir

kısmı bu konuda “Katılıyorum” ve “Kararsızım” yanıtlarını vermiş olsa da, söz konusu örnek köpeklerin algı yeteneklerinin güçlü olduğunu göstermektedir.

Antik Yunan düşüncesinde Aristoteles, insan-hayvan ilişkisinde belirgin farklılıklar bulunduğunu kabul etmekle birlikte, hayvanların da belirli yetilere sahip canlılar olduğunu vurgulamıştır. Özellikle “Ruh Üzerine” ve “Hayvanların Hareketi Üzerine” adlı eserlerinde hareketin kaynaklarını düşünce, algı ve bitkisel ruh çerçevesinde ele almıştır. Aristoteles’e göre hareketin ortaya çıkmasında arzu ve bilinçli seçimin önemli bir yeri vardır. Arzu ya da seçimin kendiliğinden ortaya çıkmadığını, belirli bir imgeleme ve içsel değişim sonucunda oluştuğunu belirtmiştir (Aristoteles, 2021: 23-24). Bu doğrultuda insanlar bilinçli imgeleme yetisine sahipken, hayvanlar algıya dayalı bir imgeleme yetisiyle hareket etmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşım da hayvanların algı yönünün güçlü olduğunu göstermektedir.

Katılımcılara yöneltilen “Sahipsiz köpeklerin sorumluluğunun hangi kurum/kişiye verilmesi onların rahat bir şekilde yaşam sürdürmelerine olanak sağlar?” sorusu istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır ($X^2=310,381$, $P<0,05$). Buna göre; “Belediyeler” %42,44 “Kamu kurumları hepsi” %33,79 “Sivil örgütler” %15,52 “Halk” %3,14 “Hiçbiri” %5,11 şeklindedir.

Tablo 30. “Sahipsiz Köpeklerin Sorumluluğunun Hangi Kurum/Kişiye Verilmesi Onların Rahat Bir Şekilde Yaşam Sürdürmelerine Olanak Sağlar?” Sorusuna İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	Sonuç
Belediyeler	216	42,44	$X^2=310,381$ $P=0,001^* P<0,05$
Kamu kurumları hepsi	172	33,79	
Sivil örgütler	79	15,52	
Halk	16	3,14	
Hiçbiri	26	5,11	
Toplam	509	100	

* $P<0,05$ *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Son olarak yürürlüğe giren 7527 sayılı Kanun ile sahipsiz köpeklere ilişkin sorumluluk büyük ölçüde belediyelere bırakılmıştır (md.13). Araştırma bulguları da katılımcıların bu konudaki beklenti ve değerlendirmelerinin ağırlıklı olarak belediyeler üzerinde yoğunlaştığını göstermekte, dolayısıyla söz konusu düzenlemeyi destekler nitelikte görünmektedir.

Tablo 31. “Sahipsiz Köpeklerle İlgili Nasıl Bir Çözüm Önerisi Sunulabilir. Fikirlerinizi Belirtiniz.” Önermesine İlişkin Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplar	N	%	Sonuç
Toplum bilinçlendirilmelidir, doğada bizimle yaşamalıdır	87	17,09	X ² =224,075 P=0,001* P<0,05
Özel yaşam alanları inşa edilmelidir.	62	12,18	
Fikrim yok	79	15,52	
Belediye sorumlu tutulmalı, barınak sayısı artırılmalı	145	28,49	
Kamu kurumları hepsi sorumlu tutulmalı, sahiplendirme artırılmalı, barınak sayısı artırılmalı	120	23,58	
Ötanazi yapılmalıdır.	15	2,95	
Kanunu ve yürütme yönetmeliğinde değişiklik yapılmalıdır.	1	0,20	
Toplam	509	100	

*P<0,05 *Chi-Square*

Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcıların sahipsiz köpeklerin çözümü konusunda; %28,49’u “Belediyeler sorumlu tutulmalı, kısırlaştırma ve barınak artırılmalı”, %23,58’i “Kamu kurumları hepsi sorumlu tutulmalı, sahiplendirme artırılmalı, barınak sayısı artırılmalı”, %17,09 “Toplum bilinçlendirilmeli, doğada bizimle yaşamalıdır”, %15,52’si ise “Fikrim yok”, %12,18’i “Sahipsiz köpekler için özel yaşam alanları inşa edilmeli”, %2,95’i “Ötanazi” yapılarak çözüm yolu sundukları belirtmişlerdir. Görüldüğü gibi istatistiksel açıdan da anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (X²=224,075· P<0,05).

Bugün uluslararası düzeyde, özelde sahipsiz köpeklere dair uygulamalara bakıldığında ise; hayvan hakları ile ilgili oldukça ayrıntılı düzenlemeye sahip birçok ülke bulunmaktadır. Bunlardan bazıları olan Amerika, Hollanda, Norveç gibi ülkelerde sahipsiz köpekler toplatılıp ardından barınağa ulaştırılıyor ve eğer sahibi almazsa belirli bir süre ötanazi ile uyutuluyor. Bu uygulamayla birlikte, hem kısırlaştırılan köpeklerin sürekli bakımları yapılırken hem de hayvan sayılarında azalma görülmektedir. Yine özellikle; Hollanda, İsveç, Almanya, Danimarka, Belçika’da sahipsiz köpeklere zorunlu kayıt sistemiyle birlikte kalıcı olarak tanımlanması amacıyla mikroçip uygulaması kullanılmaktadır. Bu uygulamadan yerel otoriteler sorumlu tutulmuştur. Köpekler toplatılıp barınaklara yerleştirilmektedir. Diğer taraftan ötanazi uygulanmayan bazı ülkeler olduğu da görülmektedir. Bunlar; Almanya, İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerdir. Bunun yanı sıra; ABD, AB üyesi ülkeler, Japonya, İngiltere, Avusturya ve İsviçre’de sahipsiz köpek sorunu bulunmamaktadır.

- Fransa’da, kayıt altına alma zorunluluğu olmasına karşın, uygulamada istenilen noktaya ulaşılamamıştır. Barınaklarda tutulan hayvanlar da ya

terk edilmiş ya da kaybolan hayvanlardan oluşmaktadır. Bunlarda belirli bir süre burada tutulmaktadır. Şayet belirli sürede sahibi bulunamazsa ya da sahiplendirilemezse veteriner hekim kontrolünde uyutma işlemi yapılabilmektedir.

- İtalya’da, sahipsiz hayvan sayısını dengede tutmak için kısırlaştırma işlemi uygulanmaktadır. Devletin rolü de popülasyonu dengede tutma ve hayvanların bakımının kontrolünü sağlamaktır. Fakat bazı bölgelerde barınak şartlarının yetersiz olması olumsuz sonuç yaratmaktadır.
- Birleşik Krallık, sahipsiz hayvanların sayısını kontrol etmek için kısırlaştırma yöntemine başvurmaktadır. Bunun yanı sıra; sahipsiz hayvanların toplatılmasını yerel yönetime bırakmıştır. Yine toplanan hayvanlar 7 gün süresince barınakta tutulup sahiplendirilmeye çalışılmakta, bunun olmadığı durumlarda ise ya ötanazi işlemi uygulanmakta ya da hayvan refahı kuruluşlarına gönderilmektedir.
- Polonya’ da ise hayvanları her türlü öldürme işlemi yasaklamıştır (AB,2011: 5-9).

Başka bir açıdan, Mart 2022’de, 1105 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen, “Sokak Hayvanlarına Bakış” başlıklı araştırmanın sonuçlarına göre; Türkiye’de halkın %34,3’ü sokak hayvanlarını tehdit olarak algılamaktadır. Sokak hayvanlarının barınaklara götürülmesini isteyen %38, sokak hayvanlarının fazla olmasının güvenlik sorunu olduğunu düşünen %37 iken gece veya sabah erken saatlerde sokak hayvanlarını tehlikeli bulan yaklaşık %42 oranında bir kesim bulunmaktadır (BBC,2022).

3.5. Toplumsal Problem Olarak Algılanan Sahipsiz Köpeklerin Çözümüne Dair Bulguların Analizi

Katılımcılara yöneltilen “Yaşamınızın büyük bir kısmını geçirdiğiniz yer ile insanlar kadar sahipsiz köpekleri değerli görürüm.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($X^2=9,339$ $P>0,05$). Buna göre; köyde %60,71 “Katılıyorum”, %28,57 “Kesinlikle katılıyorum”, %7,14 “Kararsızım”, %3,57 “Katılmıyorum” ilçede bu oran, %42,31 “Katılıyorum” %28,21 “Kesinlikle katılıyorum”, %12,82 “Kararsızım”, %8,97 “Katılmıyorum”, %7,69 “Kesinlikle katılmıyorum”. İl kapsamına bakıldığında ise %36,97 “Katılıyorum”, %32,7 “Kesinlikle katılıyorum”, %10,42 “Kararsızım”, %10,42 “Katılmıyorum”, %9,43 ise “Kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir.

Tablo 32. “Yaşamımızın Büyük Bir Kısmını Geçirdiğiniz Yer” ile “İnsanlar Kadar Sahipsiz Köpekleri Değerli Görürüm.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Yaşamımızın Büyük Bir Kısmını Geçirdiği Yer								
	Köy		İlçe		İl		Toplam		
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Kesinlikle katılıyorum	8	28,57	22	28,21	132	32,75	162	31,83	
Katılıyorum	17	60,71	33	42,31	149	36,97	199	39,10	
Kararsızım	2	7,14	10	12,82	42	10,42	54	10,61	
Katılmıyorum	1	3,57	7	8,97	42	10,42	50	9,82	
Kesinlikle katılmıyorum	0	-	6	7,69	38	9,43	44	8,64	
Toplam	28	100,00	78	100,00	403	100,00	509	100,00	
X ² =9,339		p=0,094		p>0,05					

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcıların yanıtları incelendiğinde, insanların hayvanlara değer verdiği görülmektedir. Nitekim ahlaki açıdan hayvanların acı çekmeme yönünde önemli çıkarılara sahip olduğu ve insanların da bu konuda sorumluluk taşıdığı belirtilmektedir. Bu doğrultuda, olağanüstü durumlar dışında insanın ahlaki bakımdan hayvana tercih edilmesini zorunlu kılan yaklaşımın büyük ölçüde zayıfladığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla hayvanlara gereksiz yere acı ve ıstırap çektirilmesinin ahlaken uygun görülmediği anlaşılmaktadır (Francione, 2022: 129). İnsana üstünlük atfeden anlayışın gerilemesiyle birlikte, hayvanların da değer taşıyan varlıklar olarak kabul edildiği görülmektedir. Elde edilen bulguların da bu değerlendirmeyi destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Tablo 33. “Meslek” ile “Sabah Erken ve Akşam Saatlerinde Sahipsiz Köpeklerin Saldırmasından Kaygı Duyuyorum.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Meslek Grupları									
	Özel sektör		Kamu kurumu		Öğrenci		Çalışmıyor		Emekli	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	28	33,3	74	30,2	50	40,7	12	48,0	1	14,3
Katılıyorum	28	33,3	72	29,4	41	3,33	4	16,0	3	42,9
Kararsızım	14	16,7	34	13,9	15	12,2	4	16,00	0	0
Katılmıyorum	8	9,5	30	12,2	9	7,3	1	4,0	1	14,3
K. katılmıyorum	6	7,1	35	14,3	8	6,5	4	16,0	2	28,6
Toplam	84	100	245	100	123	100	25	100	7	100
X ² =20,497		p>0,05								

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Meslek ile sabah erken ve akşam saatlerinde sahipsiz köpeklerin saldırmasından kaygı duyuyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki kurulmamıştır. Buna göre; özel sektör %33,3 “Kesinlikle katılıyorum”, %33,3 “Katılıyorum”, %16,7 “Kararsızım”, %9,5 “Katılmıyorum”, %7,1 “Kesinlikle katılmıyorum”, kamu kurumu %30,2 “Kesinlikle katılıyorum”, %29,4 “Katılıyorum”, %14,3 “Kesinlikle katılmıyorum”, %13,9 “Kararsızım”, %12,2 “Katılmıyorum”, öğrenci %40,7 “Kesinlikle katılıyorum”, %12,2 “Kararsızım”, %7,3 “Katılmıyorum”, %6,5 “Kesinlikle katılmıyorum”, %3,33 “Katılıyorum”, çalışmıyor %48,0 “Kesinlikle katılıyorum”, %16,0 “Katılıyorum”, %16,0 “Kararsızım”, %16,0 “Kesinlikle katılmıyorum”, %4,0 “Katılmıyorum”, emekli %42,9 “Katılıyorum”, %28,6 “Kesinlikle katılmıyorum”, %14,3 “Katılmıyorum”, %14,3 “Kesinlikle katılıyorum” şeklindedir. Görüldüğü gibi sahipsiz köpekler, her meslek grubu sahipsiz köpek saldırısından sabah erken ve akşam geç saatlerde daha çok kaygı duyduklarını belirtmişlerdir. Burada “Sahipsiz köpekler farklı meslekleri farklı biçimde etkilemektedir.” şeklindeki hipotez reddedilmiş olduğu görülmektedir.

Tablo 34. “Cinsiyet” ile “Sabah Erken ve Akşam Saatlerinde Sahipsiz Köpeklerin Saldırmasından Kaygı Duyuyorum.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Cinsiyet					
	Erkek		Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	62	36,3	112	33,1	174	34,2
Katılıyorum	47	27,5	108	32,0	155	30,5
Kararsızım	27	15,8	45	13,3	72	14,1
Katılmıyorum	20	11,7	32	9,5	52	10,2
K. katılmıyorum	15	8,8	41	12,1	56	11,0
Toplam	171	100,00	338	100,00	509	26
X ² =3,276		p>0,05				

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Cinsiyet ile sabah erken ve akşam saatlerinde sahipsiz köpeklerin saldırmasından kaygı duyuyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($X^2=3,276$ $p>0,05$). Buna göre; erkek %36,3 “Kesinlikle katılıyorum”, %27,5 “Katılıyorum”, %15,8 “Kararsızım”, %11,7 “Katılmıyorum”, %8,8 “Kesinlikle katılmıyorum”, kadın %33,1 “Kesinlikle katılıyorum”, %32,0 “Katılıyorum”, %13,3 “Kararsızım”, %12,1 “Kesinlikle katılmıyorum”, %9,5 “Katılmıyorum” şeklindedir.

Katılımcılar, sahihsiz köpek saldırılarından sabah erken saatlerde ve akşam saatlerinde, cinsiyet ayrımı olmaksızın kaygı duymaktadır. Tablo 33'te de görüldüğü üzere bu durum farklı meslek gruplarını da farklı biçimde etkilememektedir. Dolayısıyla sahihsiz köpeklerin hem kadınları hem erkekleri hem de farklı meslek gruplarını benzer şekilde tedirgin ettiği söylenebilir. Bu çerçevede, "Sahipsiz köpekler çalışan kadın ve çalışmayan kadını farklı biçimde etkilemektedir." şeklindeki hipotez reddedilmektedir.

Kentler, insanların güvenli bir yaşam sürme isteğinin sonucu olarak ortaya çıkan mekânsal yerleşimlerdir. Tarih boyunca temel insan ihtiyaçlarından biri olan güvenlik, kentleşmeyle birlikte daha da önemli hâle gelmiştir. Hızlı nüfus artışı ile farklı kültür ve yaşam biçimlerinin kentlerde bir araya gelmesi, kentleri daha heterojen bir yapıya dönüştürmüştü; bu durum ise zaman zaman sağlıksız kentleşmeyi beraberinde getirerek kent güvenliğini tehdit eden unsurların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu nedenle güvenlik ihtiyacının bireyin kent yaşamında önemli bir yere sahip olduğu belirtilebilir. Nitekim güvenli bir yaşamın ilk koşulu, bireyin günlük yaşamı içerisinde kendisini güvende hissetmesidir (Peyam, 2018: 644). Günümüzde kentlerde hem insanların hem de hayvanların yaşam alanlarını koruyan ve dengeleyen koşulların oluşturulması önem taşımaktadır.

Tablo 35. "Eğitim Durumu" ile "Sahipsiz Köpeklere Sevecen Olmayı ve İyi Davranmayı Severim." Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Eğitim Durumu									
	Lise ve altı		Ön lisans		Lisans		Yüksek lisans ve üzeri		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	20	35,71	9	30,00	76	6,12	32	24,24	137	26,92
Katılıyorum	18	32,14	13	43,33	116	39,86	53	40,15	200	39,29
Kararsızım	9	16,07	4	13,33	49	16,84	23	17,42	85	16,70
Katılmıyorum	3	5,36	1	3,33	35	12,03	16	12,12	55	10,81
K. katılmıyorum	6	10,71	3	10,00	15	5,15	8	6,06	32	6,29
Toplam	56	100	30	100	291	100	132	100	509	100
$X^2=10,01$ $P=0,612$ $p>0,05$										

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Eğitim durumu ile sahipsiz köpeklere sevecen olmayı ve iyi davranmayı severim.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki kurmamaktadır ($X^2=10,01$, $p>0,05$). Kesinlikle katılıyorum; %35,71 “Lise ve altı” %30,00 “Ön lisans”, %24,24 “Yüksek lisans ve üzeri”, %6,12 “Lisans” şeklindedir. Katılıyorum; %43,33 “Ön lisans”, %40,15 “Yüksek lisans ve üzeri”, %39,86 “Lisans”, %32,14 “Lise ve altı” şeklindedir. Kararsızım, %17,42 “Yüksek lisans ve üzeri”, %16,84 “Lisans”, %16,07 “Lise ve altı”, %13,33 “Ön lisans” şeklindedir. Katılmıyorum; %12,12 “Yüksek lisans ve üzeri”, %12,03 “Lisans”, %5,36 “Lise ve altı”, %3,33 “Ön lisans” şeklindedir. Kesinlikle katılmıyorum; %10,71 “Lise ve altı”, %10,00 “Ön lisans”, %6,06 “Lisans”, %5,15 “Yüksek lisans” şeklindedir. Katılımcıların eğitim durumu fark etmeksizin sahipsiz köpeklere iyi davranmayı ve sevecen olmayı sevdiğikleri görülmektedir. Osmanlı döneminde de sahipsiz köpeklere değer verilmiş özellikle gezi için farklı coğrafyalardan gelen insanlar, Osmanlı insanının köpeklerin beslenmesine ve korunmasına önem verdiklerini belirtmişlerdir.

XVI-XVIII. yüzyıllar arasında Osmanlı’yı ziyaret eden yabancılar, önceki dönemlerde olduğu gibi Türklerin yardımseverlik ve iyilikseverlik anlayışının yalnızca insanlarla sınırlı kalmadığını, hayvanları da kapsadığını belirtmişlerdir (Menekşe, 2022: 91). Benzer şekilde Hursthouse’ye göre, hayvanların çektiği acılara kayıtsız kalmak zalimce ve merhametsizce bir tutumdur. Hayvanları önemsemeksizin kullanmak ise onlara karşı saygısızlığı beraberinde getirmektedir (Arıkan, 2016: 121).

Bu çerçevede, sahipsiz köpekler Afyonkarahisar halkı tarafından her ne kadar bir sorun olarak algılansa ve onların varlığı nedeniyle güvenli bir şekilde yürüyüş yapılamadığı ifade edilse de gerek tarihsel süreçte gerekse araştırma bulgularında köpeklerin insanlar için özel bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi kişilerin tek bir ahlak anlayışını benimsediklerini söylemek mümkün değildir.

Tablo 36. “Eğitim Durumu” ile “Sahipsiz Köpek Gördüğümde Onunla Zaman Ayırarak İlgilenirim.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Eğitim Durumu									
	Lise ve altı		Ön lisans		Lisans		Yüksek lisans		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	12	21,43	6	20,00	32	11,00	19	14,39	69	13,56
Katılıyorum	10	17,86	8	26,67	79	7,15	36	27,27	133	26,13
Kararsızım	11	19,64	6	20,00	72	24,74	27	20,45	116	22,79
Katılmıyorum	15	26,79	7	23,33	73	25,09	31	23,48	126	24,75
K. katılmıyorum	8	14,29	3	10,00	35	12,03	19	14,39	65	12,77
Toplam	56	100	30	100	291	100	132	100	509	100
$X^2=8,650$ $P=0,733$ $p>0,05$										

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Eğitim durumu ile sahipsiz köpek gördüğümde onunla zaman ayırarak ilgilenirim.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki göstermemektedir ($X^2=8,650$, $p>0,05$). Kesinlikle katılıyorum; %21,43 “Lise ve altı”, %20,00 “Ön lisans”, %14,39 “Yüksek lisans ve üzeri”, %11,00 “Lisans” şeklindedir. Katılıyorum; %27,27 “Yüksek lisans ve üzeri”, %27,15 “Lisans”, %26,67 “Ön lisans”, %17,86 “Lise ve altı” şeklindedir. Kararsızım; %24,74 “Lisans”, %20,45 “Yüksek lisans ve üzeri”, %20,00 “Ön lisans”, %19,64 “Lise ve altı” şeklindedir. Katılmıyorum; %26,79 “Lise ve altı”, %25,09 “Lisans”, %23,48 “Yüksek lisans ve üzeri”, %23,33 “Ön lisans” şeklindedir. Kesinlikle katılmıyorum; %14,39 “Yüksek lisans ve üzeri”, %14,29 “Lise ve altı”, %12,03 “Lisans”, %10,00 “Ön lisans” şeklindedir. Katılımcılar eğitim durumu fark etmeksizin sahipsiz köpeklerle ilgilendiği bir yönüyle söylenebilir. Tablo 35’te sahipsiz köpeklere iyi davrandıklarını belirtmişler ancak, sahipsiz köpeklere zaman ayırarak ilgilenme konusunda çok net tavır göstermedikleri görülmüştür. Nitekim, özellikle Osmanlı dönemlerinde mahalle sakinleri köpekleri besler, barınak temin eder yeri geldiğinde de sürekli bakımlarını sağlamak için onlara, vakıflar kurarlarmış (Schick, 2010: 24-27). O dönemin koşullarında, insan-hayvan ilişkisinin mekanla bir ilişki kurduğunu ve ayrı düşünülmeceğini belirtilebilir.

Tablo 37. “Meslek” ile “Sahipsiz Köpeklere Belediye Yetkililerinin Duyarlılıklarını Etkili Bulmuyorum.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Meslek Grupları									
	Özel sektör		Kamu kurumu		Öğrenci		Çalışmıyor		Emekli	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	37	44,00	90	36,70	54	43,90	10	40,00	1	14,30
Katılıyorum	20	23,80	84	4,30	43	35,00	3	12,00	1	14,30
Kararsızım	11	13,10	26	10,60	16	13,00	2	8,00	0	-
Katılmıyorum	7	8,30	23	9,40	5	4,10	5	20,00	4	57,10
K. katılmıyorum	9	10,70	22	9,00	5	4,10	5	20,00	1	14,30
Toplam	84	100	245	100	123	100	25	100	7	100
X ² =42,619 P=0,001* p<0,05										

*P<0,05   *Chi-Square*   Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Meslek ile sahipsiz köpeklere belediye yetkililerinin duyarlılıklarını etkili bulmuyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki kurmaktadır ($X^2=42,619$, $p<0,05$). Buna göre; özel sektör %44,00 “Kesinlikle katılıyorum” %8,30 “Katılmıyorum” şeklindedir. Yine kamu kurumu, %36,70 “Kesinlikle katılıyorum”, %4,30 “Katılmıyorum” şeklindedir. Öğrenci %43,90 “Kesinlikle katılıyorum”, %4,10 “Kesinlikle katılmıyorum”, çalışmıyor %40,00 “Kesinlikle katılıyorum”, %8,00 “Kararsız” şeklindedir.

Katılımcıların meslek gruplarına göre değerlendirmeleri incelendiğinde, belediye yetkililerinin duyarlılıklarını genel olarak yeterli görmedikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, emeklilerin belediye yetkililerini diğer gruplara kıyasla daha az duyarsız olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Genel kanaat ise belediyelerin sahipsiz köpekler konusunda yeterli duyarlılığı göstermediği yönündedir.

Buradaki temel sorunlardan biri, sahipsiz köpeklerle ilgili sorumluluğun büyük ölçüde belediyelerle ilişkilendirilmesidir. Özellikle köpek saldırıları sonucunda meydana gelen yaralanma veya ölüm olaylarında belediyeler, hizmet kusuru gerekçesiyle açılan maddi ve manevi tazminat davalarıyla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu nedenle belediyeler uzun yıllar boyunca, 5199 sayılı Kanun sebebiyle gerekli müdahaleleri gerçekleştiremediklerini ifade etmişlerdir. Bu dönemde, 5199 sayılı Kanun’un sahipsiz hayvanlar ve dolayısıyla sahipsiz köpeklerle ilgili sorumlulukları yeniden düzenlemesi ve Hayvanları Koruma Kanunu ile Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama

Yönetmeliği arasında tam bir uyum sağlanması gerektiği vurgulanmıştır (Akkoyunlu, 2022: 59).

Nitekim sonrasında yürürlüğe giren 7527 sayılı Kanun ile belediyelere bu konuda daha geniş yetki ve sorumluluklar verilmiştir (md13). Bununla birlikte, söz konusu düzenlemelerin uygulanması bazı belediyeler açısından bütçe ve kaynak yetersizliği tartışmalarını da beraberinde getirebilmektedir. Dolayısıyla, Türkiye’de hayvanlara yönelik hukuki ve kurumsal gelişmeler önemli ölçüde ilerleme göstermiş olsa da uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesine yönelik çeşitli iyileştirmelere hâlen ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Tablo 38. “Cinsiyet” ile “Sahipsiz Köpeklerle Aynı Ortamı Paylaşmaktan Rahatsızlık Duyarım.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Cinsiyet					
	Erkek		Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	36	21,05	37	10,95	73	14
Katılıyorum	26	15,20	70	20,71	96	19
Kararsızım	31	18,13	60	17,75	91	18
Katılmıyorum	35	20,47	82	24,26	117	23
K. katılmıyorum	43	25,15	89	26,33	132	100
Toplam	171	100,00	338	100,00	509	26
X ² =10,692 P=0,030* p<0,05						

*P<0,05 *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Cinsiyet ile sahipsiz köpeklerle aynı ortamı paylaşmaktan rahatsızlık duyuyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki göstermemektedir (X²=10,692, p<0,05). Buna göre; erkek, %25,15 “Kesinlikle katılmıyorum”, %21,05 “Kesinlikle katılıyorum”, %20,47 “Katılmıyorum”, %18,13 “Kararsızım”, %15,20 “Katılıyorum”, kadın %26,33 “Kesinlikle katılmıyorum”, %24,26 “Katılmıyorum”, %20,71 “Katılıyorum”, %17,75 “Kararsızım”, %10,95 “Kesinlikle katılıyorum” şeklindedir.

Katılımcılar her ne kadar sahipsiz köpekleri kent içinde sorun olarak algılamış, onların saldırmamasından kaygı duyduklarını dile getirmiş olsa da sahipsiz köpeklerle aynı ortamı paylaşmaktan rahatsızlık duymadıklarını dile getirmiştir. Öte taraftan, bu durumun cinsiyet fark etmeksizin bu şekilde düşünüldüğü çıkan sonuçta görülmüştür. Buna istinaden konu ile ilgili farklı yorumlar incelendiğinde, Eski Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum bir TV programında sahipsiz hayvanlarla alakalı olarak şu

ifadeleri kullanmıştır: “Bir genelge yayınladık. Belediyeler bu hayvanları alacaklar, bakımlarını yaptıktan sonra aldıkları yere bırakacaklar. Bunların sokakta olmasının hiçbir zararı yok. Tehlikeli türler ise tasmamız ve maskesiz dolaşmayacak. Bizim yaklaşımımız bu. Bunun dışında neyi eleştiriyorlar bilmiyorum.” (www.doğruhaber.com- 14.02. 2022).

Ayten Alkan’ın İstanbul’da gerçekleştirdiği çalışmada, sahipsiz köpeklerin adeta tek kullanımlık hayvanlar olarak görüldüğü belirtilmektedir. Modern dönemde uygulanan temizleme anlayışının bir uzantısı olarak sahipsiz köpekler, bir sorun olarak tanımlanmakta; bu nedenle ya tehcir edilmekte ya da ormanlık ve boş arazilere götürülmektedir. Böylece onlar, şehir yaşamında insanlarla birlikte var olmak yerine, kendilerine tanınan belirli sınırların dışında bırakılmaktadır. Bu durumun, Bauman’ın “atık” kavramının sahipsiz köpekler üzerinde somutlaşmış bir örneği olduğu ifade edilmektedir (Alkan, 2016: 623). Görüldüğü gibi kişilerin tek bir ahlak anlayışını benimsediklerini söylemek mümkün değildir.

Tablo 39. “Yaşamımızın Büyük Bir Bölümünü Geçirdiğiniz Yer” ile “İnsanların Sahipsiz Köpekler Üzerindeki Olumlu/Olumsuz (Tutarsız) Yorumları Değer Farklılıklarından Kaynaklanmaktadır.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Yaşamımızın Büyük Bir Kısımını Geçirdiği Yer								
	Köy		İlçe		İl		Toplam		
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Kesinlikle katılıyorum	3	10,71	15	19,23	93	23,08	111	21,81	
Katılıyorum	14	50,00	28	35,90	155	38,46	197	38,70	
Kararsızım	11	39,29	21	26,92	74	18,36	106	20,83	
Katılmıyorum	0	-	9	11,54	44	10,92	53	10,41	
Kesinlikle katılmıyorum	0	-	5	6,41	37	9,18	42	8,25	
Toplam	28	100,00	78	100,00	403	100,00	509	100,00	
X ² =16,514		p=0,036 *		p<0,05					

*P<0,05 *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Yaşamımızın büyük bir bölümünü geçirdiğiniz yer ile insanların sahipsiz köpekler üzerindeki olumlu/olumsuz (tutarsız) yorumları değer farklılıklarından kaynaklanmaktadır.” önermesi istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (X²=16,514, p<0,05). Buna göre; köy %50,00 “Katılıyorum”, %39,29 “Kararsızım”, %10,71 “Kesinlikle katılıyorum”, ilçe %35,90 “Katılıyorum”, %26,92 “Kararsızım”, %19,23 “Kesinlikle katılıyorum”, %11,54 “Katılmıyorum”, %6,41 “Kesinlikle

katılmıyorum”, il %38,46 “Katılıyorum”, %23,08 “Kesinlikle katılıyorum”, %18,36 “Kararsızım”, %10,92 “Katılmıyorum”, %9,18 “Kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir.

Katılımcılar, yaşadıkları yere göre sahihsiz köpeklerle kurduğu ilişkilerin değer farklılıkları gösterdiğini teyit etmişlerdir. Süreç boyunca sahihsiz hayvanlar özelde sahihsiz köpekler, farklı şekillerde insan yaşamının birer parçası olmuşlardır. Haliyle ilişkilerde de bir değişim yaşanmış ve farklı dönemlerde farklı şekillerde değer görmüşlerdir.

Köpeklere verilen değer farklı yönleri bulunmaktadır. Descartes, hayvanların otomattan farksız, yalnızca birer makine olduğunu; bilinç ve ruha sahip olmadıklarını ileri sürmüştür. Ona göre hayvanlar hissedemeyen varlıklardır ve acı çekmezler. Acı çekiyormuş gibi görünmeleri ise kapı gıcirtısına benzer bir tepkiden ibarettir. Bu nedenle Descartes, insanların hayvanlara karşı ahlaki bir yükümlülüğünün bulunmadığını savunmuştur (Francione, 2008: 50). Benzer şekilde, İncil’de de insanların hayvanlardan üstün olduğu ve Tanrı’nın insanlara egemenlik verdiği belirtilmektedir. İslam dininde de insan merkezli bir anlayış bulunmakla birlikte, Kur’an-ı Kerim’de insana akıl bakımından üstünlük atfedilirken yeryüzündeki bütün canlılara karşı sorumluluk yüklendiği görülmektedir (Khalid, 2003: 276). Buna karşılık Bentham, insan-hayvan ilişkisinde insan merkezli bir yaklaşımı benimsememiştir. İnsan-hayvan ayrımında “akıl yürütebiliyorlar mı?” sorusu yerine “acı çekebiliyorlar mı?” sorusunu öne çıkarmış ve insanın hayvandan üstün olmadığını vurgulamıştır (Francione, 2008: 55).

Tarihsel süreç içerisinde hayvanlara yönelik bakış açısı da değişim göstermiştir. Hayvanın eşya olarak görüldüğü anlayıştan canlı olarak değerlendirildiği bir yaklaşıma, insan merkezli düşünceden daha bütüncül bir anlayışa doğru bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu durum, hayvanlara atfedilen değer zaman içinde farklılaştığını göstermektedir. Görüldüğü gibi kişilerin tek bir ahlak anlayışını benimsediklerini söylemek mümkün değildir.

Tablo 40. “Eğitim” ile “İnsanların Sahipsiz Köpekler Üzerindeki Olumlu/Olumsuz (Tutarsız) Yorumları Değer Farklılıklarından Kaynaklanmaktadır.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Eğitim Durumu									
	Lise ve altı		Ön lisans		Lisans		Yüksek lisans ve üzeri		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	17	30,36	9	30,00	83	28,52	34	25,76	143	28,09
Katılıyorum	18	32,14	10	33,33	119	40,89	59	44,70	206	40,47
Kararsızım	5	8,93	5	16,67	38	13,06	15	11,36	63	12,38
Katılmıyorum	4	7,14	3	10,00	32	11,00	17	12,88	56	11,00
K. katılmıyorum	12	21,43	3	10,00	19	6,53	7	5,30	41	8,06
Toplam	56	100	30	100	291	100	132	100	509	100
X ² =19,417		P=0,079		p>0,05						

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Eğitim ile insanların sahipsiz köpekler üzerindeki olumlu/olumsuz (tutarsız) yorumları değer farklılıklarından kaynaklanmaktadır.” buna göre; kesinlikle katılıyorum cevabı %30,36 “Lise ve altı”, %30,00 “Ön lisans”, %28,52 “Lisans”, %25,76 “Yüksek lisans ve üzeri”, katılıyorum cevabı %44,70 “Lise ve altı”, %40,89 “Lisans”, %33,33 “Ön lisans”, %32,14 “Lise ve altı”, kararsızım cevabı %16,67 “Ön lisans”, %13,06 “Lisans”, %11,36 “Yüksek lisans ve üzeri”, %8,93 “Lise ve altı”, katılmıyorum %12,88 “Yüksek lisans ve üzeri”, %11,00 “Lisans”, %10,00 “Ön lisans”, %7,14 “Lise ve altı”, kesinlikle katılmıyorum cevabı %21,43 “Lise ve altı”, %10,00 “Ön lisans”, %6,53 “Lisans”, %5,30 “Yüksek lisans ve üzeri” şeklindedir. Görüldüğü gibi anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($X^2=19,417$ $p>0,05$).

Katılımcılar, sahipsiz köpeklere yönelik yorumların değer farklılıklarından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, bu durumun eğitim düzeyi ile anlamlı bir ilişki göstermediği ifade edilmiştir. Ancak Tablo 39 incelendiğinde, bireylerin yaşamlarının büyük bölümünü geçirdikleri yere göre anlamlı bir farklılık ortaya çıktığı görülmektedir. Her iki tabloda da sahipsiz köpeklere ilişkin olumlu ve olumsuz değerlendirmelerin, bireylerin sahip oldukları değer farklılıklarıyla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

İnsanlar tarih boyunca çeşitli dönüşümler geçirmiş, bu dönüşümler insan-hayvan ilişkilerine de yansımıştır. Farklı kültürel normlar, bireylerin farklı

değerler geliştirmesine zemin hazırlamış ve bu durum günümüzde sahihsiz köpeklere yönelik tutumlarda da kendini göstermiştir. Nitekim insanların hayvanlarla kurduğu bağlar ve bu bağlara ilişkin kültürel uygulamalar zaman içerisinde değişerek dönüşmüştür.

Geçmişte köpeklerin büyük bir bölümü ev ortamında nadiren beslenirken, günümüzde birçok köpek insanlarla aynı yaşam alanını paylaşmaktadır. Benzer şekilde, ev hayvanları için doğum günü kutlamaları düzenlenmesi ya da kayıplarının ardından üzüntü yaşanması günümüzün yaygın kültürel ve sosyal pratikleri arasında yer almaktadır (Özmen, 2020: 44). Dolayısıyla, sahihsiz köpeklere yönelik değerlendirmelerde ortaya çıkan farklılıkların, bireylerin benimsedikleri değerler ve kültürel deneyimlerle ilişkili olduğu söylenebilir. Bu çerçevede, kişilerin tek bir ahlak anlayışını benimsediklerini söylemek mümkün değildir.

Tablo 41. “Medya Faktörü (Televizyon, İnternet, Instagram, Facebook, Twiter vb.) Sahipsiz Köpeklere Dair Tavrımızı Etkilemektedir” ile “Bazı İnsanlar Sahipsiz Köpekler Yüzünden Hayatını Kaybetmektedir. Fakat Bu Durum Pek Fazla Dile Getirilmemektedir.” Önermesi Arasındaki İlişki

	K. katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		K. katılmıyorum		
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
K. katılıyorum	45	35,16	35	21,47	20	20,83	25	35,21	18	35,29	
Katılıyorum	39	30,47	89	54,60	47	48,96	23	32,39	8	15,69	
Kararsızım	13	10,16	14	8,59	20	20,83	9	12,68	7	13,73	
Katılmıyorum	15	11,72	18	11,04	7	7,29	11	15,49	5	9,80	
K. katılmıyorum	16	12,50	7	4,29	2	2,08	3	4,23	13	25,49	
Toplam	128	100	163	100	96	100	71	100	51	100	
X ² =72,085		P=0,001* p <0,05									

*P<0,05 *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Medya faktörü (televizyon, internet, Instagram, Facebook, Twitter vb.) sahihsiz köpeklere dair tavrımızı etkilemektedir ile bazı insanlar sahihsiz köpekler yüzünden hayatını kaybetmektedir. Fakat bu durum pek fazla dile getirilmemektedir.” önermesi istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (X²=72,085; p<0,05). Buna göre; kesinlikle katılıyorum cevabı %35,29 “Kesinlikle katılmıyorum”, %35,21 “Katılmıyorum”, %35,16 “Kesinlikle katılıyorum” %21,47 “Katılıyorum”, %20,83 “Kararsızım”, katılıyorum cevabı %54,60 “Katılıyorum”, %48,96 “Kararsızım”, %32,39

“Katılmıyorum”, %30,47 “Kesinlikle katılıyorum”, kararsızım cevabı %20,83 “Kararsızım”, %13,73 “Kesinlikle katılmıyorum”, %2,68 “Katılmıyorum”, %10,16 Kesinlikle katılıyorum, %8,59 “Katılıyorum”, katılmıyorum cevabı %15,49 “Katılmıyorum”, %7,29 “Kararsızım”, kesinlikle katılmıyorum cevabı ise %25,49 “Kesinlikle katılmıyorum”, %4,23 “Katılmıyorum” şeklindedir.

Son dönemlerde sahipsiz köpeklerle ilgili haberlerin gündeme getirildiği görülse de çalışmanın yapıldığı süre zarfında çok fazla dile getirilmediği çıkan sonuçta da teyit edilmiştir. Buna istinaden; bugün sahipsiz köpek sayısı 10 milyon civarında olduğu söylenilmektedir (www.trthaber.com, 2022). Konuya dair tartışma sürmekle birlikte farklı şekillerde yorumlarda dile getirilmektedir. Sahipsiz köpeklerin tehlike saçtığına ilişkin Mersin MHP milletvekili Olcay Kılavuz şu sözleri sarf etmiştir:

‘Başboş sokak köpekleri, insanlarımızın yaşamı için tehdit olmaya, çocuklarımızın güvenliği için tehlike saçmaya devam etmektedir. Her geçen gün artan sokak köpeği nüfusu ve bunların saldırıları şehirlerimizi yaşanmaz hâle getirmektedir. Ölümlü trafik kazalarına sebebiyet vermiş sahipsiz sokak köpekleri âdeta bir güvenlik sorunu hâline dönüşmüştür. İnsanlarımızın bu konudaki haklı talepleri karşılanmalı, bakanlıklar ve belediyeler iş birliğiyle bu ciddi sorun mutlaka çözüme kavuşturulmalıdır. Kaybedecek bir an bile yoktur.’ (www.tbmm.com, 2022).

Yine bir gazete haberinde Başboş Köpek Sorunu Platformu raporunda; 2022’de köpeklerin saldırdığı 13 kişinin öldüğünün 20 kişinin de köpekten kaçarken trafik kazasında yaşamını yitirdiği ifade edilmiştir (www.yenişafak.com, 2023). Burada bazı haber ve platformlarda dile getirilen örnekler gösterilmek istenmiştir.

Tablo 42. “Eğitim Durumu” ile “Mama Lobileri Sahipsiz Köpekler Üzerinden Ekonomik Çıkar Elde Etmektedir.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Eğitim Durumu									
	Lise ve altı		Ön lisans		Lisans		Yüksek lisans ve üzeri		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	14	25,00	6	20,00	65	22,34	33	25,00	118	23,18
Katılıyorum	10	17,86	4	13,33	66	22,68	27	20,45	107	21,02
Kararsızım	18	32,14	11	36,67	93	31,96	43	32,58	165	32,42
Katılmıyorum	6	10,71	8	26,67	45	15,46	18	13,64	77	15,13
K. katılmıyorum	8	14,29	1	3,33	22	7,56	11	8,33	42	8,25
Toplam	56	100	30	100	291	100	132	100	509	100
X ² = 9,286 P=0,678 p>0,05										

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Eğitim durumu ile mama lobileri sahihsiz köpekler üzerinden ekonomik çıkar elde etmektedir.” önermesi istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki göstermemektedir ($X^2= 9,286$ $p>0,05$). Buna göre; kesinlikle katılıyorum cevabı %25,00 “Lise ve altı”, %25,00 “Yüksek lisans ve üzeri”, %22,34 “Lisans”, %20,00 “Ön lisans”, katılıyorum cevabı %22,68 “Lisans”, %20,45 “Yüksek lisans ve üzeri”, %17,86 “Lise ve altı”, %13,33 “Ön lisans”, kararsızım cevabı %36,67 “Ön lisans”, %32,58 “Yüksek lisans ve üzeri”, %32,14 “Lise ve altı eğitim”, %31,96 “Lisans”, katılmıyorum cevabı %26,67 “Ön lisans”, %15,46 “Lisans”, %13,64 “Yüksek lisans ve üzeri”, %10,71 “Lise ve altı”, kesinlikle katılmıyorum cevabı, %14,29 “Lise ve altı”, %8,33 “Yüksek lisans ve üzeri”, %7,56 “Lisans”, %3,33 “Ön lisans” şeklindedir.

Katılımcılar, mama lobilerinin sahihsiz köpekler üzerinden ekonomik çıkar amacıyla hareket ettiklerini teyit etmiştir. Bu bağlamda, katılımcıların mama lobilerine yönelik güven duymadıkları ifade edilebilir. Ancak bu görüşün eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği de görülmektedir.

Hayvan hakları savunucuları, hayvanların refah söylemleri üzerinden araçsallaştırılmasını kabul etmemektedir. Nitekim Francione, teknolojinin gelişmesiyle birlikte hayvanlara yönelik acıların artacağını ve küresel pazarların hayvanları ekonomik bir meta haline getirme eğilimini güçlendireceğini ifade etmektedir (Francione, 2008: 169). Bu doğrultuda hayvanların ekonomik bir meta olarak kullanıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Elde edilen bulgular da katılımcıların bu konuda benzer görüşlere sahip olduğunu göstermektedir. Görüldüğü üzere bireylerin tek bir ahlaki bakış açısını benimsediklerini söylemek mümkün değildir.

Tablo 43. “Yaşamınızın Büyük Bir Kısmını Geçirdiğiniz Yer” ile “Sahipsiz Köpekler ile Aynı Ortamı Paylaşmaktan Rahatsızlık Duyarım.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Yaşamınızın Büyük Bir Kısmını Geçirdiği Yer							
	Köy		İlçe		İl		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Kesinlikle katılıyorum	0	-	12	15,38	61	15,14	73	14,34
Katılıyorum	7	25,00	17	21,79	72	17,87	96	18,86
Kararsızım	5	17,86	12	15,38	74	18,36	91	17,88
Katılmıyorum	11	39,29	13	16,67	93	23,08	117	22,99
Kesinlikle katılmıyorum	5	17,86	24	30,77	103	25,56	132	25,93
Toplam	28	100,00	78	100,00	403	100,00	509	100,00
$X^2=11,716$		p=0,164		p<0,05				

*P<0,05 *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Yaşamınızın büyük bir kısmını geçirdiğiniz yer ile sahipsiz köpekler ile aynı ortamı paylaşmaktan rahatsızlık duyarım.” önermesi istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır ($X^2=11,716$, $p<0,05$). Buna göre; köy yanıtını %39,29 “Katılmıyorum”, %25,00 “Katılıyorum”, %17,86 “Kesinlikle katılmıyorum”, %17,86 “Kararsızım”, ilçe cevabını %30,77 “Kesinlikle katılmıyorum”, %21,79 “Katılıyorum”, %16,67 “Katılmıyorum”, %15,38 “Kesinlikle katılıyorum”, %15,38 “Kararsızım”, il cevabını %25,56 “Kesinlikle katılmıyorum”, %23,08 “Katılmıyorum”, %18,36 “Kararsızım”, %17,87 “Katılıyorum”, %15,14 “Kesinlikle katılıyorum” şeklindedir.

Katılımcılar, sahipsiz köpekler nedeniyle güvenle yürüyüş yapamadıklarını, çocuklarını bir yere gönderirken endişe duyduklarını ve olası köpek saldırılarından kaygı taşıdıklarını belirtmelerine rağmen, sahipsiz köpeklerle aynı yaşam alanını paylaşmaktan rahatsızlık duymadıklarını ifade etmektedirler. Nitekim uzun süre yaşadıkları yer değişkenine göre de bu durumun anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir. Bu bulgu, katılımcıların sahipsiz köpekleri tamamen dışlayıcı bir tutum içerisinde olmadıklarını, ancak mevcut koşullardan kaynaklanan bazı kaygılar taşıdıklarını göstermektedir. Görüldüğü üzere bireylerin konuya ilişkin değerlendirmeleri tek bir bakış açısıyla açıklanabilecek nitelikte değildir.

Tablo 44. “Cinsiyet” ile “Yaşadığınız Çevrenin Kültürü, Ahlaki Değerleri Sahipsiz Köpekleri Algılamanızı Nasıl Etkiliyor?” Sorusu Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Cinsiyet					
	Erkek		Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Olumlu yönde etkiliyor	60	35,09	86	25,44	146	28,68
Olumsuz yönde etkiliyor	50	29,24	102	30,18	152	29,86
Hiç düşünmemiştim	61	35,67	150	44,38	211	41,45
Toplam	171	100,00	338	100,00	509	100,00
$X^2= 5,792$ $P=0,055$ $p>0,05$						

* $P<0,05$ *Chi-Square*   Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Cinsiyet ile yaşadığınız çevrenin kültürü, ahlaki değerleri sahipsiz köpekleri algılamanızı nasıl etkiliyor.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($X^2= 5,792$, $p>0,05$). Buna göre; katılımcılar erkek yanıtını %35,67 “Hiç düşünmemiştim”, %35,09 “Olumlu yönde etkiliyor”, %29,24 “Olumsuz yönde etkiliyor”, kadın cevabı %44,38 “Hiç düşünmemiştim”, %30,18 “Olumsuz yönde etkiliyor”, %25,44 “Olumlu yönde etkiliyor” şeklindedir.

Katılımcıların, sahihsiz köpekleri algılamada yaşadıkları çevrenin ahlaki değerleri ve kültürel yapısının etkisine ilişkin yeterli farkındalığa sahip olmadıkları ve bu konuda belirli bir belirsizlik yaşadıkları söylenebilir. Benzer şekilde kadın ve erkek katılımcıların da bu konuda ortak görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Bulgular, bireylerin ahlaki değerlerinin çeşitli faktörlere bağlı olarak şekillendiğini göstermektedir. Nitekim bazı sosyologlar ahlak kavramını farklı biçimlerde ele almıştır. Auguste Comte, insanın manevi yönüyle insanlığa ve topluma, organik yönüyle ise hayvanlığa ve organizmaya bağlı olduğunu, bu iki yön arasındaki ilişkinin ahlaki yaşamı belirlediğini ifade etmektedir. Ona göre ahlaklı olmak, öncelikle sosyal bir varlık olmayı gerektirir. Emile Durkheim ise insanın temelde ahlaki bir varlık olduğunu ve sosyalleştikçe daha fazla ahlaklaştığını belirtmektedir. Durkheim, ahlak anlayışını iyilik, ödev ve irade özerkliği kavramları üzerinden açıklamaktadır (Ülken, 2001: 144). Görüldüğü üzere bireylerin tek bir ahlak anlayışını benimsediklerini söylemek mümkün değildir.

Tablo 45. “Meslek” ile “Kontrolsüz Verilen Yiyecekler Sahipsiz Köpekleri Olumsuz Yönde Etkiler.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Meslek Grupları										
	Özel sektör		Kamu kurumu		Öğrenci		Çalışmıyor		Emekli		
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
K. katılıyorum	36	42,86	87	35,51	43	34,96	9	36,00	1	14,29	
Katılıyorum	23	27,38	78	31,84	41	3,33	7	28,00	3	42,86	
Kararsızım	11	13,10	36	14,69	21	17,07	4	16,00	1	14,29	
Katılmıyorum	10	11,90	22	8,98	13	0,57	2	8,00	2	28,57	
K. katılmıyorum	4	4,76	22	8,98	5	4,07	3	12,00	0	-	
Toplam.	84	100	245	100	123	100	25	100	7	100	
X ² =11,515		P=0,001*		p<0,05							

*P<0,05 *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Meslek ile kontrolsüz verilen yiyecekler sahihsiz köpekleri olumsuz yönde etkiler.” önermesi istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki göstermektedir (X²=11,515, p<0,05). Buna göre; özel sektör katılımcısı %42,86 “Kesinlikle katılıyorum”, %27,38 “Katılıyorum”, %13,10 “Kararsızım”, %11,90 “Katılmıyorum”, %4,76 “Kesinlikle katılmıyorum”, kamu kurumu katılımcı cevapları %35,51 “Kesinlikle katılıyorum”, %31,84 “Katılıyorum”, %14,69 “Kararsızım”, %8,98 “Katılmıyorum”, %8,98 “Kesinlikle katılmıyorum”, öğrenci katılımı %34,96 “Kesinlikle

katılıyorum”, %17,07 “Kararsızım”, %4,07 “Kesinlikle katılmıyorum”, %3,33 “Katılıyorum”, %0,57 “Katılmıyorum”, çalışmıyor cevabını veren katılımcılar %36,00 “Kesinlikle katılıyorum”, %28,00 “Katılıyorum”, %16,00 “Kararsızım”, %12,00 “Kesinlikle katılmıyorum”, %8,00 “Katılmıyorum” şeklindedir.

Farklı meslek gruplarındaki katılımcılar, sahipsiz köpeklere verilen kontrolsüz yiyeceklerin zarar verebileceğini düşünmektedir. Nitekim Osmanlı döneminde köpeklerin insanların artan yemekleriyle beslendiği, bu sayede olası çöp sorunlarının azaltılmasına katkı sağladığı ve köpeklerin beslenmesine önem verildiği bilinmektedir. Bu dönemde “Mancı” olarak adlandırılan kişilerin kedi ve köpek gibi sahipsiz hayvanların beslenmesinden sorumlu olduğu, bazı kişilerin de bu yiyecekleri satın alarak sahipsiz hayvanları beslediği belirtilmektedir (Menekşe, 2022: 98). Ancak sahipsiz köpeklerin gelişigüzel şekilde beslenmesi çeşitli olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Çünkü verilen yiyeceklerin bozulmuş olması ya da hayvan sağlığına zarar verebilecek maddeler içermesi ihtimali bulunmaktadır. Bu durum köpeklerin sağlıklarını olumsuz etkileyebileceği gibi, dolaylı olarak insanları da etkileyebilecek bazı sorunlara yol açabilmektedir. Nitekim elde edilen bulgular da katılımcıların bu görüşü benimsediğini göstermektedir.

Tablo 46. “Medeni Durum” ile “Daha Önce Hiç Hayvan Beslediniz mi, Beslediyseniz Hayvana Dair Algınızda Herhangi Bir Değişim Olduğunu Düşünüyor musunuz?” Sorusu Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Medeni Durum					
	Evlili		Bekar		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Hayır hiç hayvan beslemedim	43	23,76	84	25,61	127	24,95
Besledim ama değişiklik olmadı	39	21,55	64	19,51	103	20,24
Besledim ve duyarlı hale geldim.	93	51,38	174	53,05	267	52,46
Besleseydim de durum değişmezdi	6	3,31	6	1,83	12	2,36
Toplam	181	100	328	100	509	100
X ² = 1,553 P=0,673 p>0,05						

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Medeni durum ile daha önce hiç hayvan beslediniz mi, beslediyseniz hayvana dair algınızda herhangi bir değişim olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (X²= 1,553, p>0,05). Buna göre; hayır hiç hayvan beslemedim cevabı %25,61 “Bekar”, %23,76 “Evlili”, besledim ama değişiklik olmadı cevabı %21,55 “Evlili”, %19,51 “Bekar”, besledim ve duyarlı hale

geldim cevabını %51,38 “Evli”, %53,05 “Bekar”, besleseydim de durum değişmezdi cevabını %3,31 “Evli”, %1,83 “Bekar” şeklindedir.

Katılımcılardan medeni durum fark etmeksizin, hayvan besleyen bireylerin hayvanlara karşı daha duyarlı olduğu görülmüştür. Nitekim günümüzde evcil hayvanların insan yaşamında önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda Franklin (1999), kentleşme ve sekülerleşme ile birlikte insanların geleneksel toplumsal ilişkilerden uzaklaşarak daha bireysel ilişkilere yöneldiğini ve bu sürecin hayvanlarla kurulan bağları güçlendirdiğini belirtmektedir. Franklin’e göre insanların aidiyet ilişkilerindeki değişim, hayvanlarla aynı yaşam alanını paylaşmalarını yaygınlaştırmış ve evcil hayvanlar zaman zaman aile bireyi, partner ya da çocuk yerine konumlandırılmıştır (Franklin, 1999’dan akt. Çetin, 2017: 94). Ayrıca insanlar, evcilleştirdikleri hayvanlar arasından kendilerine duygusal olarak daha yakın hissettikleri ve ev yaşamına daha uygun gördükleri türleri tercih etmektedirler (Çetin, 2017: 94-95). Bu çerçevede, hayvan besleyen ve beslemeyen bireyler arasındaki algı farklılığının hayvanlara yönelik tutumları etkilediği söylenebilir.

Tablo 47. “Eğitim Durumu” ile “Sahipsiz Köpeklerin Yaşam Alanı Barınaklardır.” Önermesi Arasındaki İlişki

Cevaplar	Eğitim Durumu									
	Lise ve altı		Ön lisans		Lisans		Yüksek lisans ve üzeri		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	22	39,28	9	31,03	61	21,034	21	15,90	113	22,28
Katılıyorum	9	16,071	9	31,03	70	24,13	36	27,27	124	24,45
Kararsızım	10	17,85	5	17,24	65	22,41	28	21,21	108	21,30
Katılmıyorum	4	7,14	2	6,89	44	15,17	22	16,66	72	14,20
K. katılmıyorum	11	19,64	4	13,79	50	17,24	25	18,93	90	17,75
Toplam	56	100	29	100	290	100	132	100	507	100
X ² =33,041		p>0,05								

*P<0,05 *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen, “Eğitim durumu ile sahipsiz köpeklerin yaşam alanı barınaklardır.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki göstermemektedir (X²=33,041 p>0,05). Buna göre; lise ve altı eğitim durumundaki katılımcılar, %39,28 “Kesinlikle katılıyorum”, %19,64 “Kesinlikle katılmıyorum”, %17,85 “Kararsızım”, %16,071 “Katılıyorum”, %7,14 “Katılmıyorum”,

ön lisans katılım düzeyi %31,03 “Kesinlikle katılıyorum”, %31,03 “Katılıyorum”, %17,24 “Kararsızım”, %13,79 “Kesinlikle katılmıyorum”, %6,89 “Katılmıyorum”, lisans düzeyi katılımcılar %24,13 “Katılıyorum”, %22,41 “Kararsızım”, %21,034 “Kesinlikle katılıyorum”, %17,24 “Kesinlikle katılmıyorum”, %15,17 “Katılmıyorum”, yüksek lisans ve üzeri katılımcılar %27,27 “Katılıyorum”, %21,21 “Kararsızım”, %18,93 “Kesinlikle katılmıyorum”, %16,66 “Katılmıyorum”, %15,90 “Kesinlikle katılıyorum” şeklindedir.

Katılımcılar, eğitim düzeylerinden bağımsız olarak sahipsiz köpeklerin yaşam alanının barınaklar olması gerektiğini düşünmektedir. Nitekim sahipsiz köpeklerin yaşam alanı günümüzde tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bir görüş, barınaklarda uygun yaşam koşullarının sağlanamayacağını savunurken, diğer bir görüş barınakların sahipsiz köpekler için uygun yaşam alanları olduğunu belirtmektedir. Ancak ülkemizdeki mevcut barınak kapasitesi dikkate alındığında, tüm sahipsiz köpekleri kapsayacak yeterli alanın bulunduğunu söylemek güçtür. Buna rağmen barınak sayısı ve kapasitesinin artırılmasıyla sahipsiz köpekler için daha uygun yaşam alanlarının oluşturulabileceği ifade edilebilir. Elde edilen bulgular da bu görüşü destekler niteliktedir.

Tablo 48. “Yaşamınızın Büyük Bir Bölümünü Geçirdiğiniz Yer” ile “Yaşadığınız Kentte Sahipsiz Köpek Sorunu Olduğunu Düşünüyorum.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Yaşamınızın Büyük Bir Kısmını Geçirdiği Yer								
	Köy		İlçe		İl		Toplam		
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Kesinlikle katılıyorum	8	28,57	26	33,33	136	33,75	170	33,40	
Katılıyorum	9	32,14	33	42,31	132	32,75	174	34,18	
Kararsızım	4	14,29	3	3,85	41	10,17	48	9,43	
Katılmıyorum	7	25,00	10	12,82	54	13,40	71	13,95	
Kesinlikle katılmıyorum	0	-	6	7,69	40	9,93	46	9,04	
Toplam	28	100,00	78	100,00	403	100,00	509	100,00	
X ² =11,155		p=0,193		p>0,05					

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Yaşamınızın büyük bir bölümünü geçirdiğiniz yer ile yaşadığınız kentte sahipsiz köpek sorunu olduğunu düşünüyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki kurmamaktadır ($X^2=11,155$, $p>0,05$). Buna göre; kesinlikle katılıyorum yanıtı %33,75 “İl”, %33,33 “İlçe”, %28,57 “Köy”, katılıyorum yanıtı %42,31 “İlçe”, %32,75 “İl”, %32,14 “Köy”, kararsızım yanıtı %14,29 “Köy”, %10,17 “İl”, 53,85 “İlçe”, katılmıyorum yanıtı %25,00 “Köy”, %13,40 “İl”, %12,82 “İlçe”, kesinlikle katılmıyorum yanıtı %9,93 “İl”, %7,69 “İlçe” şeklindedir. Burada hipotezde belirtilen, “Kentte yaşayanlar için sahipsiz köpekler tehdit oluşturmaktadır.” önermesi kabul edilmiş olur. Katılımcılar gerek köy gerek il gerek ilçe her alanda sahipsiz köpekleri sorun olarak görmektedir. Nitekim, sahipsiz köpekler sebebiyle kentte endişe duyduklarını, güvenle yürüyüş yapamadıklarını belirtmektedirler.

Kent içerisinde insan-hayvan etkileşimindeki dengenin zayıfladığı görülmektedir. Kent ortamının daha sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için Avrupa Kentsel Şartı’nda belirtilen kentli haklarının hayata geçirilmesi önem taşımaktadır. Bu sayede kentsel yaşam kalitesinin artırılması mümkün olabilecektir (Pektaş, 2003: 23). Kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi, sahipsiz köpeklerin kent içerisindeki durumlarının iyileştirilmesine de katkı sağlayabilir. Sağlıklı bir kent ortamı hem insanlar hem de hayvanlar açısından daha uygun yaşam koşulları sunmaktadır. Nitekim katılımcılar da mevcut durumun yeterli olmadığını ve sahipsiz köpeklerin kent yaşamı içerisinde çeşitli sorunlara neden olduğunu belirtmektedir.

Tablo 49. “Yaşamınızın Büyük Bir Bölümünü Geçirdiğiniz Yer” ile “Yaşadığınız Kentte Sahipsiz Köpek Saldırısından Endişe Duyduğum için Güvenle Yürüyüş Yapamıyorum.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Yaşamınızın Büyük Bir Kısmını Geçirdiği Yer							
	Köy		İlçe		İl		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Kesinlikle katılıyorum	6	21,43	25	32,05	109	27,05	140	27,50
Katılıyorum	8	28,57	20	25,64	102	25,31	130	25,54
Kararsızım	4	14,29	11	14,10	61	15,14	76	14,93
Katılmıyorum	7	25,00	18	23,08	76	18,86	101	19,84
Kesinlikle katılmıyorum	3	10,71	4	5,13	55	13,65	62	12,18
Toplam	28	100	78	100	403	100	509	100
$X^2=6,087$	$p=0,638$		$p>0,05$					

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Yaşamınızın büyük bir bölümünü geçirdiğiniz yer ile yaşadığım kentte sahipsiz köpek saldırısından endişe duyduğum için güvenle yürüyüş yapamıyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($X^2=6,087$, $p>0,05$). Buna göre; kesinlikle katılıyorum yanıtı %32,05 “İlçe”, %27,05 “İl”, %21,43 “Köy”, katılıyorum yanıtı %28,57 “Köy”, %25,64 “İlçe”, %25,31 “İl”, kararsızım yanıtı %15,14 “İl”, %14,29 “Köy”, %14,10 “İlçe”, katılmıyorum yanıtı %25,00 “Köy”, %23,08 “İlçe”, %18,86 “İl”, kesinlikle katılmıyorum yanıtı %13,65 “İl”, %10,71 “Köy”, %5,13 “İlçe” şeklindedir.

Katılımcılar, kent içerisinde sahipsiz köpeklerin bir sorun oluşturduğunu düşünmektedir. Nitekim sahipsiz köpeklerin özellikle yaşlılar ve çocuklar üzerinde daha fazla etki oluşturduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte katılımcılar, yaşadıkları yerden bağımsız olarak sahipsiz köpeklerden tedirginlik duyduklarını ve bu nedenle kent içinde güvenle yürüyüş yapamadıklarını belirtmektedir. Bu durumun gerekli önlemler alınmadığı takdirde artış gösterebileceği söylenebilir. Çünkü sahipsiz köpek sayısında önemli bir artış yaşandığı ifade edilmektedir. Geçmişte belirli bölgelerde yaşamlarını sürdüren ve insanlarla daha dengeli bir ilişki kurabilen sahipsiz köpekler, günümüzde beslenme ve barınma konusunda çeşitli güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadır. Kentleşme süreciyle birlikte insan-hayvan ilişkisindeki dengenin değiştiği, bunun da hem sahipsiz köpeklerin yaşam koşullarını zorlaştırdığı hem de insanlarla olan ilişkilerini etkilediği belirtilebilir. Afyonkarahisar halkının görüşleri de bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 50. “Cinsiyet” ile “Yaşadığım Kentte Sahipsiz Köpek Sorunu Olduğunu Düşünüyorum.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Cinsiyet					
	Erkek		Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	68	39,8	102	30,2	170	33,4
Katılıyorum	52	30,4	122	36,1	174	34,2
Kararsızım	12	7,0	36	10,7	48	9,4
Katılmıyorum	21	12,3	50	14,8	71	13,9
K. katılmıyorum	18	10,5	28	8,3	46	9,0
Toplam	171	100,00	338	100,00	509	100
$X^2=6,935$		$p>0,05$				

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Cinsiyet değişkeni ile yaşadığım kentte sahihsiz köpek sorunu olduğunu düşünüyorum.” önermesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($X^2=6,935$ $p>0,05$). Buna göre; erkek katılımcı, %39,8 “Kesinlikle katılıyorum”, %30,4 “Katılıyorum”, %12,3 “Katılmıyorum”, %10,5 “Kesinlikle katılıyorum”, katılımcı%36,1 “Katılıyorum”, %30,2 “Kesinlikle katılıyorum”, %14,8 “Katılmıyorum”, %10,7 “Kararsızım” şeklindedir.

Katılımcılar, cinsiyet fark etmeksizin sahihsiz köpekleri kent içerisinde bir sorun olarak değerlendirmektedir. Nitekim kentleşme ve nüfus artışıyla birlikte sahihsiz köpek sayısında artış yaşanmış, birçok mahallede birden fazla sahihsiz köpeğin görülmesi yaygın hâle gelmiştir. Bu durum, geçmişe kıyasla sahihsiz köpeklerin beslenme ve barınma koşullarını daha da zorlaştırmıştır. Sahihsiz hayvanlar kent yaşamı içerisinde çeşitli güçlükler ve toplumsal dirençlerle karşı karşıya kalmaktadır (Özmen, 2020: 71). Kentleşme sürecinde sahihsiz köpekler insan yaşamına uyum sağlamaya çalışsalar da bu sürecin her zaman başarılı olmadığı belirtilmektedir (Timofeeva, 2018: 43). Çünkü kentlerin artan ihtiyaçları hem insanlar hem de hayvanlar açısından çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir.

Tablo 51. “Meslek” ile “Sahihsiz Köpeklerin Yaşam Alanı Barınaklardır.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Meslek Grupları									
	Özel sektör		Kamu kurumu		Öğrenci		Çalışmıyor		Emekli	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	23	27,38	39	15,92	35	28,46	9	36,00	1	14,29
Katılıyorum	19	22,62	60	24,49	34	27,64	5	20,00	2	28,57
Kararsızım	16	19,05	55	22,45	25	20,33	5	20,00	1	14,29
Katılmıyorum	13	15,48	7	15,10	18	14,63	1	4,00	1	14,29
K. katılmıyorum	13	15,48	54	22,04	11	8,94	5	20,00	2	28,57
Toplam	84	100	245	100	123	100	25	100	7	100
$X^2=22,148$ $P=0,138$ $p>0,05$										

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Meslek ile sahihsiz köpeklerin yaşam alanı barınaklardır.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki kurmamaktadır ($X^2=22,148$, $p>0,05$). Buna göre; kesinlikle katılıyorum yanıtını cevaplayan katılımcılar %36,00 “Çalışmıyor”, %28,46 “Öğrenci”, %27,38 “Özel sektör”, %15,92 “Kamu kurumu”, katılıyorum yanıtı %27,64 “Öğrenci”, %24,49

“Kamu kurumu”, %22,62 “Özel sektör”, %20,00 “Çalışmıyor”, kararsızım yanıtı %22,45 “Kamu kurumu”, %20,33 “Öğrenci”, %20,00 “Çalışmıyor”, %19,05 “Özel sektör”, katılmıyorum yanıtı %15,48 “Özel sektör”, %15,10 “Kamu kurumu”, %14,63 “Öğrenci”, %4,00 “Çalışmıyor”, kesinlikle katılmıyorum yanıtı %22,04 “Kamu kurumu”, %20,00 “Çalışmıyor”, %15,48 “Özel sektör”, %8,94 “Öğrenci” şeklindedir.

Katılımcılar, farklı meslek gruplarında yer alsalar da sahipsiz köpeklerin yaşam alanının barınaklar olması gerektiğini düşünmektedir. Nitekim mevcut durumda barınak kapasitelerinin yeterli olmadığı değerlendirilebilir. Ancak barınak sayısı ve kapasitelerinin artırılması hâlinde, sahipsiz köpekler için daha uygun yaşam alanlarının oluşturulabileceği söylenebilir.

Tablo 52. “Cinsiyet” ile “Birine Sahipsiz Köpek Saldırıyor Bir Şey Yapmam Uzaklaşırım.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Cinsiyet					
	Erkek		Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	19	11,11	33	9,76	52	10,22
Katılıyorum	10	5,85	46	13,61	56	11,00
Kararsızım	29	16,96	76	22,49	105	20,63
Katılmıyorum	48	28,07	89	26,33	137	26,92
K. katılmıyorum	65	38,01	94	27,81	159	31,24
Toplam	171	100	338	100,	509	100
X ² = 12,011 P = 0,017* p <0,05						

*P<0,05 *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır

Katılımcılara yöneltilen “Cinsiyet ile birine sahipsiz köpek saldırıyor bir şey yapmam uzaklaşırım.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (X²= 12,011, p<0,05). Buna göre, erkek katılımcılardan, %38,01 “Kesinlikle katılmıyorum”, %28,07 “Katılmıyorum”, %16,96 “Kararsızım”, %11,11 “Kesinlikle katılıyorum”, kadın katılımcılar, %27,81 “Kesinlikle katılmıyorum”, %26,33 “Katılmıyorum”, %22,49 “Kararsızım”, %13,61 “Katılıyorum”, %9,76 “Kesinlikle katılıyorum” şeklindedir.

Katılımcılar, sahipsiz bir köpeğin bir kişiye saldırması durumunda müdahale edeceklerini ifade etmişlerdir. Nitekim bu durumun cinsiyet değişkeni ile anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Ancak olası bir saldırı anında nasıl davranılması gerektiği konusu tartışmalı bir nitelik taşımaktadır. Çünkü müdahale eden kişilerin kendilerinin de saldırıya uğrama riskiyle karşı karşıya kalabilecekleri söylenebilir. Diğer taraftan, bir kişinin saldırıya maruz kalmasına kayıtsız kalınması ya da olay yerinden uzaklaşılması da toplumsal

açıdan olumsuz değerlendirilebilmektedir. Bu çerçevede katılımcıların büyük kısmı müdahale edeceklerini belirtmekle birlikte, kararsız olduğunu ifade eden azımsanmayacak bir grubun da bulunduğu görülmektedir.

Hayvan-insan ilişkileri incelendiğinde, ahlaki açıdan eşitlik konusu uzun yıllardır tartışılmaktadır. Kimileri insanların ve hayvanların ahlaki açıdan eşit olduğunu savunurken, kimileri bu görüşe katılmamaktadır. Eşitlik görüşünü savunan Regan, ahlaki bakımdan tüm canlıların eşit olduğunu, çünkü her birinin bir yaşamın öznesi olduğunu belirtmektedir (Regan, 2022: 8). Hayvanlara yönelik ahlaki tutumlar değerlendirildiğinde ise insanların çoğunlukla kendi türlerine öncelik verdiği görülmektedir. Örneğin, yanan bir evde hem bir insan hem de bir köpek bulunduğu anda, birçok kişi öncelikle insanı kurtarmayı tercih edebilir. Bu durumun temelinde hem içgüdüsel eğilimler hem de hayvanlara toplum tarafından yüklenen konum yer almaktadır. Nitekim hayvanların çıkarlarının ahlaki açıdan yeterince önemsenmediği ve zaman zaman onlara bir mülk gibi yaklaşıldığı ifade edilmektedir (Francione, 2022: 279-280). Bununla birlikte, bir köpeğin insana ya da bir insanın köpeğe zarar vermesi durumunda hangi tarafın ahlaki açıdan daha önemli olduğu sorusuna kesin bir yanıt vermek güçtür. Çünkü bireylerin vereceği kararlar hem kişisel ahlaki eğilimlerinden hem de içinde buldukları toplumsal çevreden etkilenebilmektedir. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar da her bireyin aynı düşünceyi paylaşmasının beklenemeyeceğini göstermektedir.

Tablo 53. “Cinsiyet” ile “Yaşadığım Kentte Sahipsiz Köpek Saldırısından Endişe Duyduğum için Güvenle Yürüyüş Yapamıyorum.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Cinsiyet					
	Erkek		Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	51	29,8	89	26,4	140	27,6
Katılıyorum	43	25,1	86	25,5	129	25,4
Kararsızım	20	11,7	56	16,6	76	15,0
Katılmıyorum	30	17,5	71	21,1	101	19,9
K. katılmıyorum	27	15,8	35	10,4	62	12,2
Toplam	171	100,00	338	100,00	508	100
X ² =5,745 p>0,05						

*P<0,05 *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Cinsiyet ile yaşadığım kentte sahipsiz köpek saldırısından endişe duyduğum için güvenle yürüyüş yapamıyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmamaktadır ($X^2=5,745$ $p>0,05$). Buna göre; erkek katılımcılar %39,8 “Kesinlikle katılıyorum”, %30,4 “Katılıyorum”, %12,3 “Katılmıyorum”, %10,5 “Kesinlikle katılmıyorum”, %7,0 “Kararsızım”, kadın katılımcılar %26,33 “Kesinlikle katılmıyorum”, %24,26 “Katılmıyorum”, %20,71 “Katılıyorum”, %17,75 “Kararsızım”, %10,95 “Kesinlikle katılıyorum” şeklindedir.

Afyonkarahisar halkı, kent içerisinde sahipsiz köpekleri bir sorun olarak algılamaktadır. Bununla birlikte, cinsiyet fark etmeksizin katılımcıların sahipsiz köpek saldırısından endişe duydukları ve bu nedenle yürüyüş yaparken kaygı yaşadıkları görülmektedir. Günümüzde kent güvenliği yalnızca suç ve asayiş unsurlarıyla sınırlı olmayıp, sahipsiz köpeklerin saldırı riski gibi konuları da kapsamaktadır. Çünkü bireylerin markete gitme, alışveriş yapma, çocuklarını parka götürme ve günlük yaşam faaliyetlerini güven içerisinde sürdürebilmeleri gerekmektedir.

Tablo 54. “Eğitim Düzeyi” ile “Sahipsiz Köpeklerle İlgili Kurumlarca Sağlık Taramasının Düzenli Olarak Geçirildiğini Düşünüyorum.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Eğitim Durumu									
	Lise ve altı		Ön lisans		Lisans		Yüksek lisans ve üzeri		Toplam	
	N	%	n	%	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	3	5,36	0	-	18	6,19	5	3,79	26	5,11
Katılıyorum	4	7,14	1	3,33	11	3,78	12	9,09	28	5,50
Kararsızım	11	19,64	5	16,67	44	15,12	18	13,64	78	15,32
Katılmıyorum	15	26,79	10	33,33	86	29,55	41	31,06	152	29,86
K. katılmıyorum	23	41,07	14	46,67	132	45,36	56	42,42	225	44,20
Toplam	56	100	30	100	291	100	132	100	509	100
$X^2= 9,530$ $P=0,657$ $p>0,05$										

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Eğitim düzeyi ile sahihsiz köpeklerle ilgili kurumlarca sağlık taramasının düzenli olarak geçirildiğini düşünüyorum.” önermesi arasındaki ilişki değerlendirildiğinde kesinlikle katılıyorum yanıtı %6,19 “Lisans”, %5,36 “Lise ve altı”, %3,79 “Yüksek lisans ve üzeri” katılıyorum yanıtı %9,09 “Yüksek lisans ve üzeri”, %7,14 “Lise ve altı”, %3,78 “Lisans”, %3,33 “Ön lisans”, kararsızım yanıtı %19,64 “Lise ve altı”, %16,67 “Ön lisans”, %15,12 “Lisans”, %13,64 “Yüksek lisans ve üzeri”, katılmıyorum yanıtı %33,33 “Ön lisans”, %31,06 “Yüksek lisans ve üzeri”, %29,55 “Lisans”, %26,79 “Lise ve altı”, kesinlikle katılmıyorum yanıtı %46,67 “Ön lisans”, %45,36 “Lisans”, %42,42 “Yüksek lisans ve üzeri”, %41,07 “Lise ve altı” şeklindedir. Görüldüğü gibi istatistik açısından anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($X^2= 9,530$ $p>0,05$).

Katılımcılar, eğitim durumlarından bağımsız olarak sahihsiz köpeklerin yeterince sağlıklı olmadığını düşünmektedir. Ayrıca sağlık ve bakım hizmetlerinin sahihsiz köpekler için düzenli olarak yürütülmediği yönünde bir kanaate sahiptirler. Bu durumun devam etmesi hâlinde, sahihsiz köpeklerin çeşitli hastalıklarla karşı karşıya kalabileceği ve bunun hem hayvanlar hem de toplum açısından bazı riskler oluşturabileceği belirtilebilir.

Tablo 55. “Cinsiyet” ile “Sahipsiz Köpek Saldırısından En Çok Çocuklar, Yaşlılar ve Engelliler Etkilenmektedir.” Önermesi Arasındaki İlişki

Cevaplar	Cinsiyet					
	Erkek		Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	69	40,35	93	27,51	162	31,83
Katılıyorum	38	22,22	123	36,39	161	31,63
Kararsızım	31	18,13	67	19,82	98	19,25
Katılmıyorum	19	11,11	28	8,28	47	9,23
K. katılmıyorum	14	8,19	27	7,99	41	8,06
Toplam	171	100,00	338	100,00	509	100
$X^2= 14,243$ $P=0,007^*$ $p<0,05$						

* $P<0,05$ *Chi-Square* Not: Sütun yüzdesi alınmıştır

Katılımcılara yöneltilen “Cinsiyet ile sahihsiz köpeklerin saldırısından en çok çocuklar, yaşlılar ve engelliler etkilenmektedir.” önermesi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($X^2= 14,243$, $p<0,05$). Buna göre; kesinlikle katılıyorum yanıtı %40,35 “Erkek”, %27,51 “Kadın”, katılıyorum yanıtı %36,39 “Kadın”, %22,22 “Erkek”, kararsızım yanıtı %19,82 “Kadın”, %18,13 “Erkek”, katılmıyorum yanıtı %11,11 “Erkek”,

%8,28 “Kadın”, kesinlikle katılmıyorum yanıtı %8,19 “Erkek”, %7,99 “Kadın” şeklindedir.

Katılımcılar, sahipsiz köpek saldırısının daha çok çocuklar, yaşlılar ve engellileri etkilediğini doğrulamışlardır. Çünkü bu insanlar, kendilerini savunma konusunda daha güçsüz olabilmektedirler.

Tablo 56. “Yaşamınızın Büyük Bir Kısmını Geçirdiğiniz Yer” ile “Sabah Erken ve Akşam Saatlerinde Sahipsiz Köpeklerin Saldırmasından Kaygı Duyuyorum.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Yaşamınızın Büyük Bir Kısmını Geçirdiği Yer							
	Köy		İlçe		İl		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Kesinlikle katılıyorum	6	21,43	24	30,77	144	35,73	174	34,18
Katılıyorum	11	39,29	32	41,03	112	27,79	155	30,45
Kararsızım	6	21,43	10	12,82	56	13,90	72	14,15
Katılmıyorum	3	10,71	5	6,41	44	10,92	52	10,22
Kesinlikle katılmıyorum	2	7,14	7	8,97	47	11,66	56	11,00
Toplam	28	100,00	78	100,00	403	100,00	509	100,00
X ² =9,701		p=0,287		p>0,05				

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Yaşamınızın büyük bir kısmını geçirdiğiniz yer ile sabah erken ve akşam saatlerinde sahipsiz köpeklerin saldırmasından kaygı duyuyorum.” önermesi arasındaki ilişki değerlendirildiğinde kesinlikle katılıyorum yanıtı %35,73 “İl”, %30,77 “İlçe”, %21,43, katılıyorum yanıtı %41,03 “İlçe”, %39,29 “Köy”, %27,79 “İl”, kararsızım yanıtı %21,43 “Köy”, %13,90 “İl”, %12,82 “İlçe”, katılmıyorum yanıtı %10,92 “İl”, %10,71 “Köy”, %6,41 “İlçe”, kesinlikle katılmıyorum yanıtı %11,66 “İl”, %8,97 “İlçe”, %7,14 “Köy” şeklindedir. Görüldüğü gibi istatistik açısından anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (X²=9,701, p>0,05).

Tablo 33’te cinsiyet ve Tablo 34’te meslek değişkenine göre anlamlı bir ilişki kurulmadığını belirten katılımcılar, yaşadıkları yerden bağımsız olarak özellikle sabah erken saatlerde ve akşam saatlerinde sahipsiz köpek saldırısından endişe duyduklarını ifade etmektedir. Bu durumun, söz konusu zaman dilimlerinde gündüze kıyasla insan yoğunluğunun daha az olmasından kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Günümüzde kentleşme ile birlikte kır yaşamında yaşayan insanların algılarında da değişimler meydana gelmiştir. Buna bağlı olarak kentleşme sürecinin, kent ortamında ortaya çıkan teknolojik, siyasal, ekonomik ve kültürel değişimlerle birlikte toplumsal yaşamı dönüştürdüğü belirtilmektedir (Tandoğan, 2022: 1886).

Tablo 57. “Eğitim Düzeyi” ile “Sahipsiz Köpeklerin Korunmasından Kastedilen Hem Barınma Hem de Beslenme Koşullarının İyileştirilmesidir.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Eğitim Durumu										
	Lise ve altı		Ön lisans		Lisans		Yüksek lisans ve üzeri		Toplam		
	N	%	n	%	N	%	N	%	N	%	
K. katılıyorum	30	53,57	18	60,00	158	54,30	62	46,97	268	52,65	
Katılıyorum	14	25,00	8	26,67	83	28,52	42	31,82	147	28,88	
Kararsızım	3	5,36	1	3,33	22	7,56	17	12,88	43	8,45	
Katılmıyorum	2	3,57	2	6,67	14	4,81	7	5,30	25	4,91	
K. katılmıyorum	7	12,50	1	3,33	14	4,81	4	3,03	26	5,11	
Toplam	56	100	30	100	291	100	132	100	509	100	
X ² = 14,708		P=0,258		p>0,05							

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Eğitim düzeyi ile sahipsiz köpeklerin korunmasından kastedilen hem barınma hem de beslenme koşullarının iyileştirilmesidir.” Önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki göstermemektedir ($X^2= 14,708$, $p>0,05$). Buna göre; kesinlikle katılıyorum yanıtını cevaplayan katılımcılar %60,00 “Ön lisans”, %54,30 “Lisans”, %53,57 “Lise ve altı”, %46,97 “Yüksek lisans ve üzeri”, katılıyorum yanıtı %31,82 “Yüksek lisans ve üzeri”, %28,52 “Lisans”, %26,67 “Ön lisans”, %25,00 “Lise ve altı”, kararsızım yanıtı %12,88 “Yüksek lisans ve üzeri”, %7,56 “Lisans”, %5,36 “Lise ve altı”, %3,33 “Ön lisans”, katılmıyorum yanıtı %6,67 “Ön lisans”, %5,30 “Yüksek lisans ve üzeri”, %4,81 “Lisans”, %3,57 “Lise ve altı”, kesinlikle katılmıyorum yanıtı %12,50 “Lise ve altı”, %4,81 “Lisans”, %3,33 “Ön lisans”, %3,03 “Yüksek lisans ve üzeri” şeklindedir.

Katılımcılar, eğitim düzeylerinden bağımsız olarak sahipsiz köpeklerin korunmasını barınma ve beslenme koşullarıyla ilişkilendirmektedir. Nitekim bu iki unsur, hayvanların temel ihtiyaçları arasında yer almaktadır. Tarihsel süreç içerisinde de köpeklerin korunması ve beslenmesine önem verildiği görülmektedir. Osmanlı döneminde farklı coğrafyalardan gelen seyyahlar ve gezginler, Osmanlı toplumunun köpeklerin beslenmesi ve korunmasına yönelik hassasiyetini aktarmışlardır (Menekşe, 2022: 98).

Tablo 58. “Cinsiyet” ile “Her An Sahipsiz Köpek Saldırısına Uğrayacağım Endişesi Taşıyorum.” Önermesi Arasındaki İlişki

Cevaplar	Cinsiyet					
	Erkek		Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	44	25,7	70	20,7	114	22,4
Katılıyorum	30	17,5	85	25,1	115	22,6
Kararsızım	30	17,5	54	16,0	84	16,5
Katılmıyorum	36	21,1	62	18,3	98	19,3
K. katılmıyorum	31	18,1	67	19,8	98	19,3
Toplam	171	100,00	338	100,00	509	100
$X^2=4,955$		$p>0,05$				

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Cinsiyet ile her an sahipsiz köpek saldırısına uğrayacağım endişesi taşıyorum.” önermesi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($X^2=4,955$ $p>0,05$). Buna göre; erkek katılımcılar %25,7 “Kesinlikle katılıyorum”, %21,1 “Katılmıyorum”, %18,1 “Kesinlikle katılmıyorum”, %17,5 “Katılıyorum”, %17,5 “Kararsızım”, kadın katılımcılar %25,1 “Katılıyorum”, %20,7 “Kesinlikle katılıyorum”, %19,8 “Kesinlikle katılmıyorum”, %18,3 “Katılmıyorum”, %16,0 “Kararsızım” şeklindedir.

Katılımcılar, kent içerisinde yürüyüş yaparken kaygı duyduklarını ve çocuklarını herhangi bir yere gönderirken endişe yaşadıklarını ifade etmiştir. Benzer şekilde elde edilen bulgular, cinsiyet fark etmeksizin katılımcıların sahipsiz köpek saldırısına uğrama konusunda endişe taşıdıklarını göstermektedir. Bu durumdan hareketle, sahipsiz köpeklerin kent güvenliği açısından belirli riskler oluşturduğu sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 59. “Cinsiyet” ile “Çocuğumu Herhangi Bir Yere (Okul, Market, Spor Salonu vb.) Gönderirken Endişe Duyuyorum.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Cinsiyet					
	Erkek		Kadın		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	54	32,0	79	23,5	133	26,3
Katılıyorum	41	24,3	93	27,7	134	26,5
Kararsızım	37	21,9	65	19,3	102	20,2
Katılmıyorum	14	8,3	48	14,3	62	12,3
K. katılmıyorum	23	13,6	51	15,2	74	14,7
Toplam	169	100,00	336	100,00	509	100
$X^2= 7,386$		$p>0,05$				

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Cinsiyet değişkeni ile çocuğumu herhangi bir yere okul, market, spor salonu vb.) gönderirken endişe duyuyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki göstermemektedir ($X^2= 7,386$ $p>0,05$). Buna göre; erkek katılımcılar %32,0 “Kesinlikle katılıyorum”, %24,3 “Katılıyorum”, %21,9 “Kararsızım”, %13,6 “Kesinlikle katılmıyorum”, %8,3 “Katılmıyorum”, kadın katılımcı yanıtı %27,7 “Katılıyorum”, %23,5 “Kesinlikle katılıyorum”, %19,3 “Kararsızım”, %15,2 “Kesinlikle katılmıyorum” %14,3 “Katılmıyorum” şeklindedir.

Katılımcılar, kent içerisinde sahipsiz köpeklerin bir sorun oluşturduğunu ve güvenli bir şekilde yürüyüş yapamadıklarını ifade etmektedir. Benzer şekilde, kadın ve erkek katılımcıların çocuklarını herhangi bir yere gönderirken endişe duydukları görülmektedir. Bu durumun kentsel güvenlik açısından çeşitli riskler oluşturduğu ve sahipsiz köpeklere yönelik çözüm üretilmesi gerektiğini ortaya koyduğu söylenebilir. Nitekim elde edilen bulgular, mevcut durumun katılımcılar tarafından bir sorun olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Tablo 60. “Yaş” ile “Her An Sahipsiz Köpek Saldırısına Uğrayacağım Endişesi Taşıyorum.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Yaş Durumu									
	18-24		25-40		41-60		61 ve üzeri		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	34	20,5	57	21,6	20	27,0	3	50,0	166	22,4
Katılıyorum	46	27,7	57	22,0	11	16,2	1		262	22,8
Kararsızım	31	18,7	41	15,1	11	14,9	1	16,7	74	16,2
Katılmıyorum	35	21,1	43	16,6	19	25,7	1	16,7	6	19,4
K. katılmıyorum	20	12,0	64	24,7	13	16,2	1	16,7	1	19,2
Toplam	166	100	262	100	74	100	7	100	509	100
X ² =23,766 p>0,05										

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Yaş ile her an sahipsiz köpek saldırısına uğrayacağım endişesi taşıyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (X²=23,766 p>0,05). Buna göre; 18-25 arası katılımcılar %27,7 “Katılıyorum”, %21,1 “Katılmıyorum”, %20,5 “Kesinlikle katılıyorum”, %18,7 “Kararsızım”, %12,0 “Kesinlikle katılmıyorum”, “25-40” %24,4 Kesinlikle katılmıyorum, %21,8 katılıyorum, %21,8 kesinlikle katılıyorum, %16,4 katılmıyorum, %15,6 kararsızım, “40-60” %27,0 kesinlikle katılıyorum, %25,7 katılmıyorum, %17,6 kesinlikle katılmıyorum, %14,9 kararsızım, %14,9 katılıyorum, “60-70” aralığında ise %50,0 kesinlikle katılıyorum, %16,7 katılıyorum, %16,7 kararsızım, %16,7 katılmıyorum, %16,7 kesinlikle katılmıyorum şeklindedir.

Katılımcılar, yaş gruplarından bağımsız olarak sahipsiz köpek saldırısına maruz kalma konusunda endişe duyduklarını ifade etmiştir. Bu durumun kentsel güvenlik açısından çeşitli riskler oluşturduğu söylenebilir. Bununla birlikte, sahipsiz köpeklerin kent içerisinde yaşamlarını sağlıklı ve güvenli bir şekilde sürdürememeleri, insan-hayvan ilişkilerindeki dengenin de olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.

Tablo 61. “Eğitim Durumu” ile “Sahipsiz Köpeklerin Hastalıkların Yayılmasında Etkili Olduklarını Düşünüyorum.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Eğitim Durumu									
	Lise ve altı		Ön lisans		Lisans		Yüksek lisans ve üzeri		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	3	75,0	3	60,0	13	27,7	34	25,76	143	28,09
Katılıyorum	0	0	2	40,0	9	19,1	59	44,70	206	40,47
Kararsızım	1	25,0	0	0	13	27,7	15	11,36	63	12,38
Katılmıyorum	0	0	0	0	4	8,5	17	12,88	56	11,00
K. katılmıyorum	0	0	0	0	8	17,0	7	5,30	41	8,06
Toplam	4	100	30	100	47	100	132	100	509	100
X ² =28,764		p>0,05								

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Eğitim değişkeni ile sahipsiz köpeklerin hastalıkların yayılmasında etkili olduklarını düşünüyorum.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki oluşturmamaktadır ($X^2=28,764$ $p>0,05$). Buna göre; lise ve altı eğitim düzeyindeki katılımcılar %75,0 “Kesinlikle katılıyorum”, %25,0 “Kararsızım”, ön lisans düzeyindeki katılımcılar %60 “Kesinlikle katılıyorum”, %40,0 “Katılıyorum”, lisans düzeyindeki katılımcılar %27,7 “Kesinlikle katılıyorum”, %27,7 “Kararsızım”, %19,1 “Katılıyorum”, %17,0 “Kesinlikle katılmıyorum”, %8,5 “Katılmıyorum”, yüksek lisans ve üzeri katılımcılar %44,70 “Katılıyorum”, %25,76 “Kesinlikle katılıyorum”, %12,88 “Katılmıyorum”, %11,36 “Kararsızım”, %5,30 “Kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir.

Katılımcılar, eğitim durumlarından bağımsız olarak sahipsiz köpeklerin hastalıkların yayılmasında etkili olduğunu düşünmektedir. Geçmişte yaygın olarak görülen kuduz hastalığının çoğunlukla köpekler aracılığıyla insanlara bulaştığı bilinmekle birlikte, farklı hayvan türlerinin de bu hastalığın yayılmasında etkili olabildiği görülmüştür. Nitekim Zoeros Paşa'nın hazırladığı istatistiklere göre, Dâülkelp Tedavihanesi ve Bakteriyolojihane Müdürü Remlinger'in verdiği bilgiler doğrultusunda, 1901-1909 yılları arasında tedavi edilen 6808 hastanın 6349'unun köpek, 193'ünün kedi ve 80'inin kurt tarafından ısırıldığı belirtilmektedir (Çavuş, 2017: 47-48). Bunun yanında sahipsiz köpeklerin olumsuz yaşam koşullarına maruz kalmaları durumunda çeşitli sağlık sorunları yaşayabilecekleri ve bu nedenle gerekli bakım ve kontrol süreçlerinin önem taşıdığı ifade edilmektedir. Özellikle uyuz gibi hastalıkların köpeklerin yaşam kalitesini olumsuz etkilediği görülmektedir

(White, 292'den akt. Kutkan, 2017: 912). Ayrıca köpek popülasyonu ve hastalıkların kontrol altına alınmamasının çeşitli riskler oluşturabileceği belirtilmektedir (Bilgin ve Özdoğan, 2021: 89).

Tablo 62. “Eğitim Düzeyi” ile “İnsanlara Oranla Köpeklerin Koku Alma Duyuları Daha Gelişmiştir. Buna Bağlı Olarak Bazı Sahipsiz Köpekleri Narkotik Alanda Eğiterek Olumlu Katkı Sağlanabilir.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Eğitim Durumu									
	Lise ve altı		Ön lisans		Lisans		Yüksek lisans ve üzeri		Toplam	
	n	%	N	%	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	27	48,21	19	63,33	142	48,80	59	44,70	247	48,53
Katılıyorum	11	19,64	8	26,67	73	25,09	35	26,52	127	24,95
Kararsızım	10	17,86	1	3,33	43	14,78	20	15,15	74	14,54
Katılmıyorum	1	1,79	0	-	16	5,50	12	9,09	29	5,70
K. katılmıyorum	7	12,50	2	6,67	17	5,84	6	4,55	32	6,29
Toplam	56	100	30	100	291	100	132	100	509	100
$X^2= 15,695$ $P=0,206$ $p>0,05$										

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Eğitim düzeyi ile insanlara oranla köpeklerin koku alma duyuları daha gelişmiştir. Buna bağlı olarak bazı sahipsiz köpekler narkotik alanda eğiterek olumlu katkı sağlanabilir.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki göstermemektedir ($X^2= 15,695$, $p>0,05$). Buna göre; kesinlikle katılıyorum yanıtı %63,33 “Ön lisans”, %48,80 “Lisans”, %48,21 “Lise ve altı”, %44,70 “Yüksek lisans ve üzeri”, katılıyorum yanıtı %26,67 “Ön lisans”, %26,52 “Yüksek lisans ve üzeri”, %25,09 “Lisans”, %19,64 “Lise ve altı”, kararsızım yanıtı %17,86 “Lise ve altı,” %15,15 “Yüksek lisans ve üzeri”, %14,78 “Lisans”, %3,33 “Ön lisans”, katılmıyorum yanıtı %9,09 “Yüksek lisans ve üzeri”, %5,50 “Lisans”, %1,79 “Lise ve altı”, kesinlikle katılmıyorum yanıtı %12,50 “Lise ve altı eğitim”, %6,67 “Ön lisans”, %5,84 “Lisans”, %4,55 “Yüksek lisans ve üzeri” şeklindedir.

Katılımcılar, sahipsiz köpekleri kent içerisinde bir sorun olarak görseler de onlara karşı tamamen olumsuz bir tutum sergilememektedir. Tarih boyunca köpekler; savaşlarda, avcılık faaliyetlerinde ve insanları vahşi hayvanlardan koruma gibi çeşitli alanlarda insanlarla birlikte yaşamıştır. Ayrıca insanların duygusal ve çeşitli ihtiyaçlarını karşılamış, diğer hayvanlara kıyasla daha fazla ilgi ve bakım görmüştür (Harari, 2015: 58). Bunun yanında köpeklerin koku alma duyularını oldukça etkin kullandıkları bilinmektedir. Bu doğrultuda, bazı

sahipsiz köpeklerin eğitimden geçirilerek özellikle narkotik alanlarda fayda sağlayabileceği düşünülmektedir. Bir yaşamın öznesi olan hayvanların da haklara sahip olduğu kabul edildiğinde, insanlar ve köpekler arasında ortak bir iletişim zemininin kurulabileceği söylenebilir. Bu noktada köpeklerin dil inşasının önemli bir parçası olan koku deneyimine odaklanmak mümkündür. Çünkü koku duyusu, onlar için zengin ve anlamlı bir yaşam deneyimi sunmaktadır. Nitekim köpeklerin, insanlarla aynı yaşam alanını paylaşmalarına rağmen koku alma konusunda insanlardan daha gelişmiş bir yeteneğe sahip oldukları belirtilmektedir (Ryan, 2022: 172). Dolayısıyla söz konusu önerme, elde edilen bulgular tarafından belirli ölçüde desteklenmektedir.

Tablo 63. “Eğitim Durumu” ile “Sahipsiz Köpekler Sokaklardan Toplatıldığı Taktirde Doğal Denge Bozular. Kedi Sayılarında Artış Olur. Kedi Toplatılırsa Farelerde Artış Olur. Fransa Örneğinde Farelerde Artış Görülmektedir. Sizce Bu Durumun Haklılık Payı Var mıdır?”

Cevaplar	Eğitim Durumu									
	Lise ve altı		Ön lisans		Lisans		Yüksek lisans		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	17	30,36	7	23,33	79	27,15	35	26,52	138	27,11
Hayır	39	69,64	23	76,67	212	72,85	97	73,48	371	72,89
Toplam	56	100	30	100	291	100	132	100	509	100
$X^2= 0,539$ $P=0,910$ $p>0,05$										

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Eğitim durumu ile sahipsiz köpekler sokaklardan toplatıldığı takdirde doğal denge bozular. Kedi sayılarında artış olur. Kedi toplatılırsa farelerde artış olur. Fransa örneğinde farelerde artış görülmektedir. Sizce bu durumun haklılık payı var mıdır?” sorusuna ilişkin katılımcılardan evet yanıtını %30,36 “Lise ve altı” %27,15 “Lisans”, %26,52 “Yüksek lisans ve üzeri”, %23,33 “Ön lisans”, hayır yanıtını %76,67 “Ön lisans”, %73,48 “Yüksek lisans ve üzeri”, %72,85 “Lisans”, %69,64 “Lise ve altı” şeklindedir. Görüldüğü gibi istatistiki açıdan anlamlı ilişki oluşmamaktadır ($X^2= 0,539$ $p>0,05$).

Katılımcılar, eğitim durumlarından bağımsız olarak kent içerisindeki farklı hayvan türlerinin yok edilmesinin birbiriyle bağlantılı olmadığı yönünde görüş belirtmiştir. Ancak doğanın kendi içerisinde bir dengeye sahip olduğu ve her türün diğer türlerle doğrudan ya da dolaylı ilişkiler kurduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle, herhangi bir türde meydana gelen azalmanın

veya yok oluşun ekosistemin diğer unsurları üzerinde de çeşitli etkiler oluşturabileceği hatırlatılabilir.

Tablo 64. “Meslek” ile “Sahipsiz Köpeklerle İlgili Nasıl Çözüm Önerisi Sunulabilir. Fikirlerinizi Belirtin.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Meslek Grupları									
	Özel sektör		Kamu kurumu		Öğrenci		Çalışmıyor		Emekli	
	N	%	N	%	N	%	N	%	n	%
Toplum bilinçlendirilmelidir, doğada bizimle yaşayabilirler.	15	17,86	42	17,14	18	14,63	5	20,00	2	28,57
Özel yaşam alanları inşa edilmelidir.	11	13,10	37	15,10	10	8,13	1	4,00	0	-
Fikrim yok	17	20,24	32	13,06	23	18,70	4	16,00	0	-
Belediyeler sorumlu tutulmalı, barınak sayısı artırılmalı	18	21,43	67	27,35	39	31,71	10	40,00	2	28,57
Kamu kurumları hepsi sorumlu tutulmalı, sahiplendirme artırılmalı, barınak artırılmalı	20	23,81	58	23,67	31	25,20	4	16,00	3	42,86
Ötanazi yapılmalıdır.	3	3,57	8	3,27	2	1,63	1	4,00	0	-
Kanunda ve yürütme yönetmeliğinde değişiklik yapılmalıdır.	0	-	1	0,41	0	-	0	-	0	-
Toplam	84	100	245	100	123	100	25	100	7	100
$X^2=17,997$	$P=0,803$		$p>0,05$							

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Meslek ile sahipsiz köpeklerle ilgili nasıl çözüm önerisi sunulabilir, fikirlerinizi belirtin.” önermesi istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki göstermemektedir ($X^2=17,997$, $p>0,05$). “Toplum bilinçlendirilmeli, doğada bizimle yaşamalılar” yanıtına katılımcılar özel sektör % 17,86, kamu kurumu %17,14, öğrenci %14,13, çalışmıyor %20,00 “Özel yaşam alanları inşa edilmelidir” önermesine özel sektör %13,10, kamu kurumu %15,10, öğrenci %8,13, çalışmıyorum %4,00, “Fikrim yok” önermesine özel sektör %20,24,

kamu kurumu %13,06, öğrenci %18,70, çalışmıyor %16,00 “Belediyeler sorumlu tutulmalı, barınak sayısı artırılmalı” özel sektör %21,43, kamu kurumu %27,35, öğrenci %31,71, “Çalışmıyorum” %40,00 emekli %28,57 “Kamu kurumları hepsi sorumlu tutulmalı, sahiplendirme artırılmalı, barınak artırılmalı” yanıtına özel sektör %23,81, kamu kurumu %23,67, öğrenci %25,20, çalışmıyor %16,00, emekli %42,86, “Ötanazi yapılmalıdır” yanıtına özel sektör %3,57, kamu kurumu %3,27, öğrenci %1,63, çalışmıyor %4,00, “Kanunda ve yürütme yönetmeliğinde değişiklik yapılmalı” kamu kurumu %0,41 şeklindedir. Katılımcılar sahipsiz köpeklerin çözüm önerilerine genellikle barınak kapasitesinin artırılması ve sahiplendirmesinin artırılması şeklinde kanaat geliştirmişlerdir. Nitekim mevcut durumda, sahipsiz köpeklerin kent içinde insanlarla yaşaması uygun görülmemektedir. Çünkü katılımcılar, sahipsiz köpeklerden kent içinde endişe duymakta, sorun olarak algılamaktadırlar.

Tablo 65. “Eğitim Durumu” ile “Sahipsiz Köpek Sorunun Çözümünde Veteriner Hekimler Dahil Edilmelidir.” Önermesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Eğitim Durumu									
	Lise ve altı		Ön lisans		Lisans		Yüksek lisans ve üzeri		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
K. katılıyorum	29	51,79	12	40,00	151	51,89	66	50,00	258	50,69
Katılıyorum	13	23,21	15	50,00	92	31,62	38	28,79	158	31,04
Kararsızım	7	12,50	1	3,33	25	8,59	13	9,85	46	9,04
Katılmıyorum	2	3,57	2	6,67	8	2,75	10	7,58	22	4,32
K. katılmıyorum	5	8,93	0	-	15	5,15	5	3,79	25	4,91
Toplam	56	100	30	100	291	100	132	100	509	100
$X^2= 16,635$ $P=0,164$ $p>0,05$										

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır

Katılımcılara yöneltilen “Eğitim ile sahipsiz köpek sorunun çözümünde veteriner hekimler dahil edilmelidir.” önermesine ilişkin katılımcılar; %51,89 “Kesinlikle katılıyorum” %51,79 “Lise ve altı” %50,00 “Yüksek lisans ve üzeri”, %40,00 “Ön lisans”, katılıyorum yanıtını %50,00 “Ön lisans”, %31,62 “Lisans”, %28,79 “Yüksek lisans ve üzeri”, %23,21 “Lise ve altı”, kararsızım yanıtına katılımcılardan %12,50 “Lise ve altı”, %9,85 “Yüksek lisans ve üzeri”, %8,59 “Lisans”, %3,33 “Ön lisans”, katılmıyorum yanıtına %7,58 “Yüksek lisans ve üzeri”, %6,67 “Ön lisans”, %3,57 “Lise ve altı”, %2,75 “Lisans”,

kesinlikle katılmıyorum yanıtına %8,93 “Lise ve altı”, %5,15 “Lisans”, 53,79 “Yüksek lisans ve üzeridir. Görüldüğü gibi istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki oluşmamaktadır ($X^2= 16,635$ $p>0,05$).

Katılımcılar, eğitim durumlarından bağımsız olarak veteriner hekimlerin sürece dâhil edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Nitekim veteriner hekimler, sahipsiz köpeklerin biyolojik özellikleri ve sağlık durumları konusunda önemli bilgi ve deneyime sahiptir. Ancak sahipsiz köpeklerin kent yaşamı içerisindeki konumlarının anlaşılabilmesi için kentteki günlük yaşama ve toplumsal dinamiklere de hâkim olunması gerekmektedir. Bu nedenle, sahipsiz köpekleri kent içinde sorun olarak algılayan bireylerin görüş ve deneyimlerinin anlaşılması da sürecin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Tablo 66. “Eğitim Durumu” ile “Sahipsiz Köpek Popülasyonu Hızla Artmaktadır. Buna Paralel Olarak Yaşam Alanlarına Dair de Tartışmalar Sürmektedir. Sizce Bu Artış Sorun Yaratır mı?” Sorusu Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Eğitim Durumu									
	Lise ve altı		Ön lisans		Lisans		Yüksek lisans		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Hayır sorun yaratmaz	7	12,50	7	23,33	38	13,06	23	17,42	75	14,73
Evet sorun yaratır	49	87,50	23	76,67	253	86,94	109	82,58	434	85,27
Toplam	56	100	30	100	291	100	132	100	509	100
$X^2= 3,399$ $P=0,334$ $p>0,05$										

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır

Katılımcılara yöneltilen “Eğitim ile sahipsiz köpek popülasyonu hızla artmaktadır. Buna paralel olarak yaşam alanlarına dair de tartışmalar sürmektedir. Sizce bu artış sorun yaratır mı?” sorusu istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki oluşturmamaktadır ($X^2= 3,399$ $p>0,05$). Buna göre “Hayır sorun yaratmaz”, %23,33 ön lisans, %17,42 yüksek lisans ve üzeri, %13,06 lisans, %12,50 lise ve altı, “Evet sorun yaratır”, %87,50 lise ve altı, %86,94 lisans, %82,58 yüksek lisans ve üzeri, %76,67 ön lisans şeklindedir.

Katılımcılar, eğitim durumlarından bağımsız olarak sahipsiz köpek popülasyonundaki artışı bir sorun olarak değerlendirmektedir. Çünkü günümüzde doğa, doğal bir alan olmanın ötesine geçerek toplumsal etkilerin şekillendirdiği bir yapıya dönüşmüştür (Gül, 2013: 18). Nitekim 19. yüzyılda insan-doğa ve toplum ilişkisinde yaşanan dönüşümle birlikte organik doğa anlayışından mekanik doğa anlayışına geçiş yaşanmıştır. Geçmişte insandan bağımsız olarak düşünülen doğa, sanayileşme ve kentleşmenin etkisiyle

değişerek insanın egemen olduğu bir araç hâline gelmiştir (Sulak, 2018: 118). Sanayi Devrimi ile hız kazanan kentleşme süreci doğal dengenin bozulmasına neden olmuş, bu durum sahipsiz köpeklerin sayısındaki artışı ve insanlarla olan ilişkilerinin değişmesini beraberinde getirmiştir. Bu nedenle artan nüfus ve buna bağlı ihtiyaçların dengeli bir şekilde yönetilmesi önem taşımaktadır.

Tablo 67. “Yaşamınızın Büyük Bir Kısmını Geçirdiğiniz Yer” ile “Hiç Sahipsiz Köpeklerin Barınma Koşullarını Merak Ettiniz mi?” Sorusu Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cevaplar	Yaşamınızın Büyük Bir Kısmını Geçirdiği Yer							
	Köy		İlçe		İl		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	22	78,57	59	75,64	314	77,92	395	77,60
Hayır	6	21,43	19	24,36	89	22,08	114	22,40
Toplam	28	100,00	78	100,00	403	100,00	509	100,00
$X^2=0,211$		$p=0,900$		$p>0,05$				

Chi-Square Not: Sütun yüzdesi alınmıştır.

Katılımcılara yöneltilen “Yaşamınızın büyük bir kısmını geçirdiğiniz yer ile hiç sahipsiz köpeklerin barınma koşullarını merak ettiniz mi?” sorusu için katılımcılar; “Köy” %78,57 evet, %21,43 hayır, “İlçe” %75,64 evet, %24,36 hayır, “İl” %77,92 evet, %22,08 hayır şeklindedir. Görüldüğü gibi anlamlı bir ilişki görülmemektedir ($X^2=0,211$ $p>0,05$).

Katılımcılar, yaşadıkları yerden bağımsız olarak sahipsiz köpeklerin barınma koşullarını merak etmektedir. 2006 yılında yürürlüğe giren Hayvanları Koruma Kanunu Uygulama Yönetmeliği, Hayvanları Koruma Kanunu’na ilişkin ayrıntılı hükümler içermektedir. Yönetmelikte yerel koruma görevlileri ve yerel yönetimlerin sahipsiz hayvanlara yönelik sorumlulukları, sahipsiz hayvanların toplanması, rehabilite edilmesi ve gerekli işlemlerin ardından yaşam alanlarına bırakılması ile hayvanların kamu sağlığını tehdit eden durumlar dışında keyfi olarak öldürülmemesine ilişkin esaslar düzenlenmiştir (Kırışık ve Öztürk, 2021: 365). Ayrıca 7527 sayılı Kanun ile sahipsiz köpeklerin belediyelerin sorumluluğunda tutulması, bakımevlerinde barındırılması ve rehabilite edilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır (md.1-13). Dolayısıyla katılımcılar her ne kadar sahipsiz köpekleri kent yaşamı içerisinde bir sorun olarak algılasalar, yürüyüş yaparken endişe duysalar ve saldırıya uğrama kaygısı taşılasalar da onların barınma koşullarına yönelik ilgi ve merak göstermektedirler.

4. SONUÇ

Sahipsiz köpeklere yönelik tartışmalar günümüzde giderek artmaktadır. Bir kesim sahipsiz köpekleri kent yaşamı açısından bir sorun olarak değerlendirirken, diğer bir kesim ise onların yaşam alanlarından uzaklaştırılarak ormanlık bölgelere sürüldüğünü savunmaktadır. Bu araştırma, söz konusu iki yaklaşımı birlikte ele alarak sahipsiz köpeklerin toplumsal bir sorun olarak algılanıp algılanmadığını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın önemi, sahipsiz köpekler konusundaki tartışmalara bilimsel bir perspektif sunması ve bu alandaki sınırlı literatüre katkı sağlamasıdır.

Araştırma bulguları, katılımcıların büyük ölçüde orta yaş grubunda, lisans mezunu ve kadınlardan oluştuğunu göstermektedir. Katılımcılar genel olarak sahipsiz köpeklere karşı sorumluluk hissettiklerini belirtmiş, onların barınma koşullarına ilgi duyduklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, sahipsiz köpek sayısındaki artışı önemli bir sorun olarak değerlendirmektedirler. Yaşanılan çevrenin kültürel yapısı ve ahlaki değerleri de sahipsiz köpeklere yönelik algının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Genel olarak katılımcılar, sahipsiz köpekler konusunu toplumsal bir mesele olarak görmektedir. Bu çerçevede, konuya ilişkin temel bulguların değerlendirilmesi ve çözüm önerilerinin ele alınması önem taşımaktadır.

Geçmişte sahipsiz köpekler, insanlarla yakın bir etkileşim içerisinde yaşamlarını sürdürmekteydi. Bu durumun temelinde insanların yaşadıkları mekânlara duydukları aidiyet yer almaktaydı. Mahalle sakinleri köpeklerin beslenme ve barınma ihtiyaçlarını karşılamakta, hatta bakımlarının devamlılığı için vakıflar kurmaktaydı (Schick, 2010: 24-27). Bu nedenle insan-hayvan ilişkisinin, dönemin koşullarında mekândan bağımsız düşünülmesi mümkün görünmemektedir.

1970'li yıllardan itibaren mekâna ilişkin anlayış değişmeye başlamış ve kentleşme ile nüfus artışının etkisiyle sahipsiz köpeklerin sayısında artış görülmüştür. Mahallelerde daha fazla köpeğin bulunması, onların beslenme ve barınma koşullarını geçmişe kıyasla daha kırılgan hâle getirmiştir. Ortak yaşam alanlarını paylaşan insan ve hayvanlar, zamanla bu alanları kullanma konusunda çeşitli güçlüklerle karşılaşmıştır (Zeybek, 2014: 269). Günümüzde sahipsiz köpek nüfusunun artması, her hayvan için uygun yaşam alanı oluşturulmasını zorlaştırırken, insanlarla hayvanlar arasında kurulan ilişkiler ve bu ilişkilere yön veren kültürel uygulamalar da önemli ölçüde dönüşüm geçirmiştir.

Nüfusun artmasıyla birlikte doğanın dengesi üzerinde önemli değişimler meydana gelmiştir. Çarpık kentleşme, çevre kirliliği ve barınma yetersizliği gibi sorunlar, hayvanların kentlerde uygun yaşam alanları bulmasını

zorlaştırmaktadır. Kentler, zamanla ortaya çıkan fırsat ve tehditlerin etkisiyle şekillenirken, bu süreç insan ve hayvan arasındaki etkileşimi de dönüştürmektedir (Aksoy, 2007: 11). Yaşam alanlarının daralması hem insanlar hem de hayvanlar açısından çeşitli sorunlara ve güvenlik kaygılarına yol açabilmektedir.

Kent yaşamının karmaşık yapısı, düzenli ve sürdürülebilir kentlerin oluşturulmasını önemli hâle getirmektedir. Bu doğrultuda Avrupa Kentsel Şartı, yerel yönetimlere doğal çevrenin korunması, kaynakların etkin kullanılması ve çevre kalitesinin iyileştirilmesi konusunda sorumluluklar yüklemektedir (Avrupa Kentsel Şartı, 1996). Günümüzde bu tür uygulamalar, sahipsiz köpeklerin kent içindeki konumunun yeniden değerlendirilmesine ve daha sağlıklı bir kent ortamının oluşturulmasına katkı sağlayabilir.

Araştırma bulguları, sahipsiz köpeklerin önemli bir bölümünün kent yaşamında güvenlik tehdidi olarak algılandığını göstermektedir. Bununla birlikte, konuya ilişkin çözüm önerileri farklı yaklaşımları da içermektedir. Sue Donaldson ve Will Kymlicka, Zoopolis: Hayvan Hakları adlı eserlerinde insan-hayvan ilişkisinin yeni bir düşünme biçimine ihtiyaç duyduğunu vurgulamaktadır. Yazarlara göre sahipsiz köpekler, insanların yaşam alanlarında bulunan ancak tam anlamıyla insan topluluğunun bir parçası olmayan “liminal hayvanlar”dır ve bu nedenle yeni bir kavramsallaştırma gerektirmektedir (Donaldson ve Kymlicka, 2016: 235). Sahipsiz hayvanlara yönelik tartışmalar günümüzde farklı görüşleri beraberinde getirmektedir. Bazı kesimler nüfuslarının azaltılmasını savunurken, bazıları kısırlaştırma ve koruma politikalarını ön plana çıkarmaktadır. Donaldson ve Kymlicka, bu bağlamda “liminal yerleşimcilik” yaklaşımını öne sürmekte ve insanlarla hayvanlar arasında karşılıklı yükümlülükler dayanan bir birlikte yaşam modelini savunmaktadır (Donaldson ve Kymlicka, 2016: 266). Yazarlara göre liminal hayvan popülasyonlarının sürdürülebilir biçimde yönetilebilmesi için yiyecek kaynaklarının ve yuvalama alanlarının düzenlenmesi, ayrıca doğal popülasyon kontrolünü destekleyecek habitat ağlarının oluşturulması gerekmektedir (Donaldson ve Kymlicka, 2016: 269). Hayvan hakları düşünürü Tom Regan ise insan ve hayvan sorunlarının birbirinden bağımsız ele alınmaması gerektiğini savunmaktadır. Regan’a göre insanların ihtiyaçlarına çözüm aranırken aynı zamanda hayvanların refahını da gözeterek ortak politikalar geliştirmek mümkündür ve değişimi kolaylaştıran yaklaşımlar toplumsal dönüşümü hızlandıracaktır (Regan, 2022: 110). Genel çerçeve dikkate alındığında, çözüm önerilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kısırlaştırma, hayvanların saldırganlığının azaltılması ve popülasyonun kontrol altına alınması açısından kısa vadeli bir çözüm olarak değerlendirilebilir. Ancak tek başına kesin bir çözüm üretmede yetersiz kalmaktadır.
- Ötanazi, zorunlu durumlar dışında başvurulması gereken bir yöntem olarak görülmemelidir.
- Gelişigüzel besleme faaliyetleri, ekosistem içerisindeki dengeyi etkileyerek sorunun uzun vadeli çözümünü zorlaştırabilmektedir.
- Mevcut barınaklar sayı ve kapasite bakımından yetersizdir. Bu nedenle barınak sayısının ve kapasitesinin artırılması, sorunun azaltılmasına katkı sağlayabilir.
- Sahipsiz köpekler, kent yaşamında insan desteği olmaksızın beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını her zaman karşılayamamaktadır. Bu durum gruplaşma, saldırganlık ve benzeri davranışlara neden olabilmektedir. Toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır.
- Sahiplenilen köpeklerin kayıt altına alınması ve kimliklendirilmesi, sokağa terk edilme vakalarının ve sahipsiz köpek sayısındaki artışın önlenmesine katkı sağlayabilir. Bununla birlikte denetimlerin daha etkin yürütülmesi gerekmektedir.
- Köpek sahiplenme oranlarını artırmaya yönelik politikalar geliştirilmelidir. Bu durum, sahipsiz köpek sayısının azaltılmasına katkı sağlayabilir.
- Sahipsiz köpekler toplanmalı, belirli bir süre sahiplendirilmeleri için gerekli çalışmalar yürütülmelidir. Sahiplenilmeyen köpeklerin ise barınak kapasitesinin artırılmasıyla birlikte uygun koşullarda bakım altına alınması sağlanmalıdır.

Sonuç olarak, araştırmadan elde edilen bulgular, sahipsiz köpeklerin Afyonkarahisar halkı tarafından büyük ölçüde toplumsal bir sorun olarak algılandığını göstermektedir. Katılımcıların çözüm önerilerinde öncelikli olarak belediyelerin sorumluluğu ve barınak sayısının artırılması öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, kamu kurumlarının ortak sorumluluk üstlenmesi, sahiplendirme politikalarının güçlendirilmesi ve barınak kapasitesinin artırılması da önemli çözüm önerileri arasında yer almaktadır. Ayrıca yeni yaşam alanlarının oluşturulması, toplumun bilinçlendirilmesi, yasal düzenlemelerin geliştirilmesi, sorumlu kurumların yetki ve görevlerinin netleştirilmesi ve yerleşimcilik yaklaşımının değerlendirilmesi de önerilmektedir.

Popülasyon kontrolü açısından ötanazinin etkili bir yöntem olduğu yönünde görüşler bulunsa da bu uygulamanın toplumsal kabulü, uygulanabilirliği ve

sürdürülebilirliği tartışmalıdır. Bu nedenle öncelikle barınak kapasitesinin artırılması, sahiplendirme politikalarının güçlendirilmesi ve sahiplenilen köpeklerin terk edilmesini önleyici yaptırımların uygulanması gerekmektedir. Ancak ilerleyen süreçte popülasyon artışının kontrol altına alınamaması ve güvenlik risklerinin artması durumunda, ötanazi seçeneğinin son çare olarak yeniden değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Aksi halde sahipsiz köpekler, kent yaşamında giderek büyüyen bir güvenlik sorunu olarak varlığını sürdürebilecektir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, R. (2019). İnsan Sağlığı Hayvanın Hastalığı. *Sosyoloji Divanı*, 7(14), 45-60.
- Adams, C. J. (2021). *Ne Adam Ne Hayvan*. (S. D. Karali, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Agamben, A. (2020). *Açıklık: İnsan ve Hayvan*. (M. M. Çilingiroğlu, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akbulut, O. ve Çobanoğlu, N. (2020). Türk Hukukunda Hayvanların Korunmasına İlişkin Yasal Mevzuat ve Bu Mevzuata Göre Hayvanların Hukuki Durumları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (36), 1-37.
- Akkoyunlu, A. (2022). Mahalli İdarelerin Sokak Köpeklerinin Verebileceği Zarar ile İlgili Yükümlülükleri ve Bu Yükümlülüklerin Mahalli İdareler Arasındaki İlişkiler Bakımından Değerlendirilmesi. *DÜHFD*, 27(46), 3-63.
- Aksoy, E. (2007). *Suç ve Güvenli Kent Yaklaşımı*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- Alkan, A. (2016). Deportation as an Urban Stray Dogs Management Policy: Forest Dogs of İstanbul. *Lex Localis*, 14(3), 613-635.
- Almanya'da Tehlikeli Köpeğe Sahip Olmak Özel İzne Tabi. (2021). *Haberler.com*. Erişim Tarihi: 12.05.2024.
- Arapkirlioğlu, K. ve Yener, Z. (1996). *Avrupa Kentsel Şartı*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayını.
- Arıkan, E. (2016). *Hayvan Hakları İnsan Hukuku*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Aristoteles. (2000). *Politika*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aristoteles. (2000). *Hayvanların Hareketi Üzerine*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Atık Yemekler Hayvanlara Yarar Değil Zarar Veriyor. (2023). *Başak Gazetesi*. Erişim Tarihi: 12.05.2024.
- Bal, H. (2006). *Kent Sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Baskıcı, M. M. (1998). *Evcilleştirme Tarihine Kısa Bir Bakış*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 53(1), 73-94.
- Başiboş Köpeklerin Sayısı 10 Milyonu Buldu. (2022). Ankara: TRT Haber.
- Bauman, Z. (2017). *Sosyolojik Düşünmek*. (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Best, S. (2017). *Hayvanat Bahçeleri ve Doğanın Sonu*. (D. Kurt, Çev.). İstanbul: Sub Yayınları.
- Beydiz, M. G. (2016). *Mitolojiden Sanata Hayvan İmgesi*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Bilgin, A. ve Özdoğan, K. (2021). *Güvenlik Mekanizması Olarak Köpek Nüfus Yönetimi ve Sokak Köpekleri*. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Bruhl, H. L. (1991). *Hukuk Sosyolojisi*. (H. Dilli, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cüneyt Özdemir İfşaladı! Mama Lobisi Sokak Köpekleri Konusunu Konuşturmuyor! (2023). Ankara: Milli Gazete.
- Çallı, H. (2012). Avrupa Kentsel Şartı Çerçevesinde Güvenli Kent ve Yerel Yönetimler. *Türk İdare Dergisi*, 475, 9-32.
- Çavuş, R. (2017). II. Abdülhamid Döneminde Dâülkelp Tedavihanesi. *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 46-61.

- Çavuş, R. (2021). *Ahşılmadık Bir Taksonomi Denemesi: Sergilenebilir Hayvanlar*. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Çelik, E. (2021). *Ne Yapalım Bir Sonraki Köpek Saldırısı İçin Sıramızı Mı Bekleyelim?* İstanbul: Yeni Şafak.
- Çelik, F. (2018). Kentsel Açık-Yeşil Alanlarda Güvenlik. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 9(23), 58-94.
- Çetin, E. (2017). Tüketim Toplumunda Evcil Hayvanların Sahiplenilmesi: Sosyolojik Bir Analiz. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(2), 89-107.
- Çetin, O. B., Savran, T. G., Suğur, N. ve Turhanoglu, A. K. (2015). *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Çüçen, A. K. (2006). Batı Aydınlanmasının Düşünsel Kökenleri ve Eleştirisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 125, 25-34.
- Daşcı, Ç. (2025). Sokak hayvanlarının medyada ötekileştirici temsili üzerine bir tematik analiz. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (71), 180-205.
- Demirci, K. (2017). *Hayvan Hakları Kapsamında Kentsel Alanlarda Sokak Köpekleri Olgusu: İzmir-Nevşehir İlleri Örnekleri*. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Donaldson, S. ve Kymlicka, W. (2016). *Zoopolis: Hayvan Haklarının Siyasal Kuramı*. (M. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Emini, M. (2004). Hak Kavramı. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 203-216.
- Erdem, A. (2021). Özlem Zengin'in "10 Yılda 60 Milyon Sokak Köpeği Olacak" İddiasını Hatırlatıp Başboş Köpeklerin Kontrol Altına Alınmasını İstediler. İstanbul: Independent Türkçe.
- Erkek, C. (2023). Sivil Toplum Kuruluşlarının Hayvan Hakları İçerikli Afişlerinin Dikkat Çekicilik Ekseninde Eye Tracking Tekniği ile İncelenmesi: Haytap Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ernest, W. B. ve Robert, E. P. (2015). *Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*. (P. K. Kayagil, Çev.). İstanbul: Heretik Yayınları.
- Evcil Hayvan Sahipleri İçin Son Günler: Mikroçip Uygulaması Nedir? (2022). İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi.
- Francione, G. (2008). *Hayvan Haklarına Giriş*. (A. Renan ve E. Gen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. İstanbul: Heretik Yayınları.
- Gökçe, B. (1999). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Gökçen, A. (2019). Hayvanlar sosyolojinin neresinde? *Sosyoloji Divanı*, (14), 11-34.
- Gül, F. (2013). İnsan Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 17-21.
- Gündüzöz, İ. (2016). Türkiye’de ve Dünya’da Güvenli Kent Yaklaşımı: Kentsel Güvenlik mi? Güvenli Kent mi? *Türk İdare Dergisi*, (483), 335-368.
- Güngör, E. (1997). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Özener Matbaası.
- Güven, A. (2017). Kentsel Sorunların Çözümünde Kent Yönetimi ve Paydaşlarının Rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 1048-1062.
- Harari, Y. N. (2015). *Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens*. (E. Genç, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.

- Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi. (1978). Paris: UNESCO.
- Hayvan Sağlığı Sektör Politika Belgesi. (2021). Ankara: TAGEM.
- Hayvanları Koruma Kanunu. (2004). Ankara: T.C. Resmî Gazete Yayınları.
- Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği. (2006). Ankara: T.C. Resmî Gazete Yayınları.
- Heller, A. (2006). Bir Ahlak Kuramı. (A. Yılmaz, K. Tütüncü ve E. Demirel, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- CNN Türk. (2024). Otomobilin Arkasına Bağladığı Köpeği Sürükledi. İstanbul: CNN Türk.
- Hürriyet. (2024). Kayseri’de Sokak Köpeklerinin Saldırdığı 2 Liseliden 1’i Öldü. İstanbul: Hürriyet Gazetesi.
- Hürriyet. (2024). Fatih’teki Köpek Saldırısında Ölen Ayhan Özçelik Toprağa Verildi. İstanbul: Hürriyet Gazetesi.
- NTV. (2024). Gaziantep’te Küçük Asiyeye’ye Pitbull Saldırısı Davasında Tutuklu Sanıklara Tahliye. İstanbul: NTV.
- NTV. (2024). Zonguldak’ta Sokak Köpeğine İşkence: Gözlerini Dağladılar. İstanbul: NTV.
- TRT Haber. (2024). Köpekten Korkup Yola Atladı, Yaşam Mücadelesini Kaybetti. Ankara: TRT Haber.
- İncil, Tevrat, Zebur Kutsal Kitap. (2009). İstanbul: Kutsal Kitap Bilgilendirme Sitesi.
- Kalaycı, Ş. (2005). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kaypak, Ş. (2016). Kentsel Bir Sorun Olarak Kentsel Güvenlik. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(33), 35-50.
- Khalid, F. (2007). İslam, Ekoloji ve Modernlik: Çevre Bozulmasının Kökenindeki Sebeplere İlişkin İslami Bir Eleştiri. (N. Elhüseyni, Çev.). İstanbul: Oğlak Yayınları.
- Kırışık, F. ve Öztürk, K. (2021). Şiddet Haberlerinden Hayvan Haklarına: Sahipsiz Köpek Sorunu. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 69, 360-388.
- Koşum, A. (2018). İslam Hukukunda Hayvan Hakları. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kula, S. ve Çakar, B. (2015). Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi, 6(12), 191-210.
- Kutkan, Ö. (2022). Hatırlanmayı Bekleyen Bir Kitap ve İstanbul Köpekleri Üzerinden Düşündürdükleri. Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 7(2), 904-923.
- Neuman, W. L. (2020). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. (Ö. Akkaya, Çev.). Ankara: Tarcan Matbaacılık Yayınevi.
- Leenaert, T. (2020). Vegan Bir Dünya. (İ. Kökeş, Çev.). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Menekşe, M. (2018). Batılı Seyyahların Gözünden Osmanlı İstanbul’unda Köpekler. International Social Sciences Journal, 4(28), 6321-6334.
- Menekşe, M. (2022). Osmanlı Medeniyetinde Hayvan Sevgisinin Mesleğe Dönüşümü: Mancacılık. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 55, 84-101.
- Nasr, S. H. (2019). İnsan ve Tabiat. (N. Avcı, Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Obuz, Ö. (2022). Osmanlı’dan Erken Cumhuriyet’e Hayvan Katliamları ve Himaye: Kediler, Köpekler, Kargalar. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Olgun, H. (2020). Batı Felsefesinde Hayvanın Ahlaki Statüsü: Francione'nin Abolisyonizmi Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 25, 3916-3948.
- Omay, M. (2020). Ahlaki Statü Kavramı ve Teorileri. *Temaşa Felsefe Dergisi*, 14, 201-217.
- Özmen, C. Ö. (2020). ABD'li Seyyahların Gözünden 19. Yüzyıl Osmanlı Şehirlerinde İnsan-Hayvan Karşılaşmaları. *Şehir ve Hayvan* (ss. 61-96). İstanbul: Patika Kitap.
- Özmen, C. Ö. (2021). Canlı Hayvan Deneyi Karşısı Mücadelenin Doğuşu ve Duygusal Amerikan Edebiyatına Yansımaları. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Öztürk, Ö. (2011). Her Şey Bitti: Sıra İtlere Geldi. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Park, R. E. ve Burgess, E. W. (2015). Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler. Ankara: Heretik Yayınları.
- Pektaş, E. K. (2003). Belediye Yönetiminde Zabıta Hizmetleri ve 21. Yüzyıl Kentinde Zabitanın Yeri. (Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Regan, T. (2022). Kafesler Boşaltılsın: Hayvan Haklarıyla Yüzleşmek. (S. Çağlayan, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Riutort, P. (2017). Sosyolojiye Giriş Dersleri. (E. C. Gürcan, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Ryan, D. (2022). Hayvan Kuramı: Eleştirel Bir Giriş. (A. Alkan, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- 7527 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2024). Ankara: T.C. Resmî Gazete Yayınları.
- Sağlık Bakanlığı. (2024). Kuduz Vakaları İstatistikleri. Ankara: Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü.
- Schick, İ. C. (2010). İstanbul'da 1910'da Gerçekleşen Büyük Köpek İtlâfi: Bir Mekân Üzerinde Çekişme Vakası. *Toplumsal Tarih*, 200, 22-33.
- Sıddıq, E. ve Şanlı, E. (2018). Türkiye'de İnsan-Hayvan İlişki Bilimi Antrozooloji'nin Faaliyet Alanı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 805-826.
- Sıddıq, A. B. (2019). Tarih Öncesi Toplumlarda İnsan-Hayvan İlişkisi ve Orta Anadolu Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Faunası. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Simmel, G. (1903). Metropol ve Zihinsel Hayat. 317-329.
- Simmel, G. (2005). Metropol ve Zihinsel Yaşam. A. Aydoğan (Der.). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Simmel, G. (2006). Modern Kültürde Çatışma. (T. Bora, N. Kalaycı ve E. Gen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Singer, P. (2005). Hayvan Özgürleşmesi. (D. Hayrullah, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sokak Hayvanları Günü: Türkiye'de Sokak Hayvanları Ne Durumda ve Neden Tartışılıyor? (2022). Londra: BBC News Türkçe.
- Sokak Hayvanlarına Karşı Sorumluluk ve Algı Araştırması. (t.y.). Ankara: Optimar Tanıtım ve Danışmanlık A.Ş.
- Sokak Köpekleri Kamuoyu Araştırması. (2024). Ankara: TRT Haber.
- Sulak, H. (2018). İnsan-Doğa İlişkisinin Dönüşümü: Tarihsel Bir Perspektif. *Kent Akademisi*, 11(33), 117-124.
- Sunar, M. M. (2015). Hayvanlar. Osmanlı İmparatorluğu'nda Çevre ve Şehir (ss. 191-231). İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Yayınları.

- Şavran, T. G. (2015). *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Şehircilik Bakanı: Köpeklerin Sokakta Olmasının Hiçbir Zararı Yok. (2022). İstanbul: Doğru Haber.
- Tandoğan, O. (2022). Kentleşme Bağlamında Sokak Hayvanlarının Değişen Statüsü. *Kent Akademisi*, 15(4), 1884-1905.
- TBMM. (2019). Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
- TBMM. (2022). Genel Kurul Konuşmaları. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
- TBMM. (2021). 7332 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
- TBMM. (2004). 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
- TDV İslam Ansiklopedisi. (t.y.). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Timofeeva, O. (2018). *Hayvanların Tarihi*. (E. Aksoy, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Torunoğlu, E. (2009). *Kentsel Çevre Yönetimi ve Sorunlar*. Ankara: Politeknik.
- Tureng. (t.y.). *Dijital Türkçe-İngilizce Sözlük*. İstanbul: Tureng.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. (2011). *Hayvan Hakları, Hayvanların Korunması ve Refahı*. Ankara: Avrupa Birliği Bakanlığı Yayınları.
- Uğraş, M. (2019). Üç Hayvan, Bir İnsan: Zoonpolitikon Nerede? *Sosyoloji Divanı*, 14, 75-88.
- Usta, A. (2018). Aydınlanma Düşüncesine Kısa Bir Bakış. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 74-90.
- Ülken, H. Z. (2021). *Ahlak*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu. (2010). Ankara: T.C. Resmî Gazete Yayınları.
- Weber, M. (2010). *Şehir*. (M. Ceylan, Çev.). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Wirth, L. (2002). *Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme*. (B. Duru ve A. Alkan, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Yakar, H. G. İ. (2019). Mitolojik Çağlardan Anthropocene'e: Doğa ve İnsan İlişkisi. *International Journal of Human Sciences*, 16(3), 713-720.
- Yener, Z. ve Arapkirlioğlu, K. (1996). *Avrupa Kentsel Şartı*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Yıldız, A. (t.y.). *Hukuk ve Ahlak Arasındaki İlişki*. 356-377.
- Yılmaz, H. (2006). *Hayvan Haklarına Bakış*. Türkiye Barolar Birliği Dergisi.
- Yörükkan, A. (2006). *Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yücel, Y. F. (2010). Hak ve Menfaatler Üzerine Bir İnceleme. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 91(1), 335-357.
- Zeybek, S. (2014). İstanbul'un Yuttukları ve Kustukları: Köpekler ve Nesnelere Üzerinden İstanbul Tahlili. B. Candan ve C. Özbay (Der.), *Yeni İstanbul Çalışmaları içinde*. İstanbul: Metis Yayınları.

OKUNMASI TAVSİYE EDİLEN ESERLER

- Abanoz, N. (2008). *Çağdaş Toplumlarda Hayvan Hakları ve Refahı*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akıntürk, M. (2023). *Köpekten Kaçarken Öldü: 2022'de 33 Kişi Hayatını Kaybetti*. Yeni Şafak. Erişim Tarihi: 01.05.2023.
- Akpınar, M. ve Ensar, H. K. (2023). *Türkiye'de Hayvan Haklarının Tarihçesi*. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ILSA e-Dergi.
- Aksulu, M. (2013). *Yeni Toplumsal Hareketler: Türkiye'de Hayvan Hakları Savunuculuğu ve Sosyal Medya*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alacadağlı, E. (2020). *Güvenli Kent ve Kent Güvenliği Üzerine Bir İrdeleme*. Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 6(2), 152-167.
- Alnaçık Özyer, E. T. (2021). *Toplumu Yeniden Düşünmek: Hayvanların Sosyolojideki Konumu*. Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi, 7(1), 162-182.
- Altundağ, M. A. (2022). *Başiboş Sokak Köpekleri Hakkında Konuşmamız Gerek*. Erişim Tarihi: 13.12.2023.
- Atalay, Y. (2021). *Ahlaki İkilemler ve Hayvan Hakları: Felsefi Açından Peter Singer ve Hayvan Özgürleşmesi Hareketi*. (Doktora Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydoğdu, M. ve Oğuzhan, M. (2019). *Sahipsiz Köpeklerin Popülasyonunun Kontrol Altına Alınması ve Buna İlişkin Hukuki Altyapının Oluşturulması*. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 21(2), 2129-2159.
- Barbarosoğlu, F. (2022). *Köpeklere Verilen Değere Dair Dün ile Bugün Arasında Kısa Bir Gezinti*. İstanbul: Yeni Şafak.
- Baysal, D. (2019). *Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu Arasındaki Bağlantıyı Sağlamada Halkla İlişkilerin Rolü: Hayvan Hakları Dernekleri Üzerine İzmir İli Örneğinde Bir Durum Çalışması*. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyükbaba, H. (2022). *Evrensel Hayvan Hakları Beyannamesi'nden Hareketle Hayvanların Sahip Olduğu Haklar ve Bu Noktada İnsanlara Düşen Vicdani Yükümlülükler*. İstanbul: Akademik Kaynak.
- Caniklioğlu, D. M. (2001). *Anlamı Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız*. DEÜ Hukuk Fakültesi Mahmut Tefik Birsal Armağanı, 461-494.
- Çobangil, O. (2018). *Pozitivizm, Chicago Kent Ekolojisi Okulu ve Kent Güvenliği*. Kent Akademisi, 11(36), 673-682.
- Demir, M. (2014). *Türkiye'de Kent Sosyolojisi: Yıldırım Şentürk*. İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı.
- Garrard, G. (2017). *Ekoleştirir*. (E. Genç, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Hart, K. (2020). *Empatinin Kültürel Boyutları Üzerine: Sokak Hayvanları ve İstanbul*. İstanbul: Patika Kitap.
- İnanç, H. ve Yazıcı, B. (2018). *Kavramsal ve Kuramsal Boyutlarıyla İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğüne Sosyo-Politik Bir Bakış*. Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 70, 132-147.

- Kıroğlu, F. (2021). Türkiye’de Hayvanlara Yönelik Şiddetin Hayvan Hakları Koruma Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi. *Meyad Akademi*, 2(2), 172-185.
- Kulaç, O. (2021). Hayvan Hakları Bağlamında Peter Singer’ın ve Tom Regan’ın Görüşlerinin Karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Morris, D. (1990). Hayvan-İnsan Sözleşmesi. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Mourgeon, J. (1991). İnsan Hakları. (A. Emekçi ve A. Türken, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Payam, M. M. (2014). Daha Güvenli Bir Çevre Oluşturmada Ahlakın Etkisi. Adıyaman: Uluslararası Sempozyum Bildirisi.
- Seçer, İ. (2015). SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi: Analiz ve Raporlaştırma. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sümer, M. (2021). Osmanlı Modernleşmesini Hayvanlar Üzerinden Okumak: Abdullah Cevdet’in İstanbul’da Köpekler Risalesi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(4), 2628-2652.
- Şenpolat, A. (t.y.). Hayırsızada’dan Ders Çıkarma İstemediğimiz Bir Gün. İstanbul: HAYTAP.
- Tezcan, G. (2021). Hayvan Deneylelerinin Koronavirüs Pandemisiyle İmtihanı. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Torun, Y. (2007). İnsan Hakları. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16, 415-424.
- Wacquant, L. (2015). Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Yanık, T. (2023). Konya’daki Vahşette Pes Dedirten Savunma! Köpeği Kürekle Öldüren Cani: “Hayvanları Çok Seviyorum”. İstanbul: Sabah Gazetesi.
- Zeybek, S. O. (2020). Türkiye’nin Yakın Tarihinde Hayvanlar. İstanbul: NotaBene Yayınları.